

HOMILIA IN ILLUD « EXIIT EDICTUM »¹
ET IN DESCRIPTIONEM DEIPARAE²

PG 50, 797   « Ποιμανεῖς τοίνυν αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρῷ». «Ορα συμφωνίαν τῆς προφη- 2027 τείας· εἰδεὶς μέντοι, ὅτι ὁ λίθος ἐτμήθη ἐξ ὅρους ἄνευ χειρῶν. Πῶς ἐτμήθη; Οὐ σιδήρῳ, ἀλλ’ ἄνευ χειρῶν· αὐτομάτως γάρ τίκτει ἡ Παρθένος· ὁ δὲ λίθος ἐπάταξε τὴν εἰκόνα, καὶ ἐγένετο εἰς ὅρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Εἰς λίθος πληροῦ πᾶσαν τὴν γῆν· «Ἐκεῖνος μὲν ὁ λίθος ἐτμήθη ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐγένετο εἰς ὅρος μέγα, καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην».

PG 50, 799   3. [...] Ταῦτα τὰ ῥήματα τοῦ προφήτου, ταῦτα τὰ πράγματα τοῦ Εὐαγ- 2028 γελίου. «Αὕτη πρώτη ἀπογραφή· ἀνέδη δέ, φησί, καὶ Ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς Γαλι- λαίας ἐκ πόλεως Ναζαρὲτ εἰς τὴν Ἰουδαίαν εἰς πόλιν Δαυΐδ, ἣτις καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυΐδ, ὃστε ἀπογράφε- σθαι σὺν Μαριάμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί, οὕσῃ ἐγκύῳ». Ἐπὶ γάρ μόνοις τοῖς μνήστροις ἡ σύλληψις ἐγένετο. «Ἐν δὲ τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτό- τοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτόν, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι». Οὐδὲν εὐτελέστερον τούτου τοῦ πράγμα-

PG 50, 797   1. [...] *Reges itaque illos in virga ferrea.*³ Vide concentum et 2027 concordiam prophetiae: vidit quippe quomodo sine manibus lapis de monte sit abscissus. Quo pacto abscissus est? Non ferro, sed sine manibus; sponte enim et absque aliena ope Virgo parit: lapis au- tem percussit imaginem, et factus est in montem magnum, et im- plevit universum orbem terrarum. Unus lapis terram implet om- nem: *Ille quidem lapis obscius est sine manibus, et factus est in montem magnum, et implet universum orbem terrarum.*⁴

PG 50, 799   3. [...] Haec sunt verba prophetae, haec Evangelii sunt facta: 2028 *Haec descriptio prima. Ascendit autem et Ioseph, inquit, a Galilaea ex ci- vitate Nazareth in Iudeam in civitatem David, quae vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo et familia David: ut describeretur illic cum Maria desponsata sibi uxore praegnante.*⁵ Nam in solis sponsalibus conceptio evenit. *Factum est autem cum essent ibi, et impleti sunt dies, ut pareret, et peperit filium suum primogenitum, et pannis involvit, et posuit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio.*⁶ Nihil hac re vilius,

¹ Lc. II, 1.

² Viri docti attribuunt Homiliam hanc Severiano Ep. Gabalen. vel Theodoreto Cyrensi (cf. RPhTh, 542).

³ Ps. II, 9.

⁴ Dan. II, 34, 35.

⁵ Lc. II, 2, 4, 5.

⁶ Lc. II, 6, 7.

τος, οὐδὲν πτωχότερον τῆς Ἰησοῦ γενέσεως. Ἰησοῦς ἐπτώχευε δι' ἡμᾶς, πλούσιος ὁν· ἔθηκεν ἐν φάτνῃ Μαριάμ τὸν Σωτῆρα· οὐδὲν ἦν ὑποκείμενον, οὐδὲν ἐπικείμενον· οὐδὲ γὰρ χρέιαν εἶχεν ὁ Σωτὴρ τῆς τοιαύτης θεραπείας, οὐδὲ ἐπιμελείας τῆς ἔξωθεν ἐπεδέετο, * ὥσπερ οὐδὲ νόμῳ φύσεως συλλαμ-
βάνεται.

- 2029 [...] Οἱ μὲν οὖν ποιμένες, εὐαγγελισθέντες καὶ ἀκούσαντες τὸν λόγον, εἰδον τὰ πράγματα· ἥλθον εἰς τὸ σπήλαιον· οὐκ εἰδον στρωμήν, οὐκ εἰδον κλίνην, οὐκ εἰδον τραπέζης παρασκευήν, ἀλλὰ καθημένην Μαριάμ καὶ Ἰω-
σήφ, καὶ τὸν παῖδα ἀνακεκλιμένον. Οὐ λέγει τοίνυν ὁ εὐαγγελιστὴς πρῶτον πατέρα, ἀλλὰ λέγει πρῶτον Μαριάμ· ἐκείνη γὰρ μήτηρ ἀληθῶς· μᾶλλον δὲ οὐδὲ αὐτὴ μήτηρ, ἐπειδὴ οὐδὲ ἔτεκε φυσικῶς, ἀλλὰ συνέλαβεν ὑπερφυῶς. Οὐ γὰρ ἥδει τὸ γινόμενον, ἀλλ’ ἐργαλεῖον ἦν τοῦ τεχνίτου. Εἴδον μέντοι τὴν Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν παῖδα ἀκούσαντες τὸν λόγον, εἰδον τὰ πράγ-
ματα, ἔθαύμασαν, ἀνεσώθησαν. "Ἐκειτο μέντοι τὸ παιδίον ἀνεχόμενον τῆς τέως ἀτελοῦς κατασκευῆς τοῦ σώματος, καὶ φέρον τὴν αὔξησιν τούτου· καὶ ὥσπερ τεχνίτης ἔξεδέχετο καὶ κατεσκεύαζε τὸ ἐργαλεῖον, ἵνα ὥσπερ ὁ κι-
θαρῳδὸς χρήσηται τῇ κιθάρᾳ, καὶ ὥσπερ ὁ τοξότης χρήσηται τῷ τόξῳ καὶ τῷ βέλει εἰς δέον· οὕτω καὶ Ἰησοῦς, κοινωνῶν τοῖς πᾶσι, κατ’ ὀλίγον αὐ-
ξάνεται. Διὰ τί οὖν μὴ ἀθρόως; διὰ τί μὴ τέλειος ἄμα παρεγένετο; * Ήλθε

nihil Christi nativitate pauperius. Iesus mendicum agebat propter nos, qui dives erat; in praesepio Maria posuit Salvatorem; nihil erat quod substerneretur, nihil quo tegeretur: nam neque obsequio huiusmodi cultuve indigebat, neque saeculari isto apparatu illi opus fuit: quemadmodum neque ex * naturae legibus est conceptus.

*800

PG
50, 800

- 2029 [...] Pastores itaque felici nuntio accepto, et hoc audito sermone, rem ipsam viderunt, in speluncam venerunt: non stratum viderunt, non lectum viderunt, non mensam apparatam viderunt, sed Mariam sedentem et Ioseph, et puerum reclinatum. Non commemorat primo loco patrem evangelista, sed Mariam primum commemorat: illa quippe vere est mater: imo vero nec ipsa mater, quandoquidem non naturaliter peperit, sed supernaturaliter concepit. Non enim sciebat, quid fieret, sed artificis instrumentum erat. Viderunt igitur Mariam et Ioseph et puerum: auditis verbis res ipsas viderunt; mirati sunt, salutem nacti sunt. Iacebat ergo puerulus illo interim vili corporis cultu contentus, eiusdemque incrementum exspectans: et quemadmo-
dum artifex quidam exspectabat, atque officinam construebat, ut tamquam citharoedus quidam cithara uteretur, et ut sagittarius ad id, quod opus fuisset, telo et sagitta uteretur: ita et Iesus communicans omnibus paulatim augetur. Cur non igitur confertim? Cur non adulta simul aetate perfectusque vir advenit? Venit ut naturam nostram

μιμήσασθαι τὴν φύσιν ἡμῶν, ἵνα ἀγιάσῃ τὸ φύραμα διὰ τῆς ἀπαρχῆς. Εἰ μέντοι τέλειος ἐπεδήμησε καθ' ἡλικίαν, ἔμελλον οἱ αἱρετικοὶ φάσκειν· Οὐκ ἔτεκεν αὐτὸν παρθένος, οὐκ ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἡμετέρου γένους τὸ φύραμα. Ἐτέ-
χθη τοίνυν ἐκ παρθένου, ἐκ τοῦ κοινοῦ φυράματος λαβών, ἵνα ἀγιάσῃ τὸν
Ἀδάμ τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα· καὶ διὰ τοῦτο κατ' ὀλίγον αὐξάνεται, καὶ ἀνθρώ-
ποις συναναστρέφεται μὲν ὡς ἀνθρωπος, ἀλλὰ Κύριος ὁν τῆς φύσεως, ἀνα-
μαρτήτως ἐποιεύσατο.

DE OCCURSU D. N. IESU CHRISTI DEQUE DEIPARA ET SIMEONE ORATIO ¹

PG 50, 809 [...] «Καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου· πᾶν ἄρσεν διανοῦγον μήτραν
ἄγιον τῷ Κυρίῳ αληθήσεται». Ὁ λόγιος οὖν οὗτος καὶ ὁ νόμος ὅλος καὶ ἡ
αἰτία τοῦ νόμου διὰ τὸν μέλλοντα διανούγειν μήτραν ἐτίθετο. "Ολα γὰρ τὰ
πρωτότοκα τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων οὐδέποτε διήνοιξαν μήτραν, ἀλλ'
ἢν πρωτότοκα μόνον· ὃν δὲ Παρθένος ἐγέννησεν, αὐτὸς μόνος διήνοιξε μή-
τραν. "Ορα μοι τοίνυν ὅλου τοῦ νόμου τὴν διατύπωσιν διὰ τὸν μέλλοντα μό-
νον ἐκ παρθένου γεννᾶσθαι.

PG 50, 810 [...] «Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεών, καὶ εἶπε πρὸς Μαριάμ τὴν μητέρα

2030 2031

imitaretur, ut massam per delibationem sanctificaret. Enimvero si
iam adultus aetate venisset, et vir perfectus, in mundum, dicturi
fuissent haeretici virginem eum minime peperisse, neque ex genere
nostro massam accepisse. Natus est ergo ex virgine, cum ex com-
muni massa accepisset, ut Adamum creaturam et figuramentum suum
sanctificaret, ideoque paulatim crescit: cum hominibus quidem con-
versatur ut homo, sed cum sit naturae Dominus, sine peccato vitam
traducit.

PG 50, 809 [...] *Sicut scriptum est in lege Domini: Omne masculinum adape-
riens vulvam, sanctum Domino vocabitur.*² Hic igitur sermo, et haec
sanctio tota eiusque ratio ferebatur propter eum qui vulvam erat
aperturus. Numquam enim ulli fetus animalium hominumve pri-
mogeniti vulvam aperuerunt, sed sunt tantum primogenita: quem
autem Virgo peperit, is solus vulvam aperuit. Considera ergo, quaeso,
totius legis constitutionem, quae ad eum referebatur, qui solus ex
Virgine nasciturus erat.

PG 50, 810 [...] *Et benedixit illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem eius,*

2030 2031

¹ A viris doctis oratio haec attribuitur Severiano Ep. Gabalen., *Chrysostomo*, *Proclo*, *Gregorio Thaumaturgo*, *Gregorio Ep. Neocaesareae vel Amphilo-
chios Iconiensi* (cf. RPhTh, 542).

² Lc. II, 23.

αύτοῦ· Ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ,
καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον». Τίνων εἰς πτῶσιν; Δηλονότι τῶν ἀπιστούντων, τῶν ἀντιλεγόντων, τῶν σταυρούντων. Τίνων εἰς ἀνάστασιν; Τῶν ἐπιγινωσκόντων καὶ εὐγνωμόνως ὁμοιογούντων. «Καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον». Ποιὸν σημεῖον ἀντιλεγόμενον; Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, δοῦλον ἡ Ἐκκλησία σωτήριον τοῦ κόσμου, φῶς ἔχθραίνουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅπερ πολλάκις καὶ ὁ οὐρανὸς ἐκήρυξεν. Ἀντιλέγεται δὲ τὸ σημεῖον, ἵνα νικήσῃ ἡ ἀλήθεια· ἀνεύ γάρ ἀντιλογίας ὀλόκληρος οὐ γίνεται νίκη. Ἐδει τοίνυν τὴν ἀντιλογίαν εἰσαχθῆναι, ἵνα δικαστής μακροθυμίᾳ τὴν ψῆφον δι' ὅλου τοῦ αἰώνος προσενέγκῃ. Διό φησι: «Καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον»· ἀντιλέγουσι δὲ οἱ ἀπιστοῦντες. Καὶ σὺ δέ, φησί, δοκεῖς εἶναι μήτηρ· ἄρα οὖν σὺ ἀπειραστος γενήσῃ, ἐπειδὴ ὡμολόγησας εἶναι μήτηρ, ἐπειδὴ ἔτεκες αὐτόν, ἐπειδὴ ἔδοξας αὐτῷ κιχρᾶν σου τὴν μήτραν; ἐγένετο γάρ σου ἡ κοιλία ἥγγος τῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος. Ἄρα οὖν ἀπειραστος γενήσῃ, *ἐπειδὴ γέγονας Θεοτόκος, ἐπειδὴ ἀπειρόγαμος οὖσα συνέλαθες, ἐπειδὴ κατεσκευάσθης μήτηρ τοῦ σοῦ δημιουργοῦ; ἄρα σὺ ἀπειραστος γενήσῃ; Οὐδὲ σὺ ἀπειραστος ἔσῃ, ἀλλὰ «καὶ σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία». Διὰ τί, φύσις; τί γάρ ἔγω γέμαρτον; «Ημαρτες μὲν οὐδέν· δταν δὲ ἕδης αὐτὸν ἐν σταυρῷ κρεμάμενον,

Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum in Israël, et in signum, cui contradicitur.¹ Quorum in ruinam? Haud dubium, quin incredulorum, eorum qui contradicunt, qui crucifigunt. Quorum in resurrectionem? Eorum qui agnoscent, et bona fide confitentur. Et in signum, cui contradicitur. Quodnam signum cui contradicitur? Signum crucis, quod salutem esse, mundi novit Ecclesia, cui sunt infensi Iudei, quod caelum saepenumero divulgavit. Contradicuntur signo ut veritas vincat: nam sine contradictione integra non obtinetur victoria. Itaque contradictionem oportuit introduci, ut patienter sententiam iudex per totum saeculum proferret. Propterea dicit, Et in signum, cui contradicitur: contradicunt autem increduli. Et tu, inquit, esse mater videris: an tu igitur temptationis expers eris, quandoquidem esse te matrem confessa es, quandoquidem illum peperisti, quandoquidem uterum tuum visa es commodasse? Vas enim et receptaculum illius Spiritus operationis venter tuus fuit. Num tu igitur temptationis expers eris? Numquid quia Deipara facta es, nullasque nuptias experta concepisti, quia conditoris tui mater effecta es, num tu temptationis expers eris? Ne tu quidem temptationis expers eris: sed Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.² Quare vero, Domine? Quid enim ego peccavi? * Nihil peccasti: sed cum illum in cruce videris,

*811

¹ Lc. II, 34.² Lc. II, 35.

*811

ὅταν ἴδης αὐτὸν πάσχοντα ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ὅταν ἴδης αὐτοῦ τὰς χεῖρας ἡπλωμένας ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ ἐν τῷ ξύλῳ προσηλωμένας, τότε ἀρχὴ ἀμφιβάλλειν καὶ λέγειν· Οὗτός ἐστι περὶ οὗ ἄγγελός μοι διελέχθη; οὗτός ἐστιν ἐφ' οὗ γέγονε τῆς ἐμῆς συλλήψεως τὸ θαῦμα; Παρθένος ἦμην καὶ τέτοκα καὶ ἔμεινα παρθένος. Διὰ τί οὕτος σταυροῦται; «Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ὁμοφαίᾳ». «Ωστε οὐδεὶς ἀπειραστος γέγονε, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ δικαίου Συμεών.

IN MEMORIAM MARTYRUM HOMILIA¹

- ^{PG 52, 828} 1. [...] Εἰ γάρ ἐλθὼν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸν κόσμον εὑρέ σε ἀνθρωπὸν λογικόν, 2032 ἀναγκαῖος σοι ὡς Θεὸς ἐπεφαίνετο· ἀλλ’ ἐπειδὴ ἀνθρωπὸν μὲν οὐχ εὗρεν, ὡς πρόδοτον δὲ πλανώμενον ἐξ ἀρχαίων χρόνων, καὶ παρακαλοῦντα διὰ τῶν προφητῶν τὸν Δεσπότην· «Ἐπλανήθην ὡς πρόδοτον ἀπολωλός, ζήτησον τὸν δοῦλόν σου»· διὸ κρύπτει τὴν βασιλικὴν ἀξίαν, καὶ προφέρει τὴν ποιμαντικὴν κηδεμονίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπ’ ἀρχῆς οἰκονομεῖ ἐν φάτνῃ τεθῆναι τὸ σῶμα τὸ ἔκαυτοῦ, καὶ συνάγει εἰς ἀνάγκην τὴν μητέρα, καὶ τὸν τῆς οἰκονομίας ὑπηρέτην Ἰωσήφ· οὐ γάρ εἴποιμι πατέρα ἐκεῖνον τοῦ Σωτῆρος, οὐδὲ ἀνδρα Μαρίας, ἀλλὰ κοινωνὸν καὶ μεσίτην τοῦ μυστηρίου. Μνηστήρος γάρ ἦν τῆς παρθένου, καὶ οὐκ ἀνήρ, ἀλλ’ ἀνήρ μὲν τῇ προσηγορίᾳ, ὑπηρέτης δὲ τῆς οἰκονο-

cum illum pro mundo videris patientem, cum expansas videris eius manus in cruce, clavisque ligno affixas, tunc dubitare incipies ac dicere: Hiccine est ille de quo mihi narravit angelus? Hiccine est, in quo miraculum mihi conceptionis est editum? Virgo cum essem, peperi et virgo permansi: cur hic crucifigitur? *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Itaque temptationis expers nemo fuit, iuxta Symeonis prophetiam.

- ^{PG 52, 828} 1. [...] Si enim Servator, cum in mundum venit, te hominem rationabilem reperisset, ut Deus tibi necessario apparuisset: sed quia te hominem non invenit, tamquam ovem a priscis usque temporibus errantem, et per prophetas Dominum invocantem: *Erravi sicut ovis, quae periit, quaere servum tuum:*² ideo regiam occultat dignitatem, et pastoris curam profert. Quocirca a principio statuit in praesaePIO corpus suum collocari: matremque et oeconomiae ministrum Ioseph in angustias dedit: neque enim illum dixerim vel patrem Servatoris, vel Mariae virum, sed socium et mediatorem mysterii. Siquidem sponsus erat virginis, non maritus eius; sed maritus quidem

¹ Attribuitur homilia haec Severiano Gabalen. Ep. (cf. RPhTh, 542).

² Ps. CXVIII, 176.

μίας. Στενοῦται οὖν οὗτος μετὰ Μαρίας ἐν Βηθλεέμ, ὅστε διὰ τὸ στενόν τοῦ καταλύματος ἀναγκασθῆναι τὸ βρέφος ἐν φάτνῃ τεθῆναι.

IN ILLUD « DOMINUS REGNAVIT, EXSULTET TERRA »¹

- 2033** 3. [...] Οὗτος δὲ ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ αἰώνιος, ἐπιφανεῖς τοῖς ἀνθρώποις, PG 55, 607 ἀναλαμβάνει σάρκα ἐκ Πνεύματος ἀγίου κατασκευασθεῖσαν. «Τὸ γάρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἀγίου». Πῶς οὖν Πνεύματος δημιουργήσαντος; «Ἐπλασε γάρ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ Λόγου τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγίου ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκείνῃ καὶ μεγάλῃ παρθένῳ, καὶ προῆλθε σῶμα ἔχων ἐκ παρθένου κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος θείᾳ δυνάμει ἀοράτως καὶ ἀφράστως.

IN SALVATORIS NOSTRI IESU CHRISTI NATIVITATEM ORATIO³

- 2034** [...] Σήμερον ὁ ὥν * τίκτεται, καὶ ὁ ὥν γίνεται ὅπερ οὐκ ἦν· ὧν γάρ Θεός, γίνεται ἀνθρωπος, οὐκ ἐκστάς τοῦ εἶναι Θεός. Οὐδὲ γάρ κατ' ἐκστάσιν θεότητος γέγονεν ἀνθρωπος, οὐδὲ πάλιν κατὰ προκοπὴν ἐξ ἀνθρώπου γέγονε Θεός· ἀλλὰ Λόγος ὡν, διὰ τὸ ἀπαθές σάρξ ἐγένετο, ἀμεταβλήτου μενονύσης τῆς φύσεως. 'Αλλ' ὅτε μὲν ἐτέχθη, 'Ιουδαῖοι ἤρνοῦντο τὸν ξένον τόκον, καὶ Φαρισαῖοι παρηρμήνευον τὰς θείας Βίβλους, καὶ γραμματεῖς ὑπε-

nomine, re minister oeconomiae. Hic itaque in angustum deducitur cum Maria in Bethlehem: ita ut propter diversorii angustias infantem in praesepio locari necesse fuerit.

- 2033** 3. [...] Hic vero Deus magnus et aeternus, apparenz hominibus, PG 55, 607 accepit carnem a Spiritu sancto concinnatam. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.*² Quomodo igitur Spiritu creante? Formavit enim templum Verbi Dei Spiritus sanctus in sancta illa et magna Virgine, et produxit corpus habens ex virgine, concinnatum a Spiritu sancto divina virtute invisibiliter et inenarrabiliter.

- 2034** [...] Hodie qui est, gignitur, et rursum qui est, fit id quod non erat; nam cum Deus esset, fit homo; ab ea tamen, quam habeat, deitate non excidit. Neque enim cum deitatis iactura factus est homo, neque rursum per succendentia incrementa ex homine factus est Deus; sed Verbum existens, natura propria ob sui imparabilitatem manente immutata, factum est caro. Quando autem natus est, Iudei quidem inusitatum partum negabant, Pharisaei vero perperam sa-

¹ Ps. XCVI, 1; Homilia attributa Severiano Gabalen. Ep., vel *Theodoro Cyreni* (cf. RPhTh, 543).

² Matth. I, 20.

³ Oratio attributa Chrysostomo, Gregorio Thaumaturgo, Severiano Gabalen. Ep., *Proclo* (cf. RPhTh, 543).

ναντία τοῦ νόμου ἐλάλουν. Ὡρώδης τὸν τεχθέντα ἔζήτει, οὐχ ἵνα αὐτὸν τι-
μῆσῃ, ἀλλ’ ἵνα αὐτὸν ἀπολέσῃ. Σήμερον γὰρ πάντα ὑπεναντία εῖδον. «Οὐκ
ἐκρύθη γάρ, κατὰ τὸν φαλμῳδόν, ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς γενεὰν ἐτέραν».
Βασιλεῖς μὲν γὰρ ἥλθον, τὸν ἐπουράνιον βασιλέα θαυμάζοντες, ὅτι πῶς ἐπὶ
γῆς ἥλθεν οὐκ ἀγγέλους ἔχων, οὐκ ἀρχαγγέλους, οὐ *θρόνους, οὐ κυριότη-
τας, οὐ δυνάμεις, οὐκ ἔξουσίας, ἀλλὰ ξένην καὶ ἀτριβῆ βαδίσας ὁδόν, ἐξ ἀγεωρ-
γήτου προῆλθε γκαστρός, οὔτε τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ἐρήμους τῆς οἰκείας θεότητος
ἐκστάς· ἀλλὰ βασιλεῖς μὲν τὸν ἐπουράνιον βασιλέα τῆς δόξης ἥλθον προ-
σκυνήσοντες, στρατιῶται δὲ τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς δυνάμεως θεραπεύσοντες·
αἱ γυναικεῖς τὸν ἐκ γυναικὸς τεχθέντα, ἵνα τὰς λύπας τῆς γυναικὸς εἰς χαρὰν
μεταβάλλῃ· αἱ παρθένοι τὸ τῆς παρθένου παιδίον, ὅτι πῶς ὁ γάλακτος καὶ
μαζῶν δημιουργὸς τὰς πηγὰς μαζῶν αὐτόματα ῥεῖθρα φέρεσθαι ποιῶν, παρὰ
μητρὸς παρθένου παιδίου τροφὴν ἔλαθε. [...] Σήμερον ὁ γεννηθεὶς ἀρρήτως
ἐκ Πατρός, ἐκ παρθένου τίκτεται, ἀφράστως δι’ ἐμέ. Ἀλλὰ τότε μὲν κατὰ
φύσιν ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ αἰώνων ἐγεννήθη, ὡς ὁ γεννήσας οἶδε· σήμερον δὲ
πάλιν παρὰ φύσιν ἐτέχθη, ὡς ἡ τοῦ ἄγίου Πνεύματος ἐπίσταται χάρις. Καὶ
ἡ ἀνω αὐτοῦ γέννησις ἀληθής, καὶ ἡ κάτω γέννησις ἀψευδής, καὶ ἀληθῶς

*387

etros libros interpretabantur, et scribae quae legi erant contraria lo-
quebantur; Herodes eum qui natus erat, quaerebat, non ut eum
honore afficeret, sed ut eum interficeret. Hodie namque contraria
cuneta cernebant. *Non enim occultata sunt*, ut cum Psalmorum
auctore loquar, *a filiis eorum in generationem alteram.*¹ Siquidem reges
venerunt, et caelestem Regem * suspexerunt, quod in terram vene-
rit, non angelos secum habens, non archangelos, non thronos, non
dominationes, non virtutes, non potestates, sed nova et minime
trita incedens via ex illibato processerit utero: nec tamen angelos
suae gubernationis exsortes dereliquit, neque propter incarnationem
suam a sua excidit deitate: sed reges quidem venerunt, ut caelestem
Regem gloriae adorarent, milites autem, ut Principem exercitus co-
lerent: mulieres, eum qui ex muliere natus est, ut mulieris dolores in
laetitiam commutet: virgines, filium Virginis, admirantes qui fiat ut
lactis conditor, qui efficit ut uberum fontes spontanea fluenta diffundant,
a Virgine matre pueruli alimentum accipiat. [...] Hodie qui ex
Patre ineffabiliter genitus est, ex Virgine propter me inexplicabili modo
nascitur. Sed tum quidem secundum naturam ante saecula genitus
est ex Patre, prout novit ille, qui genuit: hodie vero rursus ex Vir-
gine praeter naturam natus est, prout Spiritus sancti novit gratia.
Et superna eius generatio vera est, et inferior eius generatio minime

¹ Ps. LXXVII, 4.

Θεὸς ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθη, καὶ ἀληθῶς ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς ἐκ παρθένου ἐτέχθη.
 "Ανω μόνος ἐκ μόνου Μονογενῆς, κατω μόνος ἐκ παρθένου μόνης Μονογενῆς
 ὁ αὐτός. "Ωσπερ γάρ ἐπὶ τῆς ἀνω γεννήσεως ἀσεβὲς ἐννοῆσαι μητέρα· οὕτω
 βλάσφημόν ἔστιν ὑπολαβεῖν καὶ ἐπὶ τῆς κάτω γεννήσεως πατέρα. 'Ο Πατὴρ
 ἀρρένυστως ἐγέννησε, καὶ ἡ παρθένος ἀφθόρως ἔτεκεν· οὕτε γάρ ὁ Θεὸς ῥεῦ-
 σιν ὑπέμεινε γεννήσας· θεοπρεπῶς γάρ ἐγέννησεν· οὕτε ἡ παρθένος φθορὰν
 ὑπέμεινε τεκοῦσα· πνευματικῶς γάρ ἔτεκεν. "Οθεν οὔτε ἡ ἀνω αὐτοῦ γένησις
 ἔξηγησιν ἔχει, οὔτε ἡ ἐν * ὑστέροις καιροῖς πρόοδος πολυπραγμονεῖσθαι
 ἀνέχεται. "Οτι μὲν γάρ ἔτεκεν ἡ παρθένος, σήμερον οἶδα, καὶ δτι ἐγέννησεν
 ὁ Θεὸς ἀχρόνως, πιστεύω· τὸν δὲ τρόπον τῆς γεννήσεως σιωπῇ τιμᾶν μεμά-
 θηκα, καὶ οὐδὲ διὰ λόγων πολυπραγμονεῖν παρέλαθον. 'Ἐπι γάρ Θεοῦ οὐ δεῖ
 τῇ φύσει τῶν πραγμάτων προσέχειν, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ ἐνεργοῦντος πι-
 στεύειν. Φύσεως γάρ ἔστι νόμος, ὅταν γυνὴ προσομιλήσασα γάμοις τέκῃ· ὅταν
 δὲ παρθένος ἀπειρόγαμος τεκοῦσα πάλιν παρθένος φανείη, ὑπὲρ φύσιν τὸ
 πρᾶγμα. Τὸ οὖν κατὰ φύσιν ζητείσθω, τὸ δὲ ὑπὲρ φύσιν σιγῇ τιμάσθαι, οὐχ
 ὡς φευκτόν, ἀλλ' ὡς ἀπόρρητον, καὶ σιωπῇ τιμάσθαι ἀξιον. 'Αλλ' ἀπονεί-
 ματέ μοι συγγνώμην, παρακαλῶ, ἐν προοιμίοις καταπαῦσαι τὸν λόγον βου-
 λομένῳ. Δειλὸς γάρ ὁν πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων ἔρευναν, πῶς ἢ ποῦ τρέψω
 τῶν λόγων τὰ πηδάλια οὐκ ἔχω. Τί γάρ εἰπω, ἢ τί λαλήσω; Τὴν τεκοῦσαν
 δρῶ, τὸν τεχθέντα βλέπω, τὸν δὲ τρόπον τῆς γεννήσεως οὐ συνορῶ· νικᾶται

falsa: et vere Deus ex Deo genitus est, et vere homo idem ex Virgine
 natus est. Sursum solus ex solo Unigenitus, deorsum solus ex sola
 Virgine idem Unigenitus. Sicut enim in superna generatione matrem
 intelligere impium est: sic in inferiori generatione patrem existimare
 blasphemum est. Pater absque defluxu genuit, et Virgo sine cor-
 ruptione peperit: nam neque defluxum sustinuit Pater; * quippe qui,
 prout conveniebat Deo, genuit: neque Virgo corruptionem sustinuit
 pariendo; quippe quae spiritualiter peperit. Unde neque superna
 eius nativitas explicari potest, neque progressus eius in novissimis
 temporibus curiose pervestigari se sinit. Nam Virginem quidem hodie
 peperisse scio, et Deum sine tempore genuisse credo: modum autem
 generationis silentio didici venerari, non oratione curiose illam inqui-
 rendam accepi. Siquidem in Deo non rerum natura est attendenda,
 sed eius, qui operatur, virtuti fides habenda. Lex enim est naturae,
 cum mulier matrimonio iuncta parit: cum vero virum non experta
 virgo postquam peperit, virgo rursus appetet, tum res naturam exce-
 dit. Quod igitur secundum naturam fit, inquiratur: quod vero natu-
 ram superat, silentio colatur: non tamquam fugiendum, sed tamquam
 inenarrabile, dignumque quod silentio veneremur. Sed date mihi,
 quaeso, hanc veniam, ut in exordio finem faciam dicendi. Cum enim

γάρ φύσις, νικᾶται καὶ τάξεως δρος, ὅπου Θεὸς βούλεται. Οὐ γάρ κατὰ φύσιν γέγονε τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν τὸ θαῦμα· ἡργησε γάρ ἡ φύσις, καὶ ἐνήργησε τοῦ Δεσπότου τὸ βούλημα. Ὡς χάριτος ἀφράστου! Ὁ πρὸ αἰώνων Μονογενῆς, ὁ ἀναφής, καὶ ἀπλοῦς, καὶ ἀσώματος, ὑπεισῆλθέ μου τὸ φθαρτὸν καὶ δρατὸν σῶμα. Διὰ τί; Ἰνα βλεπόμενος διδάξῃ, διδάξας δὲ πρὸς τὸ μὴ βλεπόμενον κειραγωγήσῃ. Ἐπειδὴ γάρ οἱ ἄνθρωποι τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ἀκοῆς πιστότερον ποιοῦσιν, ὃ δὲ μὴ βλέπουσιν ἀμφιβάλλουσι, διὰ τοῦτο ἡνείχετο καὶ ὀφθαλμοῖς τὴν ἔαυτοῦ θέαν διὰ τοῦ σώματος παρασχεῖν, ἵνα λύσῃ τὴν ἀμφισβήτησιν. Καὶ τίκτεται ἐκ παρθένου ἀγνοούσης τὸ πρᾶγμα· οὕτε γάρ συνήργησε πρὸς τὸ γινόμενον, οὕτε συνεθάλετο πρὸς τὸ πραττόμενον, ἀλλ' ἦν ψιλὸν ὅργανον τῆς ἀπορρήτου αὐτοῦ δυνάμεως, μόνον εἰδυῖα, ὁ παρὰ τοῦ Γαθριὴλ ἐρομένη ἔμαθεν, ὅτι «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» Καὶ φησι· Τοῦτο βούλει μαθεῖν; «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». Καὶ πῶς ἦν μετ' αὐτῆς, καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτῆς; «Ωσπέρ τεχίτης εὑρὼν ὅλην χρησιμωτάτην, κάλλιστον ἀπεργάζεται σκεῦος· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς εὑρὼν τῆς παρθένου ἄγιον καὶ τὸ σῶμα

rerum sublimiorum investigationem attingere reformidem, quo pacto, aut quam in partem orationis clavum flectam nescio. Quid enim dicam, aut quid loquar? Matrem video, quae peperit; filium partu editum cerno, modum autem generationis non conspicio: vincitur enim natura, vincitur ordinis limes, quando vult Deus. Non enim secundum naturam res accidit, sed supra naturam miraculum evenit: quievit enim natura, sed Domini voluntas operata est. O ineffabilem gratiam! Unigenitus, qui est ante saecula, qui tangi non potest, qui simplex est et incorporeus, corpus meum subiit corruptioni obnoxium et aspectabile. Quam ob causam? Ut conspectus doceat, docens autem, ad ea quae non cadunt sub oculos, manu ducat. Nam quoniam oculos auribus fideliores esse existimant homines, de eo vero dubitant, quod non vident, propterea dignatus est et per corpus oculis conspectum sui praebere, ut dubitationem tolleret. Et nascitur ex Virgine, quae rem ignorabat: nam neque cooperata est ad rem gerendam, neque contulit quippam ad id quod fiebat: sed nudum fuit arcanae virtutis eius instrumentum; tantum id noverat quod ex Gabriele sciscitata didicerat: *Quomodo mihi fiet istud, quia virum non cognosco?*¹ Tum inquit ille: Vis hoc scire? *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*² Et quomodo cum ipsa erat, et paulo post ex ipsa? Quemadmodum artifex, inventa materia utilissima, vas pulcherrimum fabricatur: ita Christus, invento virginis sancto

¹ Lc. I, 34.

² Lc. I, 35.

καὶ τὴν ψυχήν, ἔμψυχον ἔκυτῷ κατεκόσμησε ναόν, δν ἐθουλήθη τρόπον πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ παρθένῳ, καὶ ἐνδυσάμενος αὐτόν, σήμερον προῆλθεν, οὐκ αἰδεσθεὶς τὸ δυσειδὲς τῆς φύσεως. Οὐδὲ γάρ ὅδοιν ἔφερεν αὐτῷ, φορέσαι τὸ ἴδιον ἔργον· καὶ τὸ πλάσμα δὲ μεγίστην ἐκαρποῦτο δόξαν, ἔνδυμα τοῦ τεχνίτου γινόμενον. "Ωσπερ γάρ παρὰ τὴν πρώτην πλάσιν ἀδύνατον ἦν συνεστάναι τὸν ἄνθρωπον, πρὸν ἡ τὸν πηλὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐλθεῖν· οὕτω καὶ τὸ φθικὲν σκεῦος ἀδύνατον μεταποιηθῆναι, εἰ μὴ γέγονεν ἔνδυμα τοῦ ποιήσαντος.

- 2035** 2. [...] «'Ιδού ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται». Εἰπέ μοι, ὁ Ἰουδαῖε, εἰπέ μοι λοιπόν, τίνα ἔτεκε; Θάρρησόν μοι, καὶν ὡς τῷ Ἡρώδῃ. 'Αλλ' οὐ θαρρεῖς. Οἶδα διὰ τί· διὰ τὴν ἐπινουλήν. 'Εκείνω γάρ εἴπας, ἵνα αὐτὸν ἀνέλῃ· ἐμοὶ δὲ οὐ λέγεις, ἵνα μὴ αὐτὸν προσκυνήσω. Τίνα δὲ ἔτεκε; Τίνα; Τὸν Δεσπότην τῆς φύσεως. Κἀν γάρ σὺ σιωπᾶς, ἡ φύσις βοᾷ· ἔτεκε γάρ, ὡς ὁ τεχθεὶς τεχθῆναι ἥθελησεν. Οὐ γάρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπετρέπετο, ἀλλ' ὡς Δεσπότης τῆς φύσεως ξένον τῆς γεννήσεως εἰσήγαγε τρόπον, ἵνα δείξῃ, δτι καὶ ἄνθρωπος γενόμενος οὐχ ὡς ἄνθρωπος τίκτεται, ἀλλ' ὡς Θεὸς γεννᾶται. 'Εκ παρθένου οὖν σήμερον προῆλθε νικησάσης φύσιν, ὑπερβάσης γάμον. "Ἐπρεπε γάρ τῷ τῆς ἀγιοσύνης πρυτάνει ἐκ καθαρῶν καὶ ἀγίων προελθεῖν τόκων. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ πάλαι ἐκ παρθένου γῆς τὸν Ἀδάμ πλάσας, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀδάμ ἀνευ

PG
56, 389

corpore et anima, templum sibi construxit animatum, et hominem qua ratione voluit, efformavit ex virgine, eumque indutus hodie processit, neque naturae deformitatem erubuit. Neque enim probrosum illi fuit, ut suum opus ipse gestaret: ipsum quoque opificium maxima gloria cumulabatur, quod opificis sui fieret indumentum. Nam quemadmodum in prima formatione fieri non poterat, ut homo constitueretur, antequam lutum in eius manus veniret: ita fieri nequit ut vas corruptibile transmutetur, nisi fiat Opificis indumentum.

- 2035** 2. [...] *Ecce virgo in utero concipiet.*¹ Dic mihi, Iudee, dic mihi porro, quem peperit? Fide mihi, saltem ut Herodi. Sed non fidis. Scio quam ob causam: propter insidias. Illi enim dixisti, ut eum interficeret: mihi vero non dicis, ut ne eum adorem. Quemnam vero peperit? Quemnam? Naturae Dominum. Licet enim tu sileas, clamat natura: peperit enim, ut voluit partu edi, qui partu est editus. Non enim id a natura permittebatur, sed ut naturae Dominus inusitatum nativitatis modum invexit, ut ostendat se hominem factum, non ut hominem partu edi, sed ut Deum nasci. Ex Virgine igitur hodie prodidit, quae naturam vicit, et nuptias superavit. Etenim sanctitatis Dispensatori conveniebat, ut puro et sancto partu in lucem ederetur. Ipse namque est, qui e terra virgine quondam formavit Adamum,

PG
56, 389

¹ Isa. VII, 14.

γυναικός γυναικα μορφώσας. "Ωσπερ γάρ ὁ Ἀδάμ ἀνευ γυναικός γυναικα
ζήνεγκεν, οὕτω καὶ σήμερον ἡ παρθένος ἀνευ ἀνδρὸς ἀνδρα ἔτεκεν. "Ανθρω-
πος γάρ ἐστι, φησί, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; 'Επειδὴ γάρ ἔχρεώστει τὸ γυ-
ναικεῖον γένος τοῖς ἀνθρώποις τὴν χάριν, ὡς τοῦ Ἀδάμ ἀνευ γυναικός γυ-
ναικα βλαστήσαντος, διὰ * τοῦτο σήμερον ἔτεκεν ἡ παρθένος ἀνευ ἀνδρός,
ὑπὲρ τῆς Εὔας ἐκτινύουσα τοῖς ἀνδράσι τὸ χρέος. "Ινα γάρ μὴ μέγα φρονή-
σῃ ὁ Ἀδάμ, ἀνευ γυναικός γυναικα βλαστήσας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ παρθένος
ἀνευ ἀνδρὸς ἀνδρα ἔτεκεν, ἵνα τῷ κοινῷ τοῦ θαύματος τὸ διάτιμον δείξῃ
τῆς φύσεως. "Ωσπερ γάρ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ τὴν πλευρὰν ἀφεῖλε, καὶ τὸν Ἀδάμ
οὐκ ἔμείωσεν οὐδέν· οὕτω καὶ ἐν τῇ παρθένῳ καὶ τὸν ἔμψυχον ἐπλασε ναόν,
καὶ τὴν παρθενίαν οὐκ ἔλυσεν. Σῶος ἔμεινεν ὁ Ἀδάμ καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρε-
σιν τῆς πλευρᾶς ἀφθορος ἔμεινε καὶ ἡ παρθένος μετὰ τὴν πρόοδον τοῦ βρέ-
φους. Διὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἀλλαχόθεν ἔαυτῷ ναὸν κατεσκευάσατο, οὐδὲ ἄλλο
σῶμα πλάσας ἐνεδύσατο, ἵνα μὴ δόξῃ τὸ τοῦ Ἀδάμ ἐνυδρίζειν φύρωμα. 'Ε-
πειδὴ γάρ ἀπατηθεὶς ὁ ἀνθρωπος ὅργανον γέγονε τοῦ διαβόλου, διὰ τοῦτο
αὐτὸν τὸν ὑποσκελισθέντα ἔμψυχον ἀνελάμβανε ναόν, ἵνα διὰ τὴν πρὸς τὸν
πεποιηκότα συνάφειαν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου αὐτὸν ἀποστήσῃ συνηθείας. "Ομας
καὶ ἀνθρωπος γινόμενος οὐχ ὡς ἀνθρωπος τίκτεται, ἀλλ' ὡς Θεὸς γεννᾶται.
Εἰ γάρ ἐκ κοινῶν γάμων προηλθεν, ὥσπερ ἐγώ, ψεῦδος τοῖς πολλοῖς ἐνομί-

*390

ex Adamo vero sine muliere mulierem efformavit. Sicut enim sine
muliere protulit mulierem Adamus, sic etiam Virgo sine viro hominem
hodie peperit. Homo enim est, inquit, et quis cognoscet eum? Nam
quoniam hominibus genus muliebre beneficium debebat, utpote
quod Adam sine muliere mulierem produxerat: propterea virgo sine
viro hodie peperit, ac pro Eva * debitum viri persolvit. Ut enim
non superbiret Adamus, quod sine muliere mulierem protulisset,
idecirco et mulier sine viro peperit virum, ut miraculi communione
naturae aequalitatem ostenderet. Nam quemadmodum ab Adamo
costam abstulit, et Adamum nihil imminuit: sic et in Virgine anima-
tum templum effinxit, et virginitatem minime solvit. Salvus et inco-
lumis remansit etiam post costae privationem Adamus: incorrupta
etiam virgo permansit, postquam infans ex ea prodiit. Idecirco autem
non aliunde sibi templum exstruxit, neque aliud corpus formatum
induit, ne massam Adami contumelia afficere videretur. Nam quon-
iam deceptus homo, diaboli instrumentum factus erat, propterea
ipsum qui supplantatus fuerat tamquam animatum templum assu-
mit, ut propter hanc cum suo Conditore coniunctionem ipsum a dia-
boli consuetudine ac familiaritate divelleret. Verumtamen dum fit
homo, non ut homo partu editur, sed ut Deus nascitur. Si enim ex
communi coniugio prodiisset ut ego, figmentum a vulgo existimatus

*390

ζετο· νῦν δὲ διὰ τοῦτο ἐκ παρθένου τίκτεται, τικτόμενος δὲ καὶ τὴν μήτραν ἀναλλοίωτον τηρεῖ, καὶ τὴν παρθενίαν ἀξήμιον διαφυλάττει, ἵνα δὲ ξένος τῆς κυνήσεως τρόπος πίστεώς μοι μεγάλης πρόξενος γένηται. "Οθεν κανὸν "Ελλην με, κανὸν 'Ιουδαῖος ἐρωτᾷ, ὅτι δὲ Χριστὸς Θεὸς ὁν κατὰ φύσιν, ἀνθρωπὸς γέγονε παρὰ φύσιν, ἐρῶ· Ναί, μάρτυρα τοῦ λόγου τὴν ἀσπιλον τῆς παρθενίας σφραγῖδα καλῶν· οὕτω γάρ ἔστι Θεὸς νικῶν τὴν τῆς φύσεως τάξιν· οὕτω γαστρός ἔστι κεραμεύς, καὶ παρθενίας εὑρετής, ὅτι καὶ ἀμόλυντον ἔσχε τῆς γεννήσεως τὸν τρόπον, καὶ ἔαυτῷ ἀφράστως ἀκοδόμησε ναόν, διὸ ἡδουλήθη τρόπον. Εἰπὲ μοι οὖν, ὃ 'Ιουδαῖε, ἔτεκεν ἢ παρθένος, ἢ οὐ; Εἰ μὲν γάρ ἔτεκεν, ὅμολόγησον τὸν ξένον τόκον· εἰ δὲ οὐκ ἔτεκε, διὰ τί τὸν Ἡρώδην ἡπάτησας; Σὺ γάρ αὐτῷ πυνθανομένω, ποῦ δὲ Χριστὸς γεννᾶται, εἴπας, ὅτι ἐν Βηθλεέμ τῆς 'Ιουδαίας. Μή οὖν ἐγὼ ἥδειν τὴν κώμην, ἢ τὸν τόπον; μὴ ἐγὼ τοῦ γεννωμένου τὴν ἀξίαν ἐγίνωσκον; οὐχ δὲ Ἡσαΐας ὁς Θεοῦ αὐτοῦ ἐμνημόνευσε; «Τέξεται γάρ, φησίν, υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ». Οὐχ ὑμεῖς ἀγνώμονες ἔχθροὶ τὴν ἀλήθειαν εἰσηγήσασθε; οὐχ ὑμεῖς οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι οἱ ἀκριβεῖς τοῦ νόμου φύλακες πάντα τὰ κατ' αὐτὸν ἡμᾶς ἐδιδάξατε; μὴ τὴν τῶν Ἐβραίων γλῶσσαν εἰδομεν; οὐχ ὑμεῖς τὰς Γραφὰς ἡρμηνεύσατε; Μετὰ τὸ τεκεῖν τὴν παρθένον, καὶ πρὸ τοῦ τεκεῖν,

---

esset: iam vero idcirco ex Virgine nascitur, nascens autem, et uterum illibatum conservat, et intemeratam virginitatem custodit, ut inusitatus pariendi modus magnae mihi fidei conciliator exsistat. Unde sive me gentilis sive Iudeus interroget, num Christus cum secundum naturam Deus esset, homo praeter naturam sit factus, dicam, sic est: et testem inviolatum virginitatis sigillum citabo: ita namque Deus est, qui naturae ordinem vincat: ita ventris est fector, et virginitatis inventor, qui et immaculatum habuerit nativitatis modum, et ineffabiliter templum sibi, quo voluerit modo, construxerit. Dic mihi ergo, Iudeæ, peperitne virgo, annon? Si enim peperit, inusitatum partum confitere: quod si non peperit, cur Herodem fefellisti? Tu enim ipsi sciscitanti, ubi Christus nasceretur, dixisti: In Bethleem Iudeæ. Num igitur ego pagum noveram aut locum?¹ Num ego dignitatem eius qui natus erat perspectam habebam? Nonne Isaías ipsius tamquam Dei mentionem fecit? *Pariet enim, inquit, filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel.*² Nonne vos improbi inimici veritatem introduxistis? Nonne vos scribae et Pharisei diligentes legis observatores omnes res eius nos docuistis?³ Numquid hebraicam linguam nos callemus? Nonne vos Scripturas interpretati estis? Postquam virgo peperit, et

¹ Matth. II, 5.

² Isa. VII, 14.

³ Matth. I, 23.

ίνα μὴ δόξῃ πρὸς χάριν τοῦ Θεοῦ ἐρμηνεύεσθαι τὸ λεγόμενον, οὐχ ὑμεῖς ἐρωτώμενοι παρ' Ἡράδου, μάρτυρα παρηγάγετε Μιχαίαν τὸν προφήτην,
ίνα ὑμῶν τὸν λόγον κυρώσηται; «Καὶ σὺ γάρ, φησί, Βηθλεὲμ οἴκος τοῦ
Ἐφραθᾶ οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἰ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδᾳ· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται
ἡγούμενος, δότις ποιμανεῖ τὸν λαὸν μου τὸν Ἰσραήλ». Καλῶς εἶπεν ὁ προ-
φήτης: «Ἐκ σοῦ». Ἐξ ὑμῶν γὰρ ἐξῆλθε, καὶ εἰς τὴν οἰκουμένην ἤλθεν. Ὁ
γὰρ ὁν, προέρχεται· ὃ δὲ μὴ ὁν, κτίζεται, η γίνεται. Αὐτὸς δὲ καὶ ἦν, καὶ
προῆην, καὶ ἀεὶ ἦν· ἀλλ' ἦν μὲν ἀεὶ ὡς Θεός, διέπων * τὸν κόσμον· σήμερον
δὲ προῆλθεν, ὡς ἄνθρωπος μὲν τὸν λαὸν ποιμαίνων, ὡς Θεός δὲ τὴν οἰκου-
μένην διασώζων.

*391

PG 56 392 [...] Ἰδού βρέφος σπαργάνοις ἐμπλέκεται, καὶ ἐν φάτνῃ κεῖται· πάρεστι
δὲ καὶ Μαρία παρθένος οὖσα καὶ μήτηρ· παρῆν δὲ καὶ Ἰωσὴφ ὄνομαζόμενος
πατήρ. Οὗτος ἀνὴρ λέγεται, ἔκεινη γυνὴ προσαγορεύεται· ὀνόματα ἔννομα
συζυγίας ἔρημα. Μέχρι ὅμημάτων νόησαὶ μοι, ἀλλ' οὐ μέχρι πραγμάτων.
Μόνον οὗτος ἐμνηστεύσατο, καὶ Πνεῦμα ἄγιον αὐτῇ ἐπεσκίασεν. "Οθεν ἀπο-
ρῶν ὁ Ἰωσὴφ οὐκ ἦδει τί καλέσει τὸ βρέφος. Ἐκ μοιχείας αὐτὸς εἰπεῖν οὐκ
ἐτόλμα, κατὰ τῆς παρθένου βλάσφημον καταχέειν λόγον οὐκ ἤδύνατο, τέκνον
αὐτὸς εἰπεῖν ἵδιον οὐκ ἤνείχετο· ἦδει γὰρ καλῶς, ὅτι οὐκ ἔγνω πῶς ἡ πόθεν
ἐτέχθη τὸ βρέφος· θεν ἀποροῦντι αὐτῷ πρὸς τὸ πρᾶγμα χρησμὸς οὐρανόθεν

*391

antequam pareret, ne videretur locus ille in gratiam Domini exponi,
nonne vos interrogati ab Herode testem Michaeam prophetam pro-
tulisti, ut sermonem vestrum confirmaret? *Et tu enim, inquit, Be-*
thleem domus Ephrata, nequaquam minima es in principibus Iuda:
*ex te enim exiit dux, qui reget populum meum Israël.*¹ Recte dixit pro-
pheta, *Ex te. Ex vobis exiit, et in orbem terrarum venit. Qui enim*
est, progreditur; qui vero non est, creatur, aut fit. At ipse et erat,
et ante erat, et semper erat: sed erat quidem semper ut Deus, mun-
dum gubernans: hodie vero * prodiit: ut homo populum regit, ut
Deus autem orbem terrarum salvum fecit.

PG 56 392

2036

[...] Ecce infans fasciis involvitur, et in praesaepio iacet: adest au-
tem et Maria quae virgo et mater est: aderat autem et Ioseph, qui pa-
ter appellatur. Hic vir dicitur, illa uxor vocatur: legitima sunt nomina
copulatione destituta. Verborum tenus haec mihi intellige, non rerum
tenus. Hic solum desponsavit, et Spiritus sanctus obumbravit ei:
unde dubitans Ioseph, quid appellaret infantem nesciebat. Ex adul-
terio natum dicere ipsum non audebat, probrosum in virginem iacere
sermonem non poterat, filium ipsum dicere suum refugiebat: probe
namque sciebat sibi ignotum esse, quo pacto, vel unde infans natus
esset: quam ob causam illi de re dubitanti, de caelo oraculum angeli

¹ Mich. V, 2; Matth. II, 6.

διὰ τῆς τοῦ ἀγγέλου φωνῆς ἐπεφέρετο, ὅτι « Μὴ φοβοῦ, Ἰωσήφ· τὸ γάρ γεννώμενον ἔξ αὐτῆς ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἄγιον ». Πνεῦμα γάρ ἄγιον ἐπεσκίασεν τῇ παρθένῳ. Διὰ τί δὲ ἐκ παρθένου τίκτεται, καὶ τὴν παρθενίαν ἀζήμιον τηρεῖ; «Οτι πάλαι παρθένον οὖσαν τὴν Εὔαν ἡπάτησεν ὁ διάδολος, διὰ τοῦτο παρθένον οὖσαν τὴν Μαριὰμ ὁ Γαδριήλ εὐηγγελίσατο. Ἀλλ’ ἀπατηθεῖσα μὲν ἡ Εὔα ῥῆμα ἔτεκε θανάτου αἰτιον· εὐαγγελισθεῖσα δὲ ἡ Μαρία Λόγον ἐν σαρκὶ ἐγέννησε, ζωῆς αἰωνίου ἡμῖν πρόξενον. Τὸ ῥῆμα τῆς Εὔας ξύλον ἔδειξε, δι’ οὗ τὸν Ἀδάμ ἐκ τοῦ * παραδείσου ἐξέωσεν· ὁ Λόγος δὲ ὁ ἐκ τῆς Παρθένου τὸν σταυρὸν ἔδειξε, δι’ οὗ τὸν ληστὴν εἰς πρόσωπον τοῦ Ἀδάμ εἰς τὸν παράδεισον εἰσήγαγεν. Ἐπειδὴ γάρ οὐκ ἐπίστευον "Ἐλληνες, οὐκ Ἰουδαῖοι, οὐχ αἱρετικῶν παιᾶνες, ὅτι ὁ Θεὸς ἀρρένστως καὶ ἀπαθῶς ἐγένησε, διὰ τοῦτο σήμερον ἐκ παθητοῦ σώματος προελθών, ἀπαθὲς τὸ παθητὸν διετήρησε σῶμα, ἵνα δεῖξῃ, ὅτι ὡσπερ ἐκ τῆς παρθένου τεχθεὶς τὴν παρθενίαν οὐκ ἔλυσεν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἀρρένστου καὶ * ἀναλλοιώτου μενούσης τῆς ἀγίας οὐσίας, ὡς Θεὸν θεοπρεπῶς ἐγέννησεν.

*393

*394

HOMILIA DE LEGISLATORE¹

- 2037 7. [...] "Εχομεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἄγιαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν πρεσβεύουσαν ὑπὲρ ἡμῶν. Εἰ γάρ ἡ τυχοῦσα γυνὴ ἐνίκησε, πόσῳ μᾶλλον ἡ

PG
56, 409

voce delatum est: *Noli timere, Ioseph: quod enim ex ea genitum est, de Spiritu sancto est.*² Spiritus enim sanctus virginis obumbravit. Quare vero ex virgine nascitur, et virginitatem illibatam servat? Quia quondam virginem Evam decepit diabolus, idcirco ad Mariam, quae virgo erat, felicem nuntium Gabriel detulit. Sed decepta quidem Eva peperit verbum, quod mortem intulit: at felicem nuntium accipiens Maria Verbum in carne genuit, quod vitam nobis aeternam conciliat. Verbum Eva lignum indicavit, per quod lignum e * paradiso Adamum expulit: Verbum autem quod ex Virgine prodiit, crucem exhibuit, per quod latronem vice Adami in paradisum introduxit. Nam quoniam neque gentiles, neque Iudei, neque haeretici credebant Deum sine passione ac defluxu genuisse, propterea hodie ex patibili corpore progressus, impatibile conservavit corpus patibile, ut ostenderet, quemadmodum ex virginе natus virginitatem non solvit, ita Deum quoque, non defluxa nec mutata manente sacra substantia, tamquam Deum, prout Deo conveniebat, Deum genuisse.

*393

- 2037 7. [...] Habemus et nos sanctam Virginem ac Dei genitricem Mariam, quae pro nobis intercedit. Si enim quaevis e vulgo mulier

PG
56, 409

¹ Quasi certe Homilia haec est Severiani Gabalen. Ep. (cf. RPhTh, 543).

² Matth. I, 20.

*410 τοῦ Χριστοῦ μήτηρ καταισχύνει τοὺς ἔχθροὺς τῆς ἀληθείας; Πανοπλίαν ἐνδύμενος ὁ Ἐχθρὸς ἐνόμισε γυναικα εἶναι χλευαζομένην, καὶ εὗρε * στρατηγὸν ἀγωνιζόμενον. Οὐκ ἐνόμισε μνήματι ἀπτεσθαι, καὶ εὑρέθη αὐτῷ τάφος· νεκρὸν ἐνόμισε, καὶ ἐνεκρώθη ὑπ’ αὐτῆς. "Ἐχομεν τὴν δέσποιναν ἡμῶν τὴν ἄγιαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον· ἀλλὰ χρεία καὶ ἀποστόλων. Εἴπωμεν Παύλῳ, καθὼς εἶπον οἱ τότε· «Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν». "Ἐχομεν ἀποστόλους, μὴ ναρκήσωμεν. "Ἐχομεν τὴν δέσποιναν ἡμῶν τὴν Θεοτόκον, τὴν ἄγιαν ἀειπαρθένον Μαρίαν, μὴ δοκιμήσωμεν. "Ἐχομεν τὸν χορὸν τῶν Μαρτύρων, μὴ δρᾶθυμήσωμεν. Μή μόνον ἴκετεύσωμεν, ἀλλ’, εἰ δοκεῖ, καὶ νηστεύσωμεν. Βέλτιον νηστεῦσαι νηστείαν πόθου, καὶ μὴ νηστείαν λιμοῦ· βέλτιον νηστεῦσαι νηστείαν ἀγάπης, καὶ μὴ νηστείαν ἀνάγκης. Λέγει ὁ Σωτὴρ περὶ τῶν δαιμόνων· «Τὸ γένος τοῦτο οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ». Δαίμονας φυγαδεῖν εὐχὴ καὶ νηστεία, καὶ βαρβάρους οὐκ ἐλαύνει; Καὶ ἥδη εἶπον, καὶ πάλιν λέγω· Παρακαλέσωμεν τὴν ἄγιαν ἔνδοξον Παρθένον καὶ Θεοτόκον Μαρίαν· παρακαλέσωμεν τοὺς ἄγίους καὶ ἐνδόξους ἀποστόλους· παρακαλέσωμεν τοὺς ἄγίους μάρτυρας.

*410 victoriam obtinuit, quanto magis Christi mater hostes veritatis confundit? Hostis ille omni armorum genere instructus, putavit mulierem esse risu dignam, et invenit ducem certantem. Non putavit se prope sepulcrum esse, et inventum est illi sepulcrum: * mortuam illam existimabat, et ab ipsa imperfectus est. Habemus Dominam nostram sanctam Mariam Deiparam: sed et apostolorum precibus opus est. Dicamus et nos Paulo, quemadmodum et prisci illi: *Cum in Macedonia pertransieris, nobis auxiliare.*¹ Habemus apostolos, ne torpescamus. Habemus, inquam, dominam nostram sanctam Deiparam, et semper Virginem Mariam, ne pigritemur. Habemus chorūm martyrum, ne desides simus. Neque vero tantum precemur, sed, si videtur, etiam ieunemus. Satius est ieunare ieunium desiderii, quam famis: satius, ieunium dilectionis, quam necessitatis. Servator de daemonibus ait: *Genus hoc non eiicitur nisi in oratione et ieunio.*² Oratio et ieunium daemones profligat: et barbaros non profligabit? Quod ante dixi rursus dico: rogemus sanctam gloriosam Virginem et Deiparam Mariam: rogemus sanctos et praeclaros apostolos: rogemus sanctos martyres.

¹ Act. XVI, 9.

² Matth. XVII, 20.

IN ILLUD « IN QUA POTESTATE HAEC FACIS? »¹

2038 5. [...] Οὐκ εἶπεν Ἐραιωθείσης ἢ διαλυθείσης τῆς θύρας εἰσῆλθεν, ἀλλά· PG 56, 420
 «Κεκλεισμένων». Τὸ γεγονός ἐκήρυξε· τίς δὲ τρόπος τοῦ γεγονότος οὐκ ἔδει-
 ἔν. Ἐξῆλθε Πέτρος ἀπὸ φυλακῆς· ἀλλ᾽ ἡνοίχθησαν αὐτῷ αἱ πύλαι, καὶ ἡ
 Γραφὴ ἐπεσημήνατο λέγουσα, ὅτι· «Ἡ σιδηρᾶ πύλη αὐτομάτῃ ἡνοίγῃ αὐτοῖς».·
 οὐκ εἶπεν· Αὐτομάτῃ ἔδειξατο Πέτρον διερχόμενον· ἀνθρώπινον γάρ ἦν τὸ
 σῶμα, καὶ ἔξ ἀνθρωπίνου φυράματος. Τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἀνθρώπινον μέν,
 διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς συγγένειαν· θεῖον δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον
 ἔνωσιν, καὶ διὰ τὴν ξένην ὀδεῖνα τῆς παρθένου.

CONTRA HAERETICOS ET IN S. DEIPARAM²

2039 1. [...] «Ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξε- PG 59, 711
 ρεύνηται τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ!» Τί λέγεις, ὁ
 Παῦλε; ὁ πλοῦτος τοῦ Θεοῦ ἐν βάθει κεῖται, καὶ ἐν ὅψει γνωρίζεται; Ναί,
 φησί, καὶ ἐν βάθει, καὶ ἐν ὅψει· ἐν βάθει μὲν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐν ὅψει
 δὲ διὰ τὴν θεότητα. Οὕτω γάρ διὰ τοῦ προφήτου ἀποκαλύπτειν τὴν οἰκονο-
 μίαν ἔλεγε πρὸς Ἀχαζ· «Αἴτησαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ

2038 5. [...] Non dixit: Rarefacta aut soluta ianua ingressus est, sed *Ia-* PG 56, 420
*nuis clausis.*³ Quod factum est narravit; quis rei modus fuerit non
 declaravit. Exiit Petrus e carcere; sed apertae sunt ei ianuae, idque
 Scriptura significavit his verbis: *Porta ferrea ultro aperta est eis.*⁴
 Non dixit: Ultro suscepit Petrum transeuntem: humanum quippe
 corpus erat, et ex humana massa. Corpus vero Christi humanum
 quidem erat, ob cognationem quam nobiscum habet; divinum autem
 ob unionem Verbo, et ob admirabilem Virginis partum.

2039 1. [...] *O altitudo divitiarum et sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius!*⁵ Quid PG 59, 711
 dicis, o Paule? Divitiae Dei in profundo iacent, et in alto noscuntur?
 Etiam, inquit, et in profundo et in alto: in profundo propter humani-
 tatem; in alto propter divinitatem. Ita enim per prophetam oecono-
 miam revelans dicit ad Achaz: *Pete tibi signum a Domino Deo tuo in*

¹ Matth. XXI, 23. — Homilia haec probabiliter est Severiani Ep. Gaballen. (cf. RPhTh, 543).

² Docti Auctores attribuunt Homiliam hanc *Proclo* vel cuidam *Anonymo* qui vixit ante Conc. Ephesinum. Homilia haec similis videtur Homiliae «*In Salvatoris nativitatem*» super relatae (cf. RPhTh, 543).

³ Io. XX, 19.

⁴ Act. XII, 10.

⁵ Rom. XI, 33.

σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὄψος». εἰς βάθος μέν, διὰ τὴν οἰκονομίαν, εἰς ὄψος δέ, διὰ τὴν θεολογίαν. Βαθὺ μὲν γάρ σημεῖον τὸ ἐκ Παρθένου τεχθῆναι, ὄψηλὸν δὲ κήρυγμα καὶ τὸ ἐκ Θεοῦ Θεὸν γεννηθῆναι. Οὕτε οὖν τὸ ὄψος, ἀνθρωπε, περιεργαζόμενος καταλαμβάνεις, οὔτε τὸ βάθος πολυπραγμονῶν εὑρίσκεις. Σεπταὶ γάρ εἰσιν αἱ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεις· ἡ μὲν γάρ ἐστι κατὰ φύσιν, ἡ δὲ παρὰ φύσιν. Παρὰ φύσιν γάρ ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐκ τῆς Παρθένου ἐτέχθη, κατὰ φύσιν δὲ πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐτέχθη, ὡς ὁ γεννήσας οἶδε. Καὶ ἡ ἄνω γέννησις ἀψευδής. Ἀληθῶς γάρ ἐκ Θεοῦ Θεὸς ἐγεννήθη, ἀληθῶς ἐκ τῆς Παρθένου ἀνθρωπος ὁ Θεὸς μετὰ ἀνθρώπων ἐτέχθη· ἄνω μόνος ἐκ μόνου Μονογενῆς, καὶ κάτω μόνος ἐκ μόνης Μονογενῆς· καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἄνω γεννήσεως ἀσεβές ἐστιν ὑπονοῆσαι μητέρα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς Παρθένου βλάσφημόν ἐστιν ὑπονοῆσαι πατέρα. Ὁ Πατὴρ ἀρρένστως ἐγέννησεν, ἡ Παρθένος ἀφθόρως ἔτεκεν. Οὕτε γάρ Θεὸς ῥεῦσιν ὑπέμεινε γεννήσας· θεοπρεπῶς γάρ ἐγέννησεν· οὕτε ἡ Παρθένος φθορὰν ὑπέστη τεκοῦσα· πνευματικῶς γάρ ἔτεκεν. “Ω καινοῦ θαύματος! ἂ σεπτοῦ καὶ ἀλαλήτου μυστηρίου! Τολμῶ γάρ εἰπεῖν, διπερ λέγων οὐ σφάλλομαι· ὅτι καὶ ἄνω παρθένος ἐγέννησε φύσις (καθαρὰ γάρ ἐστι καὶ ἀφθορος ἡ τῆς θεότητος οὐσία), καὶ κάτω Παρθένος ἔτεκεν ἀφθορος ἀφθορον· «Οὐ δώσεις γάρ τὸν “Οσιόν σου ιδεῖν διαφθο-

*profundum, vel in altum;*¹ in profundum, propter oeconomiam sive incarnationem; in altum, propter theologiam. Profundum enim signum est, nasci ex Virgine; alta autem praedicatio est, Deum ex Deo nasci. Tu igitur, o homo, neque altum comprehendis curiose scrutando, neque profundum quantolibet conatu reperis. Venerandae namque sunt Christi generationes: altera quippe est secundum naturam, altera praeter naturam. Nam praeter naturam in novissimis temporibus ex Virgine natus est; secundum naturam autem ante saecula ex Patre natus est, ut novit Genitor. Superne autem generatio verissima est. Vere namque ex Deo Deus natus est, vere ex Virgine homo Deus cum hominibus natus est. Superne unus ex uno Unigenitus; in terra unus ex una Unigenitus: ac quemadmodum in superna generatione impium esset matrem suspicari, sic et cum Virgine blasphemum esset suspicari patrem. Pater sine fluxu genuit, Virgo incorrupta peperit. Neque enim Deus fluxum gignendo passus est; nam ut Deum decebat genuit: neque Virgo pariendo corruptioni obnoxia fuit; spiritualiter enim peperit. O novum miraculum! O venerandum et ineffabile mysterium! Dicere ausim, nec dicendo aberrabo: etiam sursum virginem naturam genuisse; pura namque et incorrupta est deitatis substantia: et in terra Virginem incorruptam peperisse incorruptum: nam *Non dabis*

¹ Isa. VII, 11.

ράν». "Οταν ἡ φύσις τάξει βαίνη, τότε τὰ κατὰ φύσιν ζήτει, ἀνθρωπε· ὅταν δὲ Θεός τι προστάσσῃ, τότε ἡ φύσις τὴν ἔσωτῆς ἀρνεῖται τάξιν, καὶ ἐκεῖνα πράττει, ἀπέρ ὁ τοῦ Θεοῦ βουλεται νόμος. Οἶόν τι λέγω· Ἐκέλευσεν ὁ Θεὸς τῇ πέτρᾳ ἐν τῇ ἑρήμῳ ἐκβλύσαι ὄδωρο, καὶ ἔβλυσεν, οὐχ δὲ εἶχεν ἐν κόλποις, ἀλλ’ ὃ ἐναπέθετο τὸ πρόσταγμα. "Ωσπερ οὖν ἡ πέτρα νεύματι τοῦ Θεοῦ πηγὴ γέγονε, καὶ τῇ φορᾷ τῶν ὄδατων χειμάρρους ἔτεκεν, οὐ φλεβὸς ὄποκειμένης, οὐ παρὰ ποταμοῦ δανεισαμένη, ἀλλ’ ἡ ἔηρά καὶ ἀφλεδος καὶ ἀνυγρος ἄφνω γέγονε ποταμῶν μήτηρ, ἀφθόνως προχέουσα ὥπερ οὐκ ἔσχεν ὄδωρο· οὕτω καὶ ἡ ἀπειρόγαμος Παρθένος τῇ ἐπισκιάσει τοῦ ἀγίου Πνεύματος τὸν Κύριον ἡμῶν ἔτεκε κατὰ σάρκα, οὐ τάξει φύσεως κινηθεῖσα, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ Ὑψίστου ἐπὶ τὸ τεκεῖν ἐλθοῦσα. Οὐ γάρ δανεισαμένη παρὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως ἔτεκεν, ἀλλὰ δυναμωθεῖσα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι οὕτως ἔτεκεν, ὡσπερ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἡθέλησε. «Πνεῦμα γάρ, φησίν, ἀγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἀγιον αληθήσεται Γείδος Θεοῦ». Εἰ δὲ θέλεις γνῶναι, πῶς ἡ φύσις ἀρνεῖται τὴν ἔσωτῆς τάξιν, ἵνα παρὰ φύσιν ὄπηρετήσῃ τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ, ἐρώτησον τὴν ῥάβδον τὴν Ἀαρὼν· Εἰπέ, ἡ ῥάβδος ἡ ἔηρα, πῶς φύλλα καὶ καρπὸν ἐν ἀκαριαίᾳ ῥοπῇ παρὰ φύσιν ἐβιάστησας; Οὐ τῇ γῇ Μωϋσῆς σε προέθετο, οὐκ ὅμιδροις ἥρδευσεν, οὐ χρόνος τὰς ῥίζας ἔθρεψεν, οὐ θέρος εῖδες ἡ ἔαρ, οὐ

*Sanctum tuum videre corruptionem.*¹ Cum natura ordine procedit tunc quae secundum naturam sunt quaere, o homo; cum Deus quid imperat, tunc natura suum negat ordinem, illaque facit, quae Dei lex optat. Exempli causa, iussit Deus petram in deserto aquas effundere, et effudit, non quod in sinu habebat, sed quod iussio indidit. Sicut ergo petra nutu Dei fons effecta est, et aquarum torrentes peperit, non ex subiecta vena, non ex flumine mutuata; sed arida, sine vena et humore, statim fluviorum mater effecta est, quam non habebat aquam large effundens: sic nuptiarum expers Virgo, obumbrante Spiritu sancto, Dominum nostrum secundum carnem peperit, non naturae ordine mota, sed Altissimi virtute ad partum progressa. Non enim aliunde mutuata praeter naturae legem peperit, sed Spiritu sancto roborata, sic peperit, ut Dei gratia voluit. Nam ait: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur Sanctus, vocabitur Filius Dei.*² Si vis cognoscere, quomodo natura suum neget ordinem, ut praeter naturam Dei, voluntati ministret, interroga virgam Aaronis: Dic, virga arida, quomodo folia et fructum in momento praeter naturam protulisti? Non te Moyses in terra prius posuit, non imbribus irrigavit, non radices tempus

¹ Act. II, 27.

² Le. I, 35.

χειμῶνος ἀπήλαυσας, ἡ μετοπώρου· πῶς οὖν φύλλα, καὶ ἄνθη, καὶ καρπὸν ἔδωκας; Καὶ ἡ ῥάβδος· Οὐ τροπαῖς, φησίν, ἀέρων ἡ μεταβολαῖς καιρῶν ἐδούλευσα, ἀλλὰ τῷ θείῳ ὑπηρετησαμένη λόγῳ τὴν φύσιν ἐπάτησα, καὶ παρὰ φύσιν καρπὸν ἔδωκα, ἵνα καὶ κατὰ φύσιν καὶ παρὰ φύσιν τῷ τοῦ ἀριστοτέχνου ὑπηρετήσωμεν θελήματι. "Ωσπερ οὖν ἡ ῥάβδος παρὰ φύσιν καρπὸν ἔδωκεν, ἀνθρωπε, ἵνα πιστεύῃς ἡ Ἰουδαία· οὕτω καὶ ἡ ζῶσα ῥάβδος, ἡ βασιλικὴ Παρθένος, δινευ γαμικῶν νόμων ἔτεκεν, ἵνα σωθῇ ἡ οἰκουμένη.

PG 59, 711 2. Εἰ δὲ λέγεις· Τί διαιρέοντας πρὸς Παρθένον τίκτουσαν; μάνθινε, ὡς πάνυ τὴν διαιρέοντας σώζει. * Ἡ γάρ ῥάβδος τύπος ἦν τῆς Παρθένου· ἐκείνη εἰκὼν, αὔτη ἡ ἀλήθεια· καὶ τὸ προλαβόν ὑπόδειγμα, τοῦτο ἀπόδειξις. "Ωσπερ γάρ ἐκείνη ἡ ῥάβδος καρπὸν ἔδωκε παρὰ φύσιν, οὕτω καὶ ὅδε παρὰ φύσιν ἡ Παρθένος τὸ ἄνθος τῆς εὐσεβείας ἔβλαστησεν. «Ἐξελεύσεται γάρ, φησί, ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς ἀναβήσεται». Μὴ μάτην οὖν ὁ Παῦλος τὸν πλοῦτον τοῦ Θεοῦ θαυμάζει, τουτέστι, τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ; Φεῦ τῆς ἀπιστίας τῶν αἱρετικῶν! φεῦ τούτων τῆς λύσης καὶ θεομάχου γλώσσης! Παῦλος, ὁ τῶν οὐρανῶν πολίτης, ὁ τοῦ παραδείσου θεατής, ὁ τοῦ Χριστοῦ διάπυρος ἔραστής, ὁ τῶν ἀλαλήτων μυστηρίων ἀκροατής, καὶ τὴν οἰκονομίαν ζητήσας ἔφριξε καὶ ἐλιγγίασε· καὶ ὑμεῖς τὴν θεότητα διερμηνεύοντες οὐ φρίττετε; Παῦλος τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ

fovit et aluit; non aestatem, non ver vidisti, non hiemen vel autumnum: quomodo igitur folia, flores et fructum tulisti? Non conversionibus aëris, inquit virga, non mutationibus tempestatum servivi; sed divino ministrans verbo naturam calcavi, et praeter * naturam fructum dedi, ut et secundum naturam et praeter naturam optimi Artificis voluntati serviamus. Sicut ergo virga praeter naturam fructum dedit, o homo, ut Iudaea crederet, sic et virga vivens, regia Virgo, sine legalibus nuptiis peperit, ut salus pareretur orbi.

PG 59, 712 2. Si dicas: Quae similitudo inter virgam germinantem et Virginem parientem? Disce multum interesse similitudinis. Virga namque figura erat Virginis; illa imago, haec veritas; illud prius indicium erat, haec demonstratio. Ut enim virga illa fructum praeter naturam dedit, sic et hic Virgo florem naturae praeter naturam germinavit. Nam ait: *Egredietur virga de radice Iesse, et flos ex ea ascendet.*¹ Non frustra igitur Paulus divitias Dei miratur, id est, carnalem Christi oeconomiam. O haereticorum incredulitatem! O rabiem et linguam Deo inimicam! Paulus caelorum civis, paradisi spectator, Christi fervens amator, ineffabilium mysteriorum auditor, ubi oeconomiam exploravit: inhorruit et caligine perfusus est; et vos divinitatem explicantes non exhorrescitis? Paulus iudicia Dei investigabilia

¹ Isa. XI, 1.

ἀνεξερεύνητα λέγει· καὶ σὺ τὴν φύσιν τοῦ Πατρὸς ὡς εὐθήρατον ἔρευνᾶς; Καιρὸς δέ σε καλέσαι, σκυθρωπάσαντα ἐπαναστρέψαι κατὰ τῶν ὑπὸ σοῦ ἀφράστως εἰρημένων. Πῶς ἔτεκεν ἡ Παρθένος οὐκ οἶδας, καὶ πῶς ἐγένηντος ὁ Θεὸς εἰδέναι βούλει; τὴν ἐν τῇ Ἡράδου κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ἀγνοεῖς πῶς γέγονε, καὶ τὴν ἐν Πατρὸς ἀνάρχως καὶ ἀνερμηνεύτως καὶ σεπτῶς καὶ ἀλαλήτως πρὸ πάστης ἐννοίας καὶ καιρῶν καὶ αἰώνων ἀμεσιτεύτως γεγενημένην ἔρμηνεύειν τολμᾶς, καὶ δοκιμάζειν ἐπιχειρεῖς; Εἰ τὸ σταυρωθὲν σῶμα τοῦ Χριστοῦ Θωμᾶς ψηλαφήσας ἀναπαίδευτος οὐκ ἔμεινε, καὶ γε ἀπόστολος ὅντες ποιάς εἰσὶ τιμωρίας ἄξιοι οἱ μὴ χειρὶ τὸ σῶμα ψηλαφῶντες τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τῇ γλώττῃ τὴν ἀτίδιον τῆς θεότητος αὐτοῦ διερευνῶντες φύσιν; Θωμᾶς γάρ καὶ ὃ εἶδε σῶμα, ἐψηλάφησεν· οὗτοι δὲ ἦν μὴ εἶδον θεότητα, ὡς ἑωρακότες ἐξηρεύνησαν. Εἰπε δέ, ὃ δεινὲ καὶ εὐμήχανε βῆτορ Εὐνόμιε, δ τριχῶς τὴν τῆς θεότητος διακρίνων φύσιν, δ μικροῦ πάλιν βραχύτερον ἀναπλάττων θεούς, διὰ τί κτίσμα, καὶ οὐ γέννημα τὸν Χριστὸν λέγεις; "Ινα μή, φησί, βεύσεως ἔννοιαν τῇ ἀκτίστῳ τοῦ Θεοῦ προσψύσω φύσει· τὸν γάρ γεννῶντα ἀνάγκη ὑπομεῖναι βεῦσιν. Οὐκοῦν καὶ κτίζοντα ἀκόλουθον ὑπομεῖναι πόνον. 'Ο γάρ κτίζων, ἀκόπως οὐ κτίζει. Εἰ τοίνυν τῆς βεύσεως ἔννοιαν φυγῶν, τὸν Πατέρα Πατέρα εἰπεῖν παραιτεῖς, μήτε δημιουργὸν αὐτὸν εἴπης, ἵνα μὴ πόνων καὶ ἴδρωτων ὑπόνοιαν ἐπιβ-

dicit, et tu Patris naturam ut apprehensu facilem scrutaris? Tempus est te evocandi, ut moestus te convertas contra illa ineffabilia, quae tu dixisti. Quomodo Virgo genuerit non nosti, et vis nosse quomodo Deus genuerit? Eam quae sub Herode fuit Christi secundum carnem generationem, quomodo nempe facta sit, ignoras; et illam ex Patre sine principio, inexplicabilem, venerandam et ineffabilem, ante omnem intellectum, ante tempora et saecula, sine medio factam, interpretari audes, et explorare tentas? Si Thomas Christi corpus crucifixum tangens non sine reprehensione mansit, etsi apostolus esset, quo sunt supplicio digni, qui non manu Christi corpus tangunt, sed lingua aeternam divinitatis eius naturam scrutantur? Thomas quippe quod norat corpus tangebat; illi quam non norant divinitatem, ac si viderent, scrutati sunt. Die, quaeso, gravis et perite rhetor Eunomi, qui tripliciter divinitatis naturam diiudicas, qui parum abest quin deos iterum configas, cur creatum, non genitum Christum dicis? Ne, inquit, fluxus rationem increatae Dei naturae tribuam: generantem quippe necesse est fluxum subire. Ergo etiam creantem necesse est subire laborem. Nam qui creat, non sine labore creat? Si ergo ut fluxus rationem devites, Patrem dicere recusas, ne Creatorem dicas, ut ne laborum et sudorum suspicionem iniicias. Sed

ρύψης. 'Αλλ' οὐχ οὖν, φησί, δόξαν περὶ ἀνθρώπων ἔχομεν, τοιαύτην καὶ περὶ Θεοῦ ἐκλαμβάνειν ὁφείλομεν. "Ανθρωποι γάρ κτίζοντες, πόνῳ καὶ ἰδρῶτι κτίζουσι· Θεὸς δὲ κτίζων, ἀπόνως κτίζει· ἀσύνθετος γάρ ἐστι τὴν φύσιν. 'Επεὶ οὖν, διὰ σοφὲ καὶ ἐπιστήμων, διὰ κτίζων Θεὸς κτίζει ἀπόνως, ἀρρέεύστως γεννῆσαι οὐδὲναται; ἀλλ' ὅτε μὲν κτίζει, ἀπόνως διὰ Θεὸς κτίζει, ὅτε δὲ γεννᾷ, ὡς ἀνθρωπος ὑπομένει ῥεῦσιν; καὶ δημιουργῶν μὲν ἀπαθής μένει, γεννῶν δὲ ἀνθρωπίνῳ περιπίπτει πάθει; Φρίττω, καὶ δεδιῶ, καὶ τρέμω τὴν βλάσφημον, τὴν ἀθύρωτον, τὴν ἀχαλίνωτον τῶν αἰρετικῶν γλῶτταν, ἐννοῶν, ὅτι ἀφθάρτως ἡ Παρθένος ἔτεκε, πιστεύουσι, καὶ ὅτι Θεὸς ἀρρέεύστως ἐγέννησεν, ἀμφιβάλλουσιν. 'Η ἀφθορος τῆς Παρθένου μήτρα καὶ μετὰ τὸ τεκεῖν ἄλυτος ἔμεινεν, ἀνθρωπε, καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς φύσις ἐν τῷ γεννῆσαι τὴν ῥεῦσιν οὐ διέφυγεν; 'Αλλ' ἡ Παρθένος καὶ μετὰ τὸ τεκεῖν παρθένος ἔμεινεν, ἐκ τοῦ τεκεῖν μὴ ζημιωθεῖσα τὴν παρθενίαν· καὶ ὁ Πατήρ μετὰ τὸ γεννῆσαι διὰτὸς μεῖναι οὐκ ἤδυνατο, ἀρρέεύστου καὶ ἀναλλοιώτου τῆς οὔσιας μενούσης; Καὶ ὅπου μὲν ὅγκος σώματος, μελῶν ἀρμονία, ὀστέων σύνθεσις, νευρῶν τάξις, φλεβῶν πλήθη, ἀρθρῶν δεσμοί, τὸ βρέφος ἐξῆλθεν ὡς οἶδε, καὶ ἐν τῇ παρθενικῇ ἀπορρήτως ἔσωτὸν ὑφάνας γαστρί· ὅπου δὲ οὐ σῶμα, οὐ μέλος, οὐκ ἄρθρα, οὐ νεῦρα, οὐκ ὀστέα, οὐ φλέβες, ἀλλ' ἀναφῆς καὶ ἀσώματος καὶ ἀόρατος φύσις, ῥεῦσιν εἰσάγεις καὶ μείωσιν νοεῖς; Καὶ προηῆθεν ἐκ μήτρας, καὶ

non eamdem, inquit, quam de hominibus habemus sententiam, de Deo debemus habere. Homines quippe cum creant, cum labore et sudore creant; Deus vero creans, sine labore creat: natura quippe incompositus est. Quia igitur, o sophista et erudit, Deus creans, sine labore creat, non potest vero sine fluxu gignere, sed quando creat, ut Deus, sine labore creat? Quando autem gignit, ut homo fluxum patitur? Et creans sine passione creat, gignens vero in passionem incidit humanam? Exhorresco, timeo, tremo, blasphemam, impudentem, et effrenem haereticorum linguam, dum cogito, illos credere quidem Virginem sine corruptione peperisse, sed num Deus sine fluxu genuerit dubitare. Incorrupta Virginis vulva post partum integra mansit, o homo, et Patris natura gignens, fluxum non effugit? Sed Virgo post partum virgo mansit, nec ex partu virginitatem perdidit; Pater vero postquam genuit, idem manere non potuit, ita ut eius substantia sine fluxu et mutatione manserit? Et ubi corporis moles, membrorum harmonia, ossium compago, nervorum ordo, venarum plenitudo, articulorum vincula sunt, infans ut ipse novit exiit, in virginea vulva sese ineffabili modo efformans; ubi vero non corpus, non membrum, non articuli, non nervi, non ossa, non venae sunt, sed intacta, incorporea, invisibilis natura, fluxum inducis, et imminutio nem cogitas? Exiit ex vulva, et integra vulva mansit. Nam qui sine

ἀλυτος ἔμεινεν ἡ μήτρα. Ὁ γάρ ἄνευ σπέρματος ἐν τῇ Παρθένῳ ἐμψυχώσας ἔαυτῷ ναόν, αὐτὸς καὶ ἄλυτον διετήρησε τὴν μήτραν, ὡς Θεός. Τὰ γάρ ἕργα τοῦ Θεοῦ οὐ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων δουλεύει, ἀλλὰ τῇ κελεύσει τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔξακολουθεῖ. Ποτὲ μὲν γάρ ὁ Θεὸς κατὰ φύσιν κτίζει, ἵνα γνῶς τῆς φύσεως τὴν εὐταξίαν· ποτὲ δὲ παρὰ φύσιν δημιουργεῖ, ἵνα μάθης τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν δύναμιν. Οὕτε γάρ πάντα κατὰ φύσιν γίνεται, ἵνα μὴ θεολογηθῇ ἡ φύσις, οὕτε πάντα παρὰ φύσιν, ἵνα μὴ ἀταξία τῆς φύσεως νομισθῇ τὰ παρὰ φύσιν πραττόμενα. Πλάττει δὲ Θεὸς κατὰ φύσιν, δημιουργεῖ καὶ παρὰ φύσιν, ἵνα μάθης ὡς ἡ φύσις θεραπαινίδος * τάξιν ἐπέχουσα κατὰ φύσιν κινεῖται, καὶ παρὰ φύσιν τρέχει, πρόσταγμα πληροῦσα Θεοῦ.

*713

- 2041** 3. Εἰπὲ δέ, ὁ ζητῶν, πῶς ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς ἀλύτου μήτρας προελθὼν οὐκ ἡφάνισε τὴν σφραγῖδα τῆς παρθενίας, πῶς ἐκ τοῦ παρθενικοῦ Ἀδάμ ἡ παρθένος Εὔα προῆλθε. Ἡ Θεοτόκος γάρ Μαρία μὴ γνοῦσα ἄνδρα, ἄνδρα ἔτεκεν, ὁ πρωτόπλαστος Ἀδάμ μὴ γνοὺς γυναῖκα, γυναῖκα ἐδιλάστησεν. Ἀλλὰ τὸ μὲν παρθένον γεννῆσαι, εἰ καὶ παράδοξον, ἀλλ’ ὅμως ἔχεται λόγου, καθ’ ὃ γαστήρ καὶ μήτρα καὶ φυσικὴ τοῖς τικτομένοις προτετύπωται ὅδός· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀδάμ πάντα ξένα. Τίς γάρ εἶδεν ἀπὸ πλευρᾶς τικτόμενον ἄνθρωπον; πότε δὲ πλευρὰ συνεισήγεγκε καρποφορίαν; "Ὕπνον ἐπέβαλε τῷ Ἀδάμ ὁ Θεός, ἵνα μὴ λυπηθῇ διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς πλευρᾶς, ἀλλ’ ὅμως ὑπνωσεν

PG
59, 713

semine in Virgine animatum sibi templum feeit, ipse * intemeratam vulvam servavit ut Deus. Opera quippe Dei non naturae rerum serviunt, sed Dei Verbi iussum sequuntur. Aliquando enim Deus secundum naturam creat, ut naturae ordinem cognoscas; aliquando autem praeter naturam creat, ut discas operantis potentiam. Neque enim omnia secundum naturam fiunt, ne natura Deus esse dicatur: neque omnia praeter naturam, ne putentur naturae confusionem esse ea, quae praeter naturam fiunt? Eformat Deus secundum naturam, et creat etiam praeter naturam, ut discas naturam ancillae more, et secundum naturam moveri, et praeter naturam currere, Dei iussum impletentem.

*713

- 2041** 3. Dic vero tu, qui quaestionem moves, quomodo Christus ex intemerata vulva prodiens, virginitatis signaculum non delevit, quomodo ex virgineo Adamo virgo Eva prodiit? Nam Deipara Maria, quae virum non noverat, virum peperit; primus homo Adam, qui mulierem non noverat, mulierem germinavit. At virginem gignere, licet res stupenda sit, aliquid tamen rationis habet, in quantum venter, vulva, et naturalis infantibus via iam eformata est; sed in Adamo stupenda omnia sunt. Quis enim vidit ex costa natum hominem? Quandonam costa fructum tulit? Somnum immisit Deus Adamo, ne de sublata costa doleret, verum eius vincula consopivit: vincula

PG
59, 713

αὐτοῦ τὰ δεσμά· δεσμά γάρ εἰσι τῆς φύσεως τὰ νεῦρα. Καὶ μάρτυς Δανιήλ λέγων· «Καὶ εἶδον τὴν ὁπτασίαν, καὶ ἔπεσα· καὶ οἱ σύνδεσμοι μοι τῆς ὁσφύος διελύθησαν». Πλευρὰν οὖν νόμῳ φύσεως ἡσφαλισμένην, δεσμοῦς νεύρων συμπεπλεγμένην, σαρξὶν ὑφασμένην, φλεψὶν ἡνωμένην πῶς ἔξειλε; πῶς ἀπέσπασε; πῶς καὶ ἡ πλευρὰ ἐξῆλθε, καὶ ὁ Ἀδάμ σῶος ἔμεινε; Πῶς; Ὁ λύσας οἶδεν· ὁ λύσας καὶ ἔδησεν. Εἰ μὲν γάρ ἄλλος ὁ δήσας, καὶ ἄλλος ὁ λύσας, ζήτημα ἦν· εἰ δὲ ὁ ἀρμόσας ἔλυσε, καὶ ὁ πλευρὰν ἐκ γῆς πλάσας, τὴν πλευρὰν ἀφείλατο, ἐκεῖνος μόνος οἶδε, πῶς ἔλυσεν, ὁ καὶ μόνος ἐπιστάμενος, πῶς τὴν τῶν μελῶν ἀρμονίαν συνέθηκεν. «Οσπερ οὖν καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς πλευρᾶς σῶος ἔμεινεν ὁ Ἀδάμ, οὕτω καὶ μετὰ τὴν πρόοδον τοῦ βρέφους ἀφθορος ἔμεινεν ἡ Παρθένος. Οὔτε γάρ ἡ τῶν τοῦ Ἀδάμ ἐδλάδη ἀρμονία, ληφθείσης τῆς πλευρᾶς, οὔτε τῆς παρθενίας ὑδρίσθη ἡ σφραγίς, προελθόντος τοῦ βρέφους. Καθάπερ γάρ ἐφ' ἡμῶν ἐάν τις ἀλλότριον δεσμὸν λῦσαι θελήσῃ, ἀφανίζει αὐτὸν, καὶ συγκόπτει δι' ἀπειρίαν, ὁ δὲ δήσας ἀκόπως λύει (οἶδε γάρ ὃν ἔδησε τὴν ἀρμονίαν)· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἀρμόσας, ὁ συσφίγξας, ὁ κομδώσας τὸ σῶμα, καὶ τοὺς συνδέσμους τῶν νεύρων ἔδει, καὶ πῶς συνῆψε πλευρὰν πρὸς πλευράν, καὶ ἀρθρον, καὶ μέλος· καὶ ἐξ ὃν παρέδησεν, ἐπιστημόνως καὶ πανσόφως ἐπῆρε πλευράν, καὶ οὐκ ἔμείωσε τὸν Ἀδάμ. Ἔπλασεν αὐτὸν ὁ μονογενῆς Γίδος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Παρθένῳ, καὶ οὔτε τὴν παρθενίαν

quippe sunt naturae, nervi. Cuius rei testis est Daniel dicens: *Et vidi visionem et cecidi, et vincula lumborum meorum soluta sunt.*¹ Costam ergo lege naturae firmatam, nervorum vinculis connexam, carnibus contextam, venis coniunctam, quomodo abstulit? Quomodo avulsit? Quomodo sublata costa Adam incolumis mansit? Quomodo? Qui solvit ipse novit; qui solvit ipse colligavit. Etenim si alius ligasset, alius solvisset, hinc quaestio oriaretur: sed si is, qui concinnaverat, ipse solvit; si is, qui costam ex terra formaverat, costam abstulit: ipse solus novit quomodo solverit, qui solus novit quomodo membrorum harmoniam composuerit. Ut ergo post sublatam costam incolumis mansit Adam, sic post infantis exitum incorrupta mansit Virgo. Neque enim post sublatam costam harmonia membrorum Adami laesa est, neque exeunte infante virginitatis signaculum temeratum est. Quemadmodum enim apud nos si quis alienum vinculum solvere velit, ipsum destruit et abscindit ob imperitiam; qui vero ligavit, sine labore solvit; harmoniam quippe ligaminis novit: sic Deus qui corpus concinnavit, constrinxit et perfecit, et nervorum vineula noverat, et quomodo costam cum costa copulasset, et articulum et membrum, et ex iis quae colligaverat scite et sapienter costam abstulit, nec Adamum imminuit. Seipsum efformavit unigenitus Dei Filius in Virgine, neque efformando virginita-

¹ Dan. X, 9; 16.

πλάττων διέλυσεν, ούτε διὰ τῆς μήτρας προελθόν τὴν μήτραν διέφθειρεν. Εἰπὲ οὖν, ὁ σοφὲ καὶ ἐπιστήμων, τί εὐκοπώτερόν ἔστι, παρθένον τεκεῖν, καὶ μετὰ τὸ τεκεῖν παρθένον πάλιν μεῖναι· ἡ ῥάβδον εἰς ζῶν ψυχωθῆναι, καὶ ἀπὸ ζῶου πάλιν ῥάβδον γενέσθαι; Πῶς ἡ ῥάβδος Μωϋσέως εἰς δράκοντα μετεβλήθη; πῶς τὸ ἀψυχον ψυχὴν ἔλαθε; πῶς τὸ ἀκίνητον ἐπὶ γῆς εἰρπε; πῶς δὲ πάλιν ἀπὸ δράκοντος ῥάβδος γέγονε, τὴν οἰκείαν ἐπιγνούς φύσιν; Ποτὲ μὲν γάρ ἀπὸ ῥάβδου δράκων, ποτὲ δὲ ἀπὸ δράκοντος ῥάβδος ἐγένετο. "Ωσπερ οὖν ἡ Μωϋσέως ῥάβδος, ἀνθρώπε, κατὰ φύσιν μὲν ἦν ῥάβδος, κατ' οἰκονομίαν δὲ δράκων" * οὕτω καὶ ἡ Μαρία κατὰ φύσιν μὲν ἦν παρθένος, κατ' οἰκονομίαν δὲ δράκων ^{*714} ἐγένετο, ἵνα πιστεύσωσι τῶν Χαλδαίων οἱ μάγοι, καθάπερ, ἵνα φοβηθῇ Αἴγυπτος, ἡ ῥάβδος δράκων ἐγένετο. Τοιγαροῦν ἵνα σωθῇ ἡ οἰκουμένη, οὐκ ἥθελες σὺ τὴν Παρθένον φανῆναι; Εἶτα δὲ σεισμῶν γινομένων διαιροῦνται τοῖχοι καὶ συνάπτονται· Χριστοῦ δὲ τικτομένου οὐκ ἥνοιγετο μήτρα, καὶ πάλιν ὑφαίνεται; Καὶ ἐν σεισμοῖς μὲν οὕτω διαιροῦνται τοῖχοι, ὡς καὶ θάνατον ἀπειλεῖν· οὕτω δὲ ἐνοῦνται, ὡς μηδὲ σχῆμα ἡ ἔχνος φαίνεσθαι τῆς διαιρέσεως· ἐπὶ δὲ τῆς ἀφθάρτου ἐκείνης γεννήσεως οὐκ ἥθελες λιθῆναι μὲν τὴν μήτραν πρός τιμὴν τοῦ τικτομένου, συνελθεῖν δὲ καὶ ἐνωθῆναι καὶ τὸ τῆς παρθενίας ἀπολαθεῖν σχῆμα δυνάμει τοῦ ἐνεργοῦντος; Καὶ μή μοι λέγε· Πόθεν ὑπέστη σάρξ καὶ αἷμα, σπέρματος μὴ ὑποκειμένου; "Εστι γάρ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς μαθεῖν τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς. Καὶ κάλει μοι εἰς εἰκόνας

tem solvit, neque per vulvam exiens vulvam corruptit. Dic ergo, o sophista et erudit, quid facilius est, virginem parere, et post partum virginem manere, aut virgam ad vitam vocari, et ex animali rursum virgam fieri? Quomodo * virga Moysis in draconem mutata fuit? Quomodo inanimatum animam accepit? Quomodo res immobilis in terra repsit? Quomodo rursum ex serpente virga facta est, quae suam agnoscit naturam? Modo namque ex virga draco, modo ex draconе virga effecta est. Ut ergo virga Moysis, o homo, secundum naturam virga, secundum oeconomiam draco fuit: sic et Maria secundum naturam virgo, secundum oeconomiam mater facta est, ut Chaldaeorum magi crederent, quemadmodum, ut timeret Aegyptus, virga in draconem mutata est. An tu nolis Virginem apparere ad mundi salutem? Utique in terrae motibus muri scinduntur et coniunguntur, et Christo nascente non aperietur vulva, et rursus claudetur? In terrae motibus ita scinduntur muri, ut mortis periculum inferant; et ita denuo iunguntur, ut ne vestigium quidem scissionis maneat: et in partu illo incorrupto nolles vulvam illam solvi in honorem infantis, et denuo iungi et copulari, ac virginitatis formam recipere per virtutem operantis? Nec mihi dicas: Unde substituit caro et sanguis non subiecto semine? Nam ex iis, quae apud nos fiunt, possumus id,

τῶν λεγομένων τούς τῶν ζωγράφων παῖδας, οἱ πολλάκις καὶ φυτὰ καὶ δένδρα καὶ λειμῶνας καὶ ποταμοὺς ζωγραφοῦσιν, καὶ ἐπειδὴν δὴ τὴν φύσιν συνεργοῦσαν οὐκ ἔχουσι, τέχνη βιάζονται τῇ ιράσει τῶν χρωμάτων τὰς τῶν πραγμάτων παριστάνειν εἰκόνας. Ποιοῦσι γάρ ποταμόν, παρὰ ποταμῶν μὴ δανείζομενοι ῥεῖθρον· ποιοῦσιν ἀνθρωπὸν, μηδὲν παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐρανιζόμενοι φύσεως. "Ωσπερ οὖν οἱ ζωγράφοι διὰ τῶν χρωμάτων καὶ ἀνθρωπῶν καὶ πηγὴν καὶ ποταμὸν ζωγραφοῦσι, μηδὲν παρὰ πηγῆς ή ποταμοῦ ή ἀνθρώπου λαμβάνοντες· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐν τῇ Παρθένῳ οὐ χρώμασιν, ἀλλὰ βουλῇ ἔμψυχον κατεσκεύασεν ἀνθρωπὸν, παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μὴ ἐρανισάμενος σπέρμα εἰς σύστασιν τοῦ πλαττομένου. Ό Θεὸς χοῦν λαθὼν ἀπὸ τῆς γῆς, οὐ χερσὶν ἀνθρωπίναις (ἀσύνθετος γάρ τῆς θεότητος ή φύσις) τὸν Ἀδάμ ἐμόρφωσεν ὡς ἡθέλησε· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἄγιον οὐ χοῦν ἔλαθεν, οὐ φυσικῷ νόμῳ καταβληθῆναι σπέρμα συνεχώρησεν, ἀλλὰ μόνον ἐπέλαμψε, καὶ ὀστέα ἔπηξε, καὶ νεῦρα ἔτεινε, καὶ ῥῖνα καὶ ὕτα, δοφθαλμούς τε καὶ γλῶτταν, χεῖρας καὶ πόδας, ψυχὴν καὶ νοῦν καὶ λογισμὸν καὶ λόγον συνεστήσατο, καν μὴ βούλωνται οἱ αἱρετικῶν παῖδες. "Ωσπερ γάρ οἱ ἐν κατόπτρῳ ἐγκύπτοντες εἰκόνα ἀντεγειρούμενην αὐτῶν δρῶσι τῇ δψει ἐκ τῆς ἀμόρφου ὅλης, εἰκόνα γελῶσαν πολλάκις, καὶ κλαίουσαν, κινουμένη τε καὶ πολυτρόπως μετερχομένην, καὶ τῆς ζώσης μορφῆς τὰ σχήματα μιμουμένην· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐν καθαρῷ κατόπτρῳ, τῷ ἀσπίλῳ

quod supra nos est, ediscere. Et evoca mihi ad exemplum pictores, qui saepe plantas, arbores, prata, fluvios depingunt; et cum naturam sibi opitulantem non habent, arte conantur per colorum mixtiones rerum imagines offerre. Fluvium enim repraesentant, nihil a fluminum alveo mutuati: hominem faciunt, natura humana nihil sibi commodante. Quemadmodum ergo pictores colorum ope hominem, fontem, fluvium depingunt, cum nihil a fonte, fluvio vel homine acceperint: sic et Spiritus sanctus in Virgine non coloribus, sed voluntate animatum efformavit hominem, nullumque mutuatus est ab humana natura semen ad alias constitutionem. Deus accepto pulvere de terra non humanis manibus (incomposita quippe est deitatis natura) Adamum ut voluit efformavit: Spiritus vero sanctus non pulverem accepit, non humana lege semen iniici concessit, sed solum illuxit, ossa compegit, nervos tetendit, nares, aures, oculos, linguam, manus, pedes, animam, mentem, cogitationem, rationem constituit; etsi id haeretici minime velint. Ut enim ii, qui in speculo respiciunt, imaginem sui oppositam oculis vident, ex informi materia paratam, imaginem saepe ridentem, flentem, commotam, varios subeuntem modos, ac viventis formae habitus imitantem: sic et Spiritus sanctus

σώματι τῆς Παρθένου ἔλαμψε, τέλειον ἐδημιούργησεν ἀνθρωπον οὐ νόμῳ φύσεως, οὐ χρόνῳ, οὐκ ἀνθρωπίνῳ σπέρματι, ἀλλ’ ὅψει μόνον, νοερᾷ τε καὶ ἀγίᾳ δυνάμει πρὸς ὡδῖνας τὴν Παρθένον ἐκίνησεν, ἀπορρήτως ἐν αὐτῇ τῷ βρέφοις ὑφάνας, ὡς ἴματιον, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων.

IN ANNUNTIATIONEM S. DEIPARAE¹

2042

Βασιλικῶν μυστηρίων ἑορτὴν ἑορτάσωμεν σήμερον· ἡ σύμπασα κτίσις ἀγάλλεται συναχθεῖσα. Οὐρανὸς δὲ ἀστέρων ἔχειραγγώγει τοὺς εἰς τὴν πανήγυριν σπεύδοντας· γῆ διὰ τῶν ποιμένων εἰς τὴν προσκύνησιν ἔτρεχεν· Ἡσαΐας γοργῷ προφητείας τῷ βήματι ἐδάδιζεν, ἵνα ὑποδείξῃ τῇ πανηγύρει τὴν παρθένον· Ἱερεμίας παραιτούμενος, ἀλλ’ αὐτὸν τὸν Δεσπότην ὑποδεικνύων αὐτῆς τῆς πανηγύρεως λέγων· «Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν». Ζαχαρίας χαρὰν φέρων τοῖς πανηγυρισταῖς κατέτρεχε. Δεσποτικῆς παρουσίας ἐμφανίζων τὸ πρόσταγμα· «Χαῖρε, λέγων, θύγατερ Σιών· ἰδού γάρ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι πρᾶος, ἐπιθεθηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον». Μαρία καὶ Ἰωσήφ, ἐν τῇ φάτνῃ προθήκῃ πολυτίμητον μαργαρίτην προέθηκαν· οἱ μάγοι ίδόντες καὶ θαυμοθεύστες ἐπὶ τῷ κάλλει τῆς φύσεως, τοῦτον τῷ Ἡρώδῃ ὡς ἄξιον βασιλέα ἐμήνυσαν. Ο δὲ ἀκούσας, καὶ δόλῳ κρύψας θανατηφόρον προσκύνη-

PG
60, 755

in puro speculo, immaculato nempe Virginis corpore illuxit, perfectumque creavit hominem, non lege naturae, non tempore, non humano semine usus, sed solo aspectu, ac spirituali sanctaque virtute, Virginem ad partum movit, ineffabilique modo infantem in illa contexuit ut vestimentum, ad salutem hominum.

2042

Regiorum mysteriorum festum celebremus hodie: omnis creatura congregata exultat. Caelum stellarum ministerio ducebat eos, qui ad celebritatem festinabant; terra per pastores ad adorationem currebat: Isaías vivido prophetiae gressu incedebat, ut coetui virginem ostenderet; Ieremias renuens, attamen gradiebatur, ipsum coetus Dominum ostendens, ac dicens: *Hic Deus noster.*² Zacharias gaudium coetui afferens accurrebat, Dominici adventus mandatum revelans ac dicens: *Gaudete, filia Sion; ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, insidens super subiugalem et pullum iuvenem.*³ Maria et Ioseph in praesaePIO pretiosissimam margaritam posuere: ac magi videntes ac stupentes ob naturae pulchritudinem, hunc Herodi ut dignum regem indicaverunt. Hoc ille audito, per dolum obtendens mortife-

PG
60, 755

¹ De Homilia hac discrepant viri docti. Attribuitur *Proclo*, *Anonymo* saec. V vel VI; aut agitur de portione alienius longioris Homiliae (cf. RPhTh, 544).

² Baruch III, 36.

³ Zach. IX, 9.

*756 σιν, τοῦ ἵδεῖν τὸν μαργαρίτην ἐσπούδασεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνάξιος ἦν, τοῦ ποθουμένου ἀπέτυχε· κάκεινος ὡς ἐμπαιχθείς, ἐσκέπτετο * τί πράξει. "Αγγελοι δὲ ἀσωμάτων φύσεων ἐν τῇ πανηγύρει χορεύοντες ἔλεγον· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ». "Ω τοῦ ξένου καὶ παραδόξου θαύματος! πᾶσαν γλῶτταν νικᾷ τῆς ἑορτῆς ἡ ὑπόθεσις τοῦ εἰπεῖν τὰ τῆς Μαρίας ἐγκώμια, πρὸς ἣν ἀποσταλεῖς ὁ ἄγγελος ἔβδος· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». "Η δὲ διαναστᾶσα, πλαγίῳ τῷ ὅφθαλμῷ τὸν λέγοντα ἐπεσκόπευσε· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ θέᾳ τῆς ὅψεως ἔξενίζετο, τοὺς δὲ λόγους ἐν τῇ ἑαυτῆς διανοίᾳ ἐστάθμιζε, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος, λέγουσα· "Ω ξένε, ξένη φωνῇ ξενίζεις φθεγγόμενος. "Η ἀγνοεῖς τὴν τῶν προσαγορευόντων συνήθειαν, ἡ δοκιμάζεις με, εἰ εὐάλωτος τυγχάνω; Τὸ μὲν «Χαῖρε», πάντων τῶν προσαγορευόντων κοινόν· τὸ δὲ «Κεχαριτωμένη», ξένον, μάλιστα ταῖς ἐπαγγελλομέναις θεοσέθειαν ἐν σεμνότητι βίου. "Οθεν αὐστηρῷ τῷ προσώπῳ καὶ δργίλῳ τῷ βλέμματι ἐπαπειλησαμένη, ἐδίωξε τὸν εἰπόντα· "Απιθι, ἀπιθι, ἀνθρωπε, ἐκ προθύρων ἐμῶν· ἐκ προοιμίων ἐλήλυθας· οὐκ ἀρέσκεις μοι νομίζων. Συλαγωγῆσαι με θέλεις, ὡς Εὔκαν τὴν ἐκ γένους μητέρα· οὐ νικήσεις κάλλος ἐμῆς ὅψεως, οὐ συνείδησιν, ἣν ἔχω πρὸς πένητα μνηστῆρα * ἐμόν. Πρὸ τοῦ ἐλθεῖν ὁ γέρων, τοῦ οἴκου μου ἀπόδραθι· κατάλιπε τὰ ἐνταῦθα, μὴ αἰτιάσηται

*757

ram adorationem, margaritam videre festinabat: sed quia indignus erat, optatum non assequutus est; et quasi illusus, quid acturus esset meditabatur. Angeli vero incorporeae naturae in celebritate illa choreas agentes dicebant: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax.*¹ O novum et stupendum miraculum! Omnem * linguam superat festivitatis argumentum, ut vix Mariae laudes enarrare possit: ad quam missus angelus clamabat: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*² Illa vero concitata, torvo oculo dicentem aspexit; et de visione obstupefacta, verba illa mente ponderabat, qualis nempe esset ista salutatio, dicens: O peregrine, peregrina me voce alloquens obstupefacis. An ignoras salutantium consuetudinem? Num me tentas an captu facilis sim? Illuc quidem, *Ave, salutantibus omnibus commune est; illud vero, Gratia plena, extraneum, iis maxime quae cum pietate castitatem profitentur.* Quamobrem austero vultu et irato obtutu, cum minis, loquentem repudiavit: Discede, discede, o homo, ex liminibus meis: siccine veniens orsus es? Non places mihi, etsi secus existimes. Me decipere vis, ut Evam generis matrem: non vinees vultus mei pulchritudinem, neque internum affectum, quem erga sponsum meum pauperem habeo. Antequam senex veniat, aufuge a domo mea: hinc

¹ Lc. II, 14.

² Lc. I, 28.

σε δὲ πρεσβύτης· ζηλότυπος γάρ ἐστιν. Ἀναχωρεῖν συμφέρει σοι· ἔὰν γάρ
ἴδῃ σε λαλοῦντα, καὶ ἐπαγγελλόμενόν μοι τὰ τοιαῦτα, καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ
φύσει ἀχώρητα, καὶ σεαυτῷ προξενήσεις θλῖψιν, καὶ ἐμοὶ πένθος καὶ δάκρυα.
Οὐ δὲ τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», ἀπαραιτήτως ἐφθέγγετο. Θεωρήσασα δὲ ἡ
παρθένος τὴν ἐπιμονὴν τοῦ παρόντος, παρεφήπλωσε τὴν ἀκοήν, ἀκριβέστερον
βουλομένη μαθεῖν τοῦ εἰπόντος τὴν σπουδὴν, καὶ τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη»,
ἀκούσασα, μετὰ ταῦτα ἔξεδέχετο. Οὐ δὲ ἐπάγει: «Οὐ Κύριος μετὰ σοῦ». Μόνον
δὲ ἤκουσεν ἡ παρθένος τὸ «Οὐ Κύριος μετὰ σοῦ», καὶ ἐσώτερον ἐκάλει τὸ
τάχος τὸν εἰπόντα. Τὸν Κύριον, φησίν, ἐνήνοχας μετὰ σεαυτοῦ, ἐσώτερον εἰσ-
ειθε, καὶ δι' ὁ παραγέγονας, τὸ τάχος διήγησαι. Καὶ δὲ ἄγγελος: «Ίδοις συλ-
λήψη ἐν γαστρί, καὶ τέξεις υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ·
οὗτος ἔσται μέγας», Θεὸς ἴσχυρός, δρχῶν εἰρήνης, ἔξουσιαστής, Πατήρ τοῦ
μέλλοντος αἰώνος. Καὶ ἡ παρθένος· Οὕπω οἱ γάμοι, οὕπω ὁ νυμφών· καὶ ἥδη
ὁ τοκετός; Οὐκ ἔχεις, τί πράξεις. Εἰ χρήζεις τινὸς ὡς ξένοις, λαθὼν πορεύου,
καὶ μὴ ἀκαίρως ὁ οὐκ οἰδας προφήτευε. Ομως εἰ καὶ συλλήψομαι υἱόν, πάν-
τως ἐκ τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ δὲ ἄγγελος· Μὴ ἀπατῶ· «Οὗτος ἔσται μέγας». Καὶ
ἡ παρθένος· Ποῦνος μέγας; ὁ μνήστωρ μου πένης ὑπάρχει, κάγῳ λίαν πτωχή·
κτήματα οὐχ ὑπάρχει μοι, χρημάτων ὑστερούμεθα, τῷ γένει οὐκ εὔσημοι,
καὶ μετὰ ταῦτα εἰς ἀπογραφὴν ἐλκόμεθα. Πάντως δὲ συντελεστής συντελέσει
τὰ διδραχμα· καὶ λέγεις· "Ἔσται μέγας; Πᾶσαι, πᾶσαι τοιαῦτα ὑπισχνού-

abscede, ne te senex ille carpat: zelotypus enim est. Expedit tibi ut
abscedas: nam si te loquentem, mihi talia quae naturam huma-
nam superent pollicentem *deprehendat, et tibi malum et mihi luctum
lacrymasque conciliabis. Ille vero his non obtemperans, illud *Ave,*
gratia plena, proferebat. Conspecta Virgo eius perseverantia, aurem
praebuit, ut accuratius dicentis scopum edisceret: atque illud, *Ave,*
gratia plena, postea accepit admisitque. Ille vero pergit *Dominus tecum*. Ut autem audivit Virgo illud, *Dominus tecum*, loquentem sta-
tim intus advocabit. Dominum, inquit, tecum affers, intus ingredere,
et cur veneris cito narra. Tum angelus: *Ecce concipies in utero, et*
paries filium, et vocabis nomen eius Emmanuel: hic erit magnus,¹ Deus
fortis, princeps pacis, potens, pater futuri saeculi. Ad haec Virgo:
Nondum nuptiae sunt, nondum nuptialis thalamus, et iam partus?
Quid facias non habes. Si utpote peregrinus aliquo indigen\$, accipe
et vade, et ne intempestive quae nescis vaticineris. Attamen si con-
cipiam, ex Iosepho utique. Tum angelus: Non te decipio: *Hic erit*
magnus. Reponit Virgo: Quomodo magnus? Sponsus meus pauper est,
et ego admodum inops: possessiones non sunt mihi, pecuniis caremus,
genere conspicui non sumus, et postea ad censem trahimur. Di-
drachma solvet, et dicas: Erit magnus? Desiste, desiste a talibus pro-

*757

¹ Lc. I, 31-32.

μενος. Καὶ δὲ ἄγγελος· Οὐ πιστεύεις τῷ ἡπτονὶ; τὸ μεῖζον, καὶ μὴ θέλης, κατάδεξαι· «Γίδες Ὑψίστου κληθήσεται». Καὶ ἡ παρθένος· Ἀρτὶ τοῦ οἴκου μου ἔξελθε, μὴ ἀκούσῃ ὁ Ἰωσήφ, καὶ ἀναγγελῇ τοῖς ἵερεῦσι, καὶ δὲ στερισκόμενος συζυγίας σκεπάρνῳ ἀποτέμη τὸν τράχηλόν σου, ἐπειδὴ ἐγγύς μοι λαλεῖς καὶ ἐν προθύροις κέλης ἐμῆς· Ἐξ οὐρανοῦ νυμφίον ἐπαγγέλλῃ μοι φέρειν; καὶ ποία φύσις ἐν οὐρανῷ ἐπιθυμητικὴ γάμου ἔστι; Πάντα τὰ ἐπουράνια πνεύματα, ἀσώματα ὑπάρχει· πῶς οὖν τὰ ἀσώματα μιγήσεται σώμασι; Καὶ δὲ ἄγγελος· Ἐκ σώματος καὶ ἀσωμάτου Γίδες Ὑψίστου κληθήσεται. Καὶ ἡ παρθένος· Πόθεν οὖν ἔξει πατέρα, ὡς λέγεις, ὁ ἔξ εμοῦ μέλλων τίκτεσθαι; Καὶ δὲ ἄγγελος· Τοῦτο γάρ ἔστι, παρθένε, τὸ λίαν παράδοξον, διτὶ ἀνδραὶ οὐ γνῶσῃ, καὶ τέξῃ δὲν λέγω σοι, καὶ δρφανὸς ὁ παῖς οὐχ εὑρεθήσεται· καὶ ἐκ μάντρας σῆς ἔξελεύσεται, καὶ τὸν πυλῶνα οὐ παραθλίψει, καὶ τὸ εἶναι παρθένος οὐκ ἀπολέσεις, καὶ θηλάσσεις τὸ ἐκ σοῦ γεννώμενον, καὶ ἐν ἀγκάλαις βαστάσεις τὸ βρέφος, καὶ ἐπὶ τῶν Χερουδίμι αὐτὸν καθεζόμενον βλέψῃ. Τούτῳ ἐκ σοῦ γεννώμενῳ «Δώσει Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυΐδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος». Καὶ ἡ παρθένος· Ως οὐ θέλεις, λαλῶν πέπτωκας. Τὸ σὸν στόμα σου κατηγορεῖ, καὶ τὰ χείλη σου γεγένηται σοι ἔλεγχος· πρὸ βραχέος γάρ ἔλεγες· «Γίδες Ὑψίστου κληθήσεται ὁ γεννώμενος»· καὶ ἀρτὶ λέγεις· Γίδες Δαυΐδ· τίς δὲ λόγος οὗτος; «Οταν θέλῃς, τὴν ἐμὴν διάνοιαν εἰς οὐρανούς

missis. Ait angelus: Id quod minus est non credis? Id quod maius est velis nolis accipe: *Filius Altissimi vocabitur*. Tum Virgo: Iam hinc absecede, ne audiat Ioseph et sacerdotibus nuntiet, et qui coniugio privat, securi tibi collum abscindat, quia prope me alloqueris et in foribus cellae meae. Ex caelo mihi sponsum polliceris? Ecqua natura in caelo coniugium expetit? Caelestes omnes spiritus incorporei sunt: quomodo igitur incorporea corporeis miscebuntur? Tum angelus: Ex corpore et incorporeo Filius Altissimi vocabitur. At Virgo: Unde patrem habebit is quem dicis ex me nasciturum? Respondet angelus: Hoc enim est, o Virgo, admodum mirabile, quia virum non cognoscet, et illum quem dico tibi paries, ac puer ille pupillus non reperietur. Ex utero tuo egredietur, et ostium non laedet, nec virginitatem amittes, et natum lactabis, infantem in ulnis feres, ipsumque supra Cherubim sedentem videbis. Huic ex te nato *Dabit Dominus Deus sedem David patris sui, et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis.*¹ Tum Virgo: Vel invitus loquendo lapsus es. Os tuum te accusat, labia tua te redarguunt; paulo ante dicebas, *Filius Altissimi vocabitur*; et nunc dicis filium Davidis; quis hic sermo est? Pro lubito tuo mentem meam ad caelum extollis, et postea rursum

¹ Le. I, 32.

ἀνάγεις· ὅταν δὲ βούλη πάλιν, εἰς τὴν γῆν κατάγεις. Ποίῳ πιστεύσω ῥήματι; τῷ πρώτῳ, ἢ τῷ δευτέρῳ; Λέγεις γάρ· «Δώσει Κύριος αὐτῷ τὸν θρόνον Δαυΐδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος». Οὐδεὶς βασιλέων ὑπῆρξεν ἀθάνατος, οὐδεὶς τὸ κοινὸν τέλος ἐξέφυγε· πάντας μεθίστησι θάνατος, ὡς δεσπότης· πάντας λογοθετοῦσιν οἱ σκώληκες· οὐδεὶς βασιλέων τὸν τοῦ ἄδου πυλῶνα διέφυγε· πάντας κρατεῖ, πάντας ἐν τάφοις φρουρεῖ· οὐδεὶς ἐκείνου ὑπερήλατο δίκτυα, οὐδεὶς τὰς ἐκείνου παγίδας ἐξέφυγεν· οὐ Σαούλ ὁ πρῶτος ἐγκαινίσας τὸ τῆς βασιλείας διάδημα· οὐ Δαυΐδ ὁ ὑπὸ κέρατος φανερωθείς· οὐ Σαμουὴλ ὁ τῶν βασιλέων πατήρ, ὁ δὲ ἐλαίου γνωρίζων τὸν ἄξιον, καὶ ἀπωθούμενος τὸν ἀνάξιον· οὐχ ὁ Σολομὼν ὁ σοφώτατος, ὁ διὰ μαχαίρας ἐλέγξας τῆς πόρνης τὰ ψεύσματα· οὐχ Ἐζεκίας, ὁ δάκρυσιν ἀνατρέψας θανάτου ἀπόκρισιν. Καὶ πῶς ὁ ἐμὸς νιὸς βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας; Καὶ ὁ ἄγγελος· Τοῦτο γάρ ἐστι, Μαρία, τὸ ξένον μυστήριον, ὅτι πάντες ἀπέθανον, καὶ ὁ σὸς νιὸς νικήσει τὸν θάνατον, νεκροὺς ἐγερεῖ, καὶ θανόντας ἀναστήσει, μηνυεῖα * ἀνοίξει, ταρτάρου κλεῖθρα συντρίψει, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀναστήσει· ἐκ γὰρ ἀθανάτου ὁ ἀθάνατος γεννηθείς, θανατώσει τὸν θάνατον διὰ τοῦ οἰκείου θανάτου. Διὸ μηκέτι ἀπιστήσῃς, ἵνα μὴ ὑπὸ ἔγκλημα γένη. Περὶ οὗ γάρ λέγω σοι, ἡδη εἰς τὴν σὴν κοιλίαν διὰ τῆς σῆς ἀκοῆς εἰσπεπήδηκε, τῆς σῆς γαστρὸς ἐπιτελῶν τὰ ἐγκαίνια. Καὶ ἡ παρθένος· Ἰνα τούτοις συνθῶμαι, τὸ πρῶτον με πληροφόρησον, πῶς καὶ

*758

in terram deiicis. Cui verbo credam, primone an secundo? Dicis enim: *Dabit illi Dominus thronum David patris eius; et regni eius non erit finis.* Nullus rex immortalis fuit, nullus communem finem effugit: omnes invadit mors ut domina, omnes a vermis roduntur: nullus rex inferni portam effugit: omnibus mors imperat, omnes in sepulcris custodit: nemo eius retia transibit, nemo eius laqueos effugit. Nonne Saul mortuus est, qui primus regni diadema accepit? Nonne David qui unctus ex cornu olei manifestatus est? Nonne Samuel regum pater, qui per oleum eum qui dignus erat indicabat et indignum pellebat? Nonne Salomon sapientissimus, qui per gladium meretricis mendacia redarguit? Nonne Ezechias, qui lacrymis mortis sententiam avertit? Et quomodo filius meus regnabit in aeternum? Respondet angelus: Hoc enim est, Maria, stupendum mysterium, quod omnes mortui sint, et filius tuus mortem sit victurus, mortuos suscitaturus, sepulcra aperturus, tartari claustra confracturus, et multa corpora dormientium resuscitaturus: nam ex immortali immortalis natus per mortem suam occidet mortem. Quocirca ne ultra credere differas, ut ne culpaes sis obnoxia. Is enim de quo loquor iam per auditum tuum in uterum tuum insiliit, uteri tui encaenia celebrans. Tum Virgo: Ut his assen-

Γιὸς Ὄψιστου, καὶ υἱὸς Δαυΐδ ὁ ἐξ ἐμοῦ μέλλων, ὃς λέγεις, τίκτεσθαι καὶ ὑπάρχειν ἀπότορα· καὶ πῶς τοὺς δύο πατέρας ἐκήρυξας; Καὶ ὁ ἄγγελος· Πρῶτον μάνθανε, καὶ οὔτως ἀντίλεγε· ὅταν σοι εἴπω· «Γιὸς Ὄψιστου», τὸν πρὸ αἰώνων ἀπαθῶς γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐμήνυσα· καὶ ὅταν σοι εἴπω· Γιὸς Δαυΐδ, διὰ τὸ σε εἶναι ἐκ πατρὸς Δαυΐδ εἰρηκα. Λαθοῦσα οὖν τὴν πληροφορίαν, τοὺς λόγους μου φύλαττε· καὶ γὰρ ἐγὼ δοῦλός εἰμι ἐκείνου, διὸ μέλλεις τίκτειν. Ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος τῇ παρθένῳ, κατέλειψεν αὐτήν. Καὶ παρ' ἔαυτῆς διελογίζετο λέγουσα· Ἀναγγελῶ τῷ Ἰωσήφ, ἡ κρύψω μᾶλλον τὸ μυστήριον; Εἰ ἐψεύσατο ὁ ἐλθὼν τέως, καθ' ἔαυτῆς ἐρεθίζω τὴν γλῶτταν τοῦ γέροντος. Καὶ ὡς ταῦτα ἐσκέπτετο ἡ παρθένος, ἡ κοιλία δγκουμένη προέκοπτε, καὶ τὸ βρέφος ἔνδον ἔχόρευε. Μαρίᾳ δὲ περὶ τούτου ἐσκέπτετο, καὶ μυρία παραπετάσματα τῇ γαστρὶ ἐπιβαλοῦσα, τὸν Ἰωσήφ λανθάνειν ἥθιούλετο· ἀλλ' οὐκ ἥδύνατο κρύψαι πόλιν ἐπάνω ὅρους κειμένην. Τὸν Ἰωσήφ ἔνυξεν ἡ δεῖξις τῆς κοιλίας, καὶ λοξῷ τῷ ὀφθαλμῷ τῆς παρθένου τὴν κοιλίαν ἐστάθμιζε. Καὶ ὑδρίζειν ἦθελε, καὶ σιωπῆν ἥναγκάζετο· ὑδρίζειν ἦθελεν, ὡς πεπρακοῦσαν τὰ τῆς παρθενίας κειμήλια· καὶ ὁ πρῶτος βίος διεκάλυε. Λοιπὸν τὴν ἴδιαν ψυχὴν ταῖς θλίψεσιν ἔδασάντιζεν· Οἶμοι, λέγων, τί ποιήσω ἐγώ; ἡ δψις παρθένου, ἡ κατάστασις παρθένου, οἱ ὀφθαλμοὶ παρθένου, ὁ γέλως παρθένου· καὶ ἡ κοιλία οὐ παρθένου, ἀλλὰ μητρός· ὁ λόγος παρθένου· οἶμοι, οἶμοι· οὐ φέρω λοιπὸν δρῶν. Δημηγορήσω λοιπὸν τὸ πρᾶγ-

tiar, primo me fac certiorem, quomodo sit Filius Altissimi et filius David, is qui ex me, ut dicis, sine patre nasceret; et quomodo duos patres praedicaveris. * Reponit angelus: Primo disce, et postea contradicito. Cum tibi dixi, Filius Altissimi, eum qui ante saecula impensisibiliter ex Patre natus est indicavi; et cum dixi, Filius David, sic loquutus sum, quia tu ex patre Davide prodiisti. Accepta ergo certa notitia, sermones meos custodi: nam ego servus eius sum, quem tu paritura es. His dictis, angelus Virginem reliquit. Illa vero haec secum reputabat: Iosephone annuntiabo, an potius tacebo mysterium? Si mentitus est is qui venit, senis linguam contra me excitabo. Et dum haec cogitabat Virgo, uterus intumescebat, et infans intus choreas agebat. Maria vero hac de re sollicita erat, et mille velamenta ventri imponens, id curabat ut Ioseph rem ignoraret: sed non potuit occultare urbem supra montem positam. Iosephum pupugit tumor uteri, et torvo ille oculo Virginis ventrem considerabat. Contumeliam dicere volebat, et tacere cogebatur: contumeliam ei dicere volebat, ut quae virginitatis cimelia vendidisset; sed vita eius id impediebat. Demum animam suam aerumnis cruciabat: Hei mihi, dicens, quid faciam? Facies virginis est, status virginis, oculi virginis, risus virginis; at venter non virginis, sed matris; verba virginis sunt: hei

μα, ἐλέγξω τὴν Μαρίαν; 'Η γάρ αἰσχύνη κοινή. Βοήσω μετὰ κραυγῆς, μήπως τοῦ ἀσπόρου παιδὸς κληθῶ πατήρ; Οὐδεὶς τῆς κόρης κατήγορος, ἐπειδὴ οὐκ ἔχει ὁ κυνοφορούμενος τὸν παιδοσπορήσαντα. Τάχα μοι καὶ τὸ σιωπῆν καὶ τὸ λαλεῖν ἔστιν ἐπικινδυνον. Τί οὖν ποιήσω; καλέσας ἐρωτήσω, ή πρὸ ἐρωτήσεως δεῖξω; 'Αλλ' ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ· ἐλέγξω μᾶλλον. Μή οὐκ ἐποίησε; Καλέσας οὖν αὐτὴν αὐστηρῷ τῷ προσώπῳ, κριτής τοῦ ἐν κοιλίᾳ κριτοῦ ἐκαθέζετο. Λέγε μοι, φησί, μετὰ ἀκριβείας τὸ γέγονός σου· μὴ κρύψῃς με τὸ συμβόλιον σου· οὐδεὶς δὲ παρὼν τῶν λόγων ἀκροατής· οἶδα φυλάκτειν μαστήρια· οὐδεὶς μανθάνει τὸ πρᾶγμα, μόνον με πληροφόρησον. Πόθεν τοῦτο ὑπάρχει τὸ δρώμενον ἐν σοι; τὸν τούτου πατέρα ὑπόδειξόν μοι, καὶ ἐλευθερῷ σε τοῦ πταίσματος· συγγνώμης γάρ ἀξιωθήσῃ, ὡς ἐν ἐπιθυμίᾳ νικηθεῖσα γυνή. Καὶ ἡ παρθένος πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· Εἰ πατέρα τούτου ζητεῖς, εὑρήσεις οὐδέποτε· εἰ δὲ καὶ δρφανὸν νομίσεις, καὶ τούτου ἀπέτυχες. Καὶ ὁ Ἰωσήφ· Οὐδὲν ψεύσασθαι, Μαρία, δεδύνησαι· πῶς γάρ δύναται δρφανὸν μὴ εἴναι καὶ πατέρα μὴ ἔχειν; Καὶ ἡ παρθένος· Εἰ δὲ ζητεῖς τίς, Ἰωσήφ (ἀγνοεῖς γάρ), ἐὰν εἴπω σοι τὸ ἀληθές, οὐ πιστεύομαι. Κοιλίαν βλέπεις, καὶ τὸν κρυπτόμενον Κύριον οὐχ ὄρδες· γαστέρα κατανοεῖς, καὶ οὐ λογίζῃ τὸν ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα, καὶ ἐν ἐμοὶ αὐλιζόμενον. Εἰ εἴπω σοι, δὲ εἴπε μοι ὁ ἄγγελος, ἐρεῖς, δτι· 'Εαυτῇ μαρτυρεῖς, καὶ ἡ μαρ-

mihi, hei mihi, illud videns ferre nequeo. Remne traducam, Mariam redarguam? Communis erit turpitude. Clamabone magna voce, ne eius qui sine semine nascitur pueri pater appeller? Nullus puellae accusator est, quia is qui utero gestatur, nullum habuit seminantem. Forte non sine periculo mihi est vel tacere vel loqui. Quid ergo faciam? Num interrogabo, an id declarabo ante interrogationem? Hoc scriptura testificatur: illam potius redarguam. An non fecit? Ipsa igitur vocata austero vultu, iudex in utero gestati iudicis sedebat. Dic mihi, inquit, vere, quid tibi acciderit, ne abscondas mihi: nemo adest qui haec audiat; arcana servare novi: nemo rem sciet, me tantum certiorem facito. Unde accedit illud quod in te videtur? Huius patrem mihi indica, et te culpa liberam habeo: veniam quippe obtinebis, ut mulier concupiscentia percita. Respondit ei Virgo: Si patrem huius quaeris, numquam invenies: si vero pupillum putas, perinde laberis. Tum Ioseph: Non potes, Maria, mentiri: quomodo enim potest pupillus non esse, et patrem non habere? Reponit Virgo: Si quaeras quis sit, o Ioseph (illud enim ignoras), si veritatem dixeris tibi, non credes. Utetrum vides, et occultum in eo Dominum non vides: ventrem consideras, nec cogitas eum qui ex utero ante luciferum ex Patre natus est, et in me habitat. Si dicam tibi id, quod mihi dixit angelus, dices: Tibi ipsi testimonium reddis, et testimonium tuum non est verum.

τυρία σου ούκ εστιν ἀληθής. Καὶ ὁ Ἰωσήφ· Φέρε τοὺς ἀκηκοότας, δὸς τοὺς παρεστῶτας, ἄγαγε ἀληθεύοντας μάρτυρας. Καὶ ἡ παρθένος ἔφη· Εἰ ταῦτα ζητεῖς, εὑρήσεις οὐδέποτε· εἰς γὰρ δὲ ἐνὸς πρὸς μίαν ἀπεσταλμένος διὰ μόνης καταμόνας ἐλάλησεν· οὐδεὶς παρῆν· ἐπεὶ οὐδεὶς ἔμελλεν εἶναι τοῦ τικτομένου πατήρ. Ὡς δὲ ἡπιστεῖτο ἡ παρθένος, ὑπονοήσασα λοιπὸν εἰς ἔτερον λογισμὸν ἥλθε Μαρία, λέγουσα· Ἡ γαστήρ με προδίδωσιν, ὁ παῖς μου κατηγορεῖ ἐν κοιλίᾳ ἀγαλλόμενος· τί οὖν καθ' ἔωνταις ἐπὶ πλεῖον ἐρεθίζω τὸν Ἰωσήφ; Πνίξω τῇ σιωπῇ τὰ χείλη μου, καὶ πρὸς τὸν ἄγγελον ἀοράτως δικάσομαι· Ποῦ τὰ νῦν ὑπάρχεις, ὁ τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», φθεγγόμενος; ἐν ποίοις τόποις αὐλίζῃ; εἰπέ, ἵνα ἐκεῖ παραγένωμαι, καὶ κρεμασθῶ τῷ τραχήλῳ σου, μέχρις ἐλθὼν πληροφορήσεις τὸν Ἰωσήφ, τίνος οὗδες ὁ ἐμῆς κοιλίας κοιτῶνα σκιρτοβατῶν. Οὐ φέρω τὸν πρεσβύτην ὑπιδόντα, γογγύζοντα· καὶ σὺ ποιῷ τόπῳ χρονίζεις ἀγνοῶ· ἐλθέ, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ δικαιοιόγγησαι. Ταῦτα τῆς Μαρίας λεγούσης, τὸ τάχος ὁ ἄγγελος πρὸς τὸν Ἰωσήφ *παραγίνεται, καὶ πληροφορήσας τὸ ἔκβαλεῖν τὴν παρθένον ἐκώλυε· «Μὴ φοβηθῆς, λέγων τῷ Ἰωσήφ, παραλαβεῖν Μαρίαν τὴν γυναικά σου»· οὐ γάμου κοινωνίαν, ἀλλὰ θεῖκῶν μυστηρίων οἰκονομίαν σοι λέγω. Ἀλλὰ πατήρ οὐχ ὑπάρχεις; Ἐν γῇ πατέρα μὴ ζητήσῃς, μήτε ἐν οὐρανοῖς μητέρα. Πάσης ὄρφανίας ἡ φύσις ἀπήλλακται· μόνος γὰρ ἐκ μόνου καταμόνας πρὸ αἰώνων ὑπάρχει. Νῦν μόνος ἐκ μόνης, ὡς οἶδε μόνος. Μὴ δλιγοψυχήσῃς τὴν Μαρίαν,

*759

Tum Ioseph: Produc eos qui audierunt, qui praesentes fuerunt, profer veraces testes. Dicit Virgo: Si haec quaeris, numquam invenies: unus enim ad unam missus, solus soli loquutus est, nullus aderat, quia nullus futurus erat nati pater. Cum autem non crederetur Virgo, secum reputans rursum, in aliam cogitationem incidit: Uterus me prodit, puer in utero exsultans me accusat: cur ergo contra me Iosephum magis irritabo? Comprimam silentio labia mea, et cum angelo invisibiliter disceptabo: Ubi nunc es, qui mihi, *Ave gratia plena*, dixisti? Quibus in locis versaris? Dic, ut illo me conferam, et a collo tuo pendeam, donec veniens certiorem facias Iosephum, cuius filius sit is qui in uteri mei cubiculo exsultat. Non fero senem torve respiacentem, murmurantem. Tu quo loco tempus agas nescio: veni et causam meam tuere. Haec dicente Maria, statim angelus Iosephum adit, et cum rei certiorem fecisset, prohibuit ne Virginem dimitteret. *Noli timere*, inquit, *Ioseph, accipere Mariam coniugem tuam.*¹ Non nuptiarum consortium, sed divinorum mysteriorum oeconomiam tibi annuntio. Sed pater non es? In terra patrem ne quaeras, neque in caelis matrem. A pupilli statu natura liberatur: solus enim ex solo unice ante saecula est; nunc vero solus ex sola, ut novit ipse solus.

¹ Matth. I, 20.

μὴ λυπήσης τὸ ἐκ Μαρίας· μὴ ζητήσης τὸ πῶς, μήποτε σε ἀδικήσῃ τὸ βρέφος· μὴ περιεργάση τὴν θήκην, μήποτε ζημιωθῆς τὴν ἐνθήκην. Ἀμόλυντον τὸ σκεῦος, ἀσπιλον τὸ κειμήλιον, ἀθόλωτος ὁ ἀλάβαστρος, ἀσπορος ὁ τόκος, ἀνύμφευτος ἡ κόρη, *ἀθαλάμευτος ἡ παρθένος, ἀλατόμητος ἡ πέτρα, κεκλεισμένος ὁ κῆπος, ἡ πηγὴ ἐσφραγισμένη, ἀσπορος ἡ χώρα, ἀφύτευτον τὸ κλῆμα, ἀνεπινόητος ὁ τόκος. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς μοι τῷ λέγοντι, τὸν καιρὸν τῆς κυήσεως ἔκδεξαι. Καὶ ἐὰν δικρύσῃ ἡ Μαρία, ὡς αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἀνθρωπός ἐστι, καὶ οὐ Θεός, ὁ ἐκ Μαρίας γεννώμενος. Καὶ ὁ Ἰωσὴφ εἰπεν· Εἴ ταῦτα οὕτως ἔχει, καθὼς προέφης, ὡς ἀρχάγγελε, «Ινα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;» Καὶ ὁ ἀγγελος εἰπεν· Εἴ θέλεις μαθεῖν, τὸ τάχος διδάχθητι· ἐπειδὴ Κύριος εἴπε πρὸς τὸν γεννώμενον· «Γίός μου εἶ σύ, ἐγώ σήμερον γεγέννηκά σε». Ότι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

*760

IN CHRISTI NATALEM DIEM¹

2043

Ο τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλε σήμερον ἥλιος, καὶ τὸν πρὸν ἀνατέλλοντα ἐκάλυψεν· ἐλυτρώθην τοῦ σκότους, καὶ οὐ φέρω τὰς ἀκτῖνας· ἐτέχθη μοι πάλιν τὸ φῶς, καὶ ἀμαυροῦμαι τῷ φόδῳ· τὸν τόκον ἀγάλλομαι, καὶ τὸν τρόπον ταράττομαι· νέαν πηγὴν προϊοῦσαν δρῶ, καὶ ἀρχαίαν πληγὴν φεύγου-

PG
61, 737

Ne pusillus animo esto circa Mariam, ne affligas * id quod ex Maria oritur: ne quaeras quomodo, ne te laedat infans: ne curiose inquiras arcam, ut ne depositum amittas. Immaculatum est vas, sine labe cimelium est, non sordidatum alabastrum, sine semine partus, sine marito puella, sine thalamo virgo, non incisa petra, hortus conclusus, fons signatus, non seminatus ager, non plantatus palmes, non excogitatus partus. Si mihi non credis dicenti, tempus partus exspecta. Quod si fleverit et ingemuerit Maria, * ut reliquae mulieres; homo est, et non Deus, qui ex Maria nascitur. Respondet Ioseph: Si haec ita se habent, ut dixisti, o archangele, *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania?* Cui angelus: Si quaeris discere, cito accipe: quia Dominus nascenti dixit: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.*² Quia ipsum decet gloria in saecula saeculorum. Amen.

*759

*760

2043

Sol iustitiae ortus est hodie, et cum qui prius ortus erat obtexit: redemptus sum a tenebris, nec fero radios: nata mihi rursus lux est, et obscuritatem metus affert: de partu exsulto, et de moribus per-

PG
61, 737

¹ Sermo hic tribuitur Proclo, Germano Constantinopolitano, vel Gregorio Thaumaturgo (cf. RPhTh, 544).

² Ps. II, 1 et 7.

σαν· βρέφος εῖδον τικτόμενον, καὶ οὐρανὸν κλινόμενον εἰς τὴν τούτου προσκύνησιν· μητέρα τίκτουσαν, καὶ μῆτραν μὴ ἀνοίγουσαν· παιδίον τὴν ἴδιαν σφραγίζον κύησιν· γεννήτορα ἀνανδρον, καὶ υἱὸν ἀπάτορα· σωτῆρα τικτόμενον, καὶ ἀστέρα κτιζόμενον· σπαργανόμενον νήπιον, καὶ βαστάζων τὴν ἀπειρον· φάτνην ἐκτυπουμένην εἰς θρόνον ἐπουράνιον, καὶ κτήνη ἀπεικάζοντα χερουβικήν παράστασιν· φωστῆρα φαινόμενον, καὶ τὸ θαῦμα φθεγγόμενον· ἄγγέλους προσανγγέλλοντας, καὶ ποιμένας προφητεύοντας· μάγους θεολογοῦντας, καὶ Ἱερεῖς θεομαχοῦντας· Ἡρώδην πίπτοντα, καὶ θάνατον θρηνούμενον· τὸν Ἀδὰμ λυόμενον, τὴν Εὔαν χαίρουσαν, καὶ τὸν δρινὸν πενθοῦντα· αἰχμαλώτους ἐν ἀφέσει γενομένους, καὶ τυράννους ἐν κολάσει· βρέφος γαλουχούμενον, καὶ τρέφοντα τὴν τρέφουσαν· χερσὶ περιφερόμενον, καὶ φέροντα τὴν φέρουσαν· τὴν κτίσιν ἐπιγνοῦσαν, καὶ τὴν φύσιν δειλιῶσαν. "Οθεν κάγω ἔξισταμαι τῷ θαύματι, τρέμων τὸ μυστήριον. Θαρρήσω τῷ Γαβριήλ, καὶ φυγαδεύω μου τὸν φόβον. Τὰ πρὸς Μαρίαν ὥματα, ἐρμηνεύοντα θαύματα. Ποῖα ταῦτα; Καὶ φησι· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », οὐρανίου στάχυος ἀθέριστος ἄρουρα· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἀληθινῆς ἀμπέλου ἀψευδῆς μήτηρ παρθένος· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἀτρέπτου θεότητος σαγήνη ἀδιάπτωτος· χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς ἀχωρήτου φύσεως χωρίον εὐρύχωρον· χαῖρε, κεχαριτωμένη, τοῦ χηρεύοντος κόσμου νυμφίε, τόκε ἀμίαντε· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἡ

turbor: novum fontem manantem video, et veterem plagam fugientem: infantem vidi natum, et caelum inclinatum ad illum adorandum: matrem parientem, nec vulvam aperientem, puerumque obsignantem ortum suum: genitorem non virum et filium sine patre: servatorem natum qui stellam creat; infantem pannis involutum et immensam terram gestantem: praeseppe efformatum in thronum caelestem, et animalia pro cherubinis adstantia: luminare apparens quod nuntiet miraculum: angelos praenuntiantes, et pastores prophetantes; magos theologicē loquentes, et sacerdotes cum Deo pugnantes; Herodem cadentem, et mortem lugentem; Adamum solutum, et Evam gaudentem, et serpentem lugentem; captivos solutos, et tyrannos supplicio affectos: puerum lactantem, qui nutrit se nutrientem; qui manibus gestatur et se gestantem portat: creaturam illum agnoscentem, et naturam timentem. Quamobrem et ego miraculo percellor, mysteriumque metuo tremens. Cum fiducia Gabrielem adibo, et metum meum fugabo. Eius ad Mariam verba miracula explicant. Quaenam illa? Dicit, *Ave, gratia plena*,¹ caelestis spicae arvum quod non metitur: ave, gratia plena, verae vineae non fallax mater virgo: ave, gratia plena, immutabilis divinitatis sagena quae non cadit. Ave, gratia plena, naturae, quae loco capi nequit, locus spatius. Ave, gratia plena, viduati

¹ Lc. I, 28.

τῇ κτίσει ὑφάνασα ἀχειρόπλοκον στέφανον· χαῖρε, κεχαριτωμένη, πυρὸς ἄγιον οἰκητήριον· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἡ τῆς φυγάδος οἰκουμένης ἐπάνοδος· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἡ κάρις ἡ ἀπέραντος τῆς ἀγίας παρθένου· χαῖρε, κεχαριτωμένη, πολλῶν ἀρετῶν κεκοσμημένη λαμπαδηφόρε, τὸ δύσβεστον καὶ τοῦ ἥλιου λαμπρότερον φῶς· χαῖρε, κεχαριτωμένη, τοῦ νοητοῦ ἀγκίστρου τὸ δέλεαρ· χαῖρε, κεχαριτωμένη, νοερὰ τῆς δόξης κιβωτέ· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἡ στάμνος ἡ χρυσῆ, ἡ τὸ οὐράνιον ἔχουσα μάννα· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἡ τὴν γλυκεῖαν πόσιν τῆς ἀενάκου πηγῆς τοὺς διψῶντας ἐμπλήσασα· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ἡ νοερὰ θάλασσα, καὶ τὸν οὐράνιον ἔχουσα μαργαρίτην Χριστόν· χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ λαμπρὸς οὐρανός, ἡ τὸν ἀχώρητον ἐν οὐρανοῖς ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα Θεὸν ἀχώρητον καὶ ἀστενοχώρητον· χαῖρε, κεχαριτωμένη, στυλοειδῆς νεφέλη, ἡ τὸν Θεὸν ἔχουσα τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ καθιδηγήσαντα τὸν Ἰσραὴλ. Τί εἴπω καὶ τί λαλήσω; πῶς μακαρίζω τὴν ὀλόρροιζον δόξαν; "Οτι, χωρὶς Θεοῦ μόνου, πάντων ἀνωτέρα ὑπάρχεις. Ἡ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη, καὶ τῷ βλέμματι φεύγουσα, τῷ σώματι ἵσταται, σταυροτύπῳ ἵστορίᾳ τυποῦσα τὴν θέαν, ἀμφιβόλοις δὲ προπαρίστατο τῷ ἀγγέλῳ, μήτε φυγεῖν τολμῶσα, μήτε ἵστασθαι θαρρόνσα. Ὁρῶσα τὸν ἀσώματον ἵσταμενον ὡς ἄνθρωπον, παραμένειν ἥδεῖτο, τιμῶσα τὴν παρθενίαν· ἐρωτᾷν οὐκ ἐτόλμα τὸν ἀνόμοιον. Καὶ ἦν τὸ φόνῳ ἔσοπτρον τῆς παρθένου προελθοῦσα τὸ πρόσωπον, λέγουσα

mundi sponsa, partus incorruptus. Ave, gratia plena, quae creaturae texuisti coronam non manu factam. Ave, gratia plena, ignis sacrum domicilium. Ave, gratia plena, fugitivi orbis regressio: ave, gratia plena, esurientis creaturae horreum quod consumi nequit. Ave, gratia plena, gratia interminabilis sanctae virginis. Ave, gratia plena, multis virtutibus ornata lucernam gestans, inexstingibilem et sole clariorem lucem: ave, gratia plena, spiritualis hami esca: ave, gratia plena, spiritualis gloriae arca: ave, gratia plena, urna aurea quae caeleste manna continet: ave, gratia plena, quae dulci potu perennis fontis sitientes replet: ave, gratia plena, spirituale mare, quod caelestem habet margaritam Christum: ave, gratia plena, splendidum caetum, quae illum qui a caelis capi nequit in se habet Deum, et qui non angusto loco capit: ave, gratia plena, columna nubis quae Deum continet, Israël in deserto ducem. Quid dicam, et quid loquar? Quomodo beatam praedicabo illam sic radicatam gloriam? Quod, Deo excepta, omnibus superior es? Illa vero turbata est in sermone, et oculos avertens, corpore stat, crucis spectaculum figurans, dubiis pedibus adstitit angelo, neque fugere neque stare ausa. Videns incorporeum stantem ut hominem, manere metuebat, virginitatem honrans: interrogare non audiebat sibi dissimilem: eratque virginis vultus...

ἐν ἑαυτῇ· Ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος; ἢ τίς ὁ ἀσπασάμενος με; Ὅπεραστράπτει ἥλιον, καὶ πηλῷ διαλέγεται· ἐξ οὐρανοῦ κατέδραμε, καὶ κόρην ἀσπάζεται· οὐ περιβέβληται σῶμα, καὶ γυναικὶ παρίσταται, ὡς ποσὶ ταῖς πτέρυξι περιπατῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Τί ζητεῖ πρὸς τὴν ἐκ γῆς; ἄγγελός μοι φαίνεται, καὶ ὡς ἀνθρώπος φθέγγεται· ἐξ ἀσωμάτων ἀγίων φωνή μοι προβάλλεται· φωστήρος φωτεινότερον κεκαλλώπισται πρόσωπον· χιτῶνα προβέβληται· νεανίσκον ὄρῳ σάρκα μὴ περικείμενον, πατοῦντα τὸ ἔδαφος, καὶ ἔχνος μὴ ζωγραφοῦντα· * γλῶσσαν μὴ κεκτημένον, καὶ τὸ «Χαῖρε» μοι κεκραγότα· χεὶλη μὴ σαλεύοντα, καὶ χαίρειν μοι προφητεύοντα. Οὐκ οἶδα τί λογίσωμαι τὴν ἔμφρικτον ὄπτασίν. Εἰ τὸν πεμφθέντα οὐ νοῶ, πῶς γνώσομαι τὸν πέμψαντα; εἰ ὁ μηνύων φοιερός, ὁ μηνυθεὶς φοιερώτερος· εἰ οὕτως ἀπαστράπτων ἐμαύρωσέ μου τὸν νοῦν, ποίῳ σώματι κρύψω δικαιοσύνης τὸν ἥλιον; εἰ τὸ κτίσμα θροεῖ με, πῶς ἐνέγκω τὸν κτίσαντα; εἰ τὸν δοῦλον ἐπτόημαι, τὸν Δεσπότην πῶς τέξομαι; Εἴπε δὲ αὐτῇ ὁ ἄγγελος· «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ». Οὐ σκελίζῃ ὥσπερ ἡ Εὔα· ἐξ ἐκείνης ὁ θάνατος, ἐκ δὲ σου ζωὴ ἀθάνατος· ἐξ ἐκείνης καρπὸς νεκρώσεως, ἐκ δὲ σου καρπὸς ζωοποιός· ἐξ ἐκείνης ἀπάτη, ἐκ δὲ σου ἀγάπη· ἐξ ἐκείνης τοῖς ἀνθρώποις ὁ τοῦ Θεοῦ χωρισμός, ἐκ δὲ σου Θεοῦ καὶ σαρκὸς συμπλοκὴ ἀνερμήνευτος· ἐξ ἐκείνης ὁ σκοτεινὸς ὅπνος τοῦ ἄδου, ἐκ σου φωτεινὸς λύχνος τοῦ κόσμου· ἐξ ἐκείνης κατάρα, ἐκ δὲ σου εὐλογία· ἐξ ἐκείνης ἡ ἀπόφασις, ἐκ δὲ σου ἡ συγχώρησις· ἐξ ἐκείνης ἡ θλῖ-

*738

metu pavidus: dicebatque intra se: Qualis fuerit haec salutatio? Quis salutat me? Fulget magis quam sol, et lutum alloquitur: de caelo descendit, et virginem salutat: non amictus est corpore, et mulieri adstat, alis quasi pedibus ambulat in terra. Quid quaerit ab illa quae de terra est? Angelus mihi apparent, et ut homo loquitur: ex incorporeis sanctis vox mihi profertur: luminari lucidiore ornatur vultu: tunica indutus est: iuvenem video carne non circumdate, pavimentum * calcantem, et vestigium non imprimentem: qui lingua non habet, et, Ave, mihi clamat: labia non movet, et, Ave, prophetae more dicit. Nescio quid cogitem de tam tremenda visione. Si missum non cognosco, quomodo cognoscam mittentem? Si nuntius terribilis, qui nuntiatur terribilior: si ita fulgens mentem meam obscuravit, quo corpore tegam iustitiae solem? Si creatura me terret, quomodo feram creatorem? Si servum formido, quo pacto Dominum pariam? Dixit autem ei angelus, Ne timeas, Maria. Non supplantaris ut Eva: ex illa mors, ex te vita immortalis; ex illa fructus mortem ferens, ex te fructus vivificans; ex illa seductio, ex te dilectio; ex illa separatio hominum a Deo, ex te Dei et earnis complexus inenarrabilis; ex illa tenebrosus somnus inferni, ex te lucerna fulgida mundi; ex illa maledictio, ex te benedictio; ex illa damnatio, ex te remissio;

*738

ψις, ἐκ δὲ σοῦ ἡ πίστις· ἐξ ἐκείνης τὰ δάκρυα, ἐκ δὲ σοῦ ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος· ἐξ ἐκείνης οἱ ἴδρωτες, ἐκ δὲ σοῦ ἡ ἀνάπτωσις· ἐξ ἐκείνης ἡ ἀρχαία πληγή, ἐκ δὲ σοῦ Τριάδος ζωή· ἐξ ἐκείνης μισαδελφία, ἐκ δὲ σοῦ φιλανθρωπία· ἐξ ἐκείνης κατακλυσμός, ἐκ δὲ σοῦ λουτρὸν ἀθανασίας· ἐξ ἐκείνης οἱ φονεῖς, ἐκ δὲ σοῦ ἀναγέννησις· ἐξ ἐκείνης ζώντων σφαγαί, ἐκ δὲ σοῦ ἡ νεκρῶν ἔγερσις· ἐξ ἐκείνης δωδεκάφυλον μισητόν, ἐκ δὲ σοῦ δώδεκα ἀπόστολοι ἀγάπη γυνηγαμένοι· ἐξ ἐκείνης ὁ θάνατος τὸν κόσμον δικτρέχων, εἰς σὲ δὲ προσκόφας πεσεῖται· ἐξ ἐκείνης τὸ πτῶμα, ἐκ δὲ σοῦ ἡ ἀνάστασις. «Μή φοβοῦ, Μαριάμ· εὑρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ ίδού συλλήψη ἐν γαστρὶ» τὸν ἐν Πατρὶ καὶ ἐν σαρκὶ καὶ τέξῃ υἱὸν τοῦ Ἀδὰμ ἀρχαιότερον, τέξῃ υἱὸν ἐμοῦ παλαιότερον, τέξῃ υἱὸν οὐρανοῦ ὑψηλότερον, τέξῃ υἱὸν τῶν Χερουβίμ ἀνώτερον, τέξῃ υἱὸν τῶν αἰώνων δημιουργόν, τέξῃ υἱὸν συνάναρχον τῷ Πατρί, τέξῃ υἱὸν συνατδίον τῷ Πνεύματi, τέξῃ υἱόν, οὗ τὰ πάντα ὑπάρχει, τέξῃ υἱόν, διὸ ήμεῖς μὴ καθιοῦμεν, τέξῃ υἱόν, οὗ ἡ μορφὴ λανθάνει με, τέξῃ υἱὸν φῷ παρίσταμαι ἔντρομος. Καὶ ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἐτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, διὸ οὐκ ἐφύτευσεν ἀνήρ· ἐτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς, διὸ οὐκ ἐθάστασε πατήρ· ἐτεκε τὸν στάχυν, διὸ οὐκ ἐσπειρε σῶμα· ἐτεκε δημιουργὸν γενόμενον ἄθρωπον· ἐτεκεν ἐν σπηλαίῳ, καὶ ἐν Περσίδι ἐφάνη. «Τοῦ γάρ Χριστοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας, ίδού, μάγοι ἀπὸ

ex illa tribulatio, ex te fides; ex illa lacrymae, ex te flumina aquae viventis; ex illa sudores, ex te requies; ex illa vetus plaga, ex te Trinitatis vita; ex illa odium fratrum, ex te benignitas; ex illa diluvium, ex te lavaerum immortalitatis; ex illa homicidae, ex te regeneratio; ex illa viventium caedes, ex te a mortuis resurrectio; ex illa duodecim tribus invisae, ex te duodecim apostoli caritate coniuncti; ex illa mors orbem pervadens, ex te mors impingens cadet; ex illa lapsus, ex te resurrectio. *Ne timeas, Maria: invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero eum, qui in Patre est et in carne; et paries filium.*¹ Adamo antiquorem; paries filium me antiquorem, paries filium caelo excelsiorem, paries filium Cherubinis superiorem, paries filium saeculorum creatorem, paries filium sine principio cum Patre, paries filium coaeternum Spiritui, paries filium cuius sunt omnia, paries filium quem nos non conspicimus, paries filium cuius forma me latet, paries filium cui tremens adsto. Et impleti sunt dies pariendi, et peperit filium suum primogenitum, quem non plantavit vir; peperit filium suum, quem non gestavit pater, peperit spicam, quam nullum corpus seminavit, peperit Creatorem factum hominem, peperit eum in spelunca, qui in Perside apparuit. Nam *cum natus esset Iesus in Bethlehem Iudei, ecce magi ab oriente venerunt Ieroso-*

¹ Lc. I, 30-31.

ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα λέγοντες· Ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» Ποῦ ἐστιν ὁ μὴ σπαρεὶς καὶ τεχθεὶς; ὁ πρὸ ἑαυτοῦ τὸν ἑαυτοῦ ἀποστείλας ἀστέρα; ποῦ ἐστιν ὁ διὰ ξένης ἀκτῖνος ἔλκων ἡμᾶς πρὸς φῶς ἀγνοούμενον; ποῦ ἐστιν ὁ ἀμετρήτῳ παλάμῃ τειχίζων τὴν οἰκουμένην; ποῦ ἐστιν ὁ πανταχοῦ φαινόμενος, καὶ ἐν σαρκὶ κρυπτόμενος; ποῦ ἐστιν ὁ λύσας ἡμᾶς τῆς πλάνης, καὶ ὁδηγῶν πρὸς τὴν χάριν; ποῦ ἐστιν ὁ φανεὶς ὑπὸ τὴν δρῦν εἰς τριάδα ἀγγέλων; ποῦ ἐστιν ὁ τὴν βάτον μὴ φλέξας, καὶ τὴν μητέρα μὴ φθείρας; ποῦ ἐστιν ὁ ἐκ Πατρός, μὴ δρώμενος, καὶ μητρὸς κατεχόμενος; ποῦ ἐστιν ὁ ἔηράνας τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ γάλα ποτιζόμενος; ποῦ ἐστιν ὁ πατάξας τὸν Φαραὼ, καὶ Ἡρώδην κρυπτόμενος; ποῦ ἐστιν ὁ τὸν δράκοντα δύσας, καὶ ἐν σπαργάνοις κείμενος; ποῦ ἐστιν ὁν οὐκ εἶδον ἀρχάγγελοι, καὶ θεωροῦσιν ἄνθρωποι; «Καὶ ἴδού ὁ ἀστήρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προηγεν αὐτούς, ἔως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω, οὗ ἦν τὸ παιδίον· καὶ προσκυνήσαντες, προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν καὶ λίθανον καὶ σμύρναν. Καὶ χρηματισθέντες μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι’ ἀλλης ὅδοις ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν». Τῷ δὲ γεννηθέντι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ὑμνῶμεν, καὶ δοξάζωμεν, ἀμα τῷ αὐτοῦ Πατρὶ σὺν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, εἰς τοὺς αἰῶνας Ἀμήν.

*lymam dicentes: Ubi est qui natus est rex Iudeorum?*¹ Ubi est qui non satus natus est, qui ante se suam misit stellam? Ubi est is qui per stupendum radium nos trahit ad lucem quam ignorabamus? Ubi est qui immensa palma orbem tegit? Ubi est qui ubique apparet, et in carne occultatur? Ubi est qui solvit nos ab errore, et nos ducit ad gratiam? Ubi est qui apparuit sub quercu in trinitate angelorum? Ubi est qui nec rubrum combussit, nec matrem corrupit? Ubi est qui ut est ex Patre non videtur, et a matre tenetur? Ubi est qui Rubrum mare exsiccavit, et lacte potatur? Ubi est qui pereussit Pharaonem, et ab Herode se occultat? Ubi est qui draconem demersit, et in cunabulis iacet? Ubi est quem non viderunt archangeli, et vident homines? *Et ecce stella, quam riederant in oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat puer: et adorantes obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham. Et responso accepto ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.*² Natum autem Christum Deum nostrum hymnis celebremus et glorificemus, cum Patre suo et sancto Spiritu, nunc et semper, in saecula. Amen.

¹ Matth. II, 1-2.

² Matth. II, 9, 11.

IN NATALEM DOMINI¹

2044

[...] Δεῦρο τοίνυν, ἐπειδὴ καὶ ἡμῖν τὸ οὐράνιον ἔαρ Χριστὸς ἐκ παρθε- PG
νικῶν λαγόνων ἀνέτειλε, καὶ τὰς ψυχρὰς καὶ ζαλώδεις ὅμιχλας τοῦ διαβόλου
διεσκέδασε, καὶ τὰς καθευδούσας τῶν ἀνθρώπων καρδίας ταῖς θεῖκαῖς αὐτοῦ
ἀκτῖσιν ἐκ τοῦ καπνοῦ τῆς ἀγνωσίας διύπνισεν, ἐπὶ τὴν οὐράνιον καὶ μακα-
ρίαν δόξαν τὸν νοῦν ἡμῶν παροξύνωμεν. Ἐλλ' ἴστῃ μου τὸν δρόμον τῆς γλώτ-
της ἡ Χριστοῦ γέννα, θεότητα ἀπαστράπτουσα, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπάται.
"Οταν γάρ ὅπ' ὄψιν ἔσται ἀγάρω τὸ βρέφος τὸ ἐκ τῆς Παρθένου τεχθέν,
καὶ τὴν παρθένον ἀνεν ἀνδρός, καὶ μετὰ τόκον παρθένον * τυγχάνουσαν, πο-
λυπραγμονῶ τὸ ἔργον, καὶ μὴ εὑρίσκων τὸν τρόπον, τῇ πίστει σφραγίζω τὸ
πρᾶγμα. Πῶς γάρ οὐκ ἔστι θαυμαστὸν ἀληθῶς καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον ἔν-
νοιαν, τὸ παρθένον γεννῆσαι, καὶ παρθένον εὑρεθῆναι μετὰ τὸν τόκον; Καὶ
ὅτι ἐγέννησε, τὸ κυνήγειν βρέφος ἥλεγχε· καὶ ὅτι μετὰ τὴν κύησιν παρθένος
ἐτύγχανεν, ἡ οἰκεία αὐτῆς τοῦ σώματος φύσις ἐδίδασκεν. "Ιδε οὖν μαστήριον
ὅρατὸν καὶ ἀόρατον, κρατούμενον καὶ μὴ κρατούμενον, ψηλαφώμενον καὶ μὴ
εὑρισκόμενον. Τίς γάρ οὐχ ἔώρα καὶ ἐκράτει καὶ τὸ βρέφος καὶ τὴν μητέρα;
τίς δὲ ὁρῶν τὴν μητέρα παρθένον, καὶ τὸ βρέφος παρθένου τέκνον, τὸ μυστή-
ριον πολυπραγμονῶν ἔξευρίσκει; "Ω μαστήριον ἀληθῶς ἐπουρανίου καὶ ἐπι-

2044

[...] Age ergo, quia Christus nobis ver caeleste ex Virginis visce- PG
ribus ortus est, frigidasque et procellosas diaboli nubes dissipavit, ac
dormientia hominum corda ex fumo ignorantiae expergefecit, ad
caelestem et beatam gloriam corda nostra excitemus. Sed linguae
meae cursum reprimit Christi generatio divinitate fulgens, et me ad
seipsam attrahit. Cum enim infantem ex Virgine natum sub conspe-
ctum duco, neconon Virginem sine viri opera praegnantem, et post partum
virginem, rem curiosius exploro, et cum modum non inveniam, id
fide obsigno. Quomodo enim mirum non fuerit, neque omnem * men-
tem superaverit, quod virgo genuerit, et virgo post partum inventa
fuerit? Quod genuerit, natus infans probat; quod vero post partum
virgo permanserit, ipsa eius corporis natura docuit. Vide ergo mysteri-
um visibile et invisibile, quod capitur et non capitur, quod tangitur
nec invenitur. Quis enim non videbat et non tangebat et infantem
et matrem? Quis vero videns matrem virginem, et infantem virginis
filium, mysterium curiosius inquirendo invenire potest? O mysteri-
um vere caeleste et terrenum, eius qui tenebatur et non tenebatur,

¹ Viri docti attribuunt hunc sermonem Basilio Magno, Severiano Gaballen. Ep., vel Chrysostomo (cf. RPhTh, 544).

γείου, κρατουμένου καὶ μὴ κρατουμένου, δρώμένου καὶ μὴ φαινομένου! Τοιοῦτος γάρ ἦν, καὶ ὁ γεννηθεὶς Χριστὸς σήμερον, οὐράνιος καὶ ἐπίγειος, κρατούμενος καὶ μὴ κρατούμενος, δρώμενος καὶ ἀδρατος· οὐράνιος κατὰ τὴν τῆς θεότητος φύσιν, ἐπίγειος κατὰ τὴν ἀνθρωπότητος σχέσιν, δρώμενος κατὰ τὴν σάρκα, ἀδρατος κατὰ τὸ πνεῦμα, κρατούμενος κατὰ τὴν σάρκα, ἀκράτητος κατὰ τὸν Λόγον. Ἀλλὰ Χριστὸς μὲν Θεὸς ὅν παντοδύναμος, ὡς ἔνδούλετο, τῷ ἴδιῳ κόσμῳ τεχθεὶς ἐπεφάνη· ἐκπλήττει δέ μου πλεῖον τὸν νοῦν ἡ τῆς Παρθένου ὥδιν, ὅτι Παρθένος οὐκ ἔξ οὐρανοῦ κατελθοῦσα, ἀλλ’ ἐκ σπέρματος Δαυΐδ δρώμένη, οὐκ ἐκ πνεύματος τυγχάνουσα, ἀλλ’ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνιστῶσα, ἐν γαστρὶ ἐλάμβανε· καὶ ὁ ὅγκος τῆς γαστρὸς κατηγόρει τοῦ πράγματος, καὶ ὁ τοῦ ἔνδοθεν βρέφους σπορεὺς οὐκ ἐφαίνετο. Οὐρανὸν γάρ κατοικεῖ, καὶ τὸ βρέφος ἐν τῇ παρθενικῇ νηδύῃ μυστικῶς ἐτελεστούργησε. Διὰ τῆς φύσεως ἐτίκτετο, καὶ αἱ μαῖαι ἐψηλάφων καὶ τὴν γεννῶσαν φύσιν καὶ τὸ βρέφος, καὶ τὴν φθοράν, ὡς ἐπ’ ἄλλων γυναικῶν, οὐχ εὑρισκον. Θεὸς γάρ ἦν ὁ δι’ αὐτῆς προερχόμενος. Ὡς βάτε, * ἦν εἶδε Μωϋσῆς ἐν τῷ ὅρει κατοιμένην, καὶ μὴ κατακαιομένην! Παρθένε Μαρία, γεννῶσα καὶ μὴ φθειρομένη· ὃ λίθε, ὃν εἶδε Δανιὴλ ἀπὸ ὅρους τεμνόμενον ἀνευ χειρὸς ἀνθρωπίνης! ὃ παρθένου βρέφους παρθένε μῆτερ, καὶ τέκνον ιερὸν μητρὸς ἀνυμφεύτου! Ποῦ οἱ φιλοπράγμονες; λεγέτωσαν ἡμῖν, πῶς ἡ Παρθένος ἀνευ ἀνδρὸς ἐγένητο βρέφος, καὶ γεννήσασα οὐκ ἐφθάρη. Εἰ δὲ ἀνεξερεύνητος ὁ

*765

videbatur et non apparebat! Talis enim erat qui hodie natus est Christus, caelestis et terrenus, qui tenebatur et non tenebatur, videbatur et invisibilis erat: caelestis secundum divinitatis naturam, terrenus secundum humanam formam; qui videbatur secundum carnem, invisibilis secundum spiritum; qui tenebatur secundum corpus, teneri non poterat ut Verbum. Sed Christus quidem Deus omnipotens, ut voluit, mundo suo natus apparuit: mentem vero meam magis obstupefacit Virgo praegnans, quia Virgo non de caelo descendebat, sed ex semine David conspiciebatur; non ex Spiritu, sed ex corpore et anima constans, in utero concepit; atque id tumor uteri arguebat, et nullus infantis intus inclusi sator apparebat. Caelum enim inhabitat et infantem in virgineo utero mystice operabatur. Secundum naturam nascebatur, et obstetrices infantem virgineumque ventrem manu tractabant, et corruptionem, ut in aliis mulieribus, non reperiebant: Deus enim erat qui per * ipsam prodibat. O rube, quem vidit Moyses in monte ardente, et non combustum! Virgo Maria, gignens et non corrupta! O lapis, quem vidit Daniel ex monte excisum absque humana manu! O virginis infantis virgo mater, et sacer filius matris innuptae! Ubi sunt curiosi illi exploratores? Dicant nobis, quomodo virgo sine viro genuit infantem, nec gignendo corrupta

*765

τρόπος, ἐπειδὴ ἐκ Πνεύματος ὁ γόνος, πολλῷ μᾶλλον ἀνεξιχνίαστος ἢ ἐκ Πατρὸς τοῦ Λόγου ἀφραστος γέννησις. Ἀλλὰ σὺ μὲν πιστεύεις, ἐπιτηρεῖς δὲ ὅτι γεννήσασα οὐκ ἐφθάρη· ἀλλὰ Θεοῦ κατηγορεῖς λέγων· Εἰ δὲ ὁ ἀφθαρτος Πατὴρ γεννήσας τὸν Γίὸν αὐτοῦ κατὰ τὴν σὴν ἀνοιαν ἐφθάρη, πολλῷ μᾶλλον ἡ φθαρτῆς φύσεως οὖσα Παρθένος γεννήσασα ἀν ἐφθάρη. Εἰ δὲ σὺ αὐτὸς μαρτυρεῖς τὴν Παρθένον γεννήσασαν μὴ φθαρῆναι, πολλῷ μᾶλλον πίστευε τὸν ἀφθαρτὸν Πατέρα γεννήσαντα τὸν ἀφθαρτὸν Γίὸν μὴ φθαρῆναι. [...]

Ἐὰν τὴν γέννησιν αὐτοῦ καταμάθω, ἐκπλήττομαι, δτι πρὶν ἡ τῆς φύσεως τὸ παιδίον ἔξελθη, σημεῖα ἐπιτελεῖ. "Ἡ γὰρ οὐκ ἔστι μέγιστον σημεῖον, τὸ παρθένον μετὰ τὸ γεννῆσαι παρθένον μεῖναι, καὶ τὸν οὐρανὸν σιωπῶντα δι' ἀστέρος λαλεῖν; Καὶ τοῖς διψῶσι τὸν τεχθέντα ἴδεῖν, ἀστέρα πέμπει συνέκδημον καὶ δεικνύει τὸ ποθούμενον βρέφος.

- 2045 [...] «Ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλεν». Ἀλήθεια γάρ Χριστὸς ὁ λέγων.<sup>PG
61, 766</sup>
«Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια». «Ἐκ τῆς γῆς», τουτέστιν, ἐκ τῆς παρθένου ἀνέτειλε κατὰ σάρκα.

est. Si autem modus investigari nequit, quia ex Spiritu sancto natus est; multo magis investigari nequit ineffabilis Verbi ex Patre generatio. Sed tu quidem credis, observas enim illam gignentem non corruptam fuisse: at Deum incusas dicens: Si incorruptus Pater Filium suum gignens, secundum stultitiam tuam corruptus est, multo magis Virgo corruptibilis naturae, gignens corrupta est. Si vero tu testificaris Virginem gignentem, non corruptam fuisse, multo magis crede incorruptum Patrem incorruptum Filium gignentem, non corruptum fuisse. [...]

Si generationem eius considerem, obstupesco, quia antequam puer ex natura exiret, signa perficiebat. Annon hoc est maximum signum, quod virgo postquam genuit, virgo maneat; quod caelum tacens per stellam loquatur? Iis, qui cupiebant natum videre, stellam mittit una peregrinantem, quae desideratum infantem ostenderet.

- 2045 [...] Et tunc impletum est id, quod de terra scriptum erat: *Veritas de terra orta est:*¹ veritas enim est Christus qui dicit, *Ego sum via et veritas.*² *De terra,* id est, de Virgine ortus est secundum carnem.<sup>PG
61, 766</sup>

¹ Ps. LXXXIV, 12.

² Io. XIV, 6.

IN ANNUNTIATIONEM DEIPARAE ET CONTRA ARIUM...¹

^{PG}
^{62, 765} [...] «Τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἥ δόνομα Ναζαρέτ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ φόνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυΐδ· καὶ τὸ δόνομα τῆς παρθένου Μαριάμ. Καὶ εἰσελθών ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί». Τῷ μηνὶ τῷ ἔκτῳ, ἥδη τοῦ Ζαχαρίου διὰ τὴν ἀπιστίαν τῇ ἀφωνίᾳ κατακριθέντος, ἥδη τῆς Ἐλισάβετ βλαστησάσης τὸν ἀπροσδόκητον αλάδον, ἥδη τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου χρόνον ἔξαμηνιαῖν ἔχοντος ἐν τῷ τῆς κοιλίας δεσμωτηρίᾳ, ἥδη τοῦ προδρόμου προευτρεπισθέντος ἐν τοῖς τῆς στειρώσεως τόποις, ἥδη τοῦ λύχνου λάμποντος ἐν τοῖς σκοτεινοῖς τόποις τῆς γαστρός, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ. "Απελθε, φησίν, εἰς τὴν πόλιν τῆς Γαλιλαίας τὴν Ναζαρέτ, πρὸς τὴν παρθένον Μαριάμ τὴν μεμνηστευμένην τῷ τέκτονι Ἰωσήφ· ἐγὼ γάρ, ὁ τέκτων τῆς ὄλης κτίσεως, τὴν παρθένον ταύτην ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων μεμνήστευμαι. Προμήνυσον αὐτῇ τὴν ἐμὴν πρὸς αὐτὴν ἀτάραχον παρουσίαν, ἵνα μὴ χωρὶς προγνώσεως ὑποδεξαμένη με ἡ παρθένος θορυβηθῇ· προδίδαξον αὐτὴν τὴν ἐμὴν φιλανθρωπίαν, δι' ἣν ἔξ αὐτῆς βούλομαι προελθεῖν εἰς τὸν κόσμον ὡς ἀνθρωπος, ἵνα προμαθοῦσα τὸ οἰκονομούμενον, εἰς τὸ τελούμενον μὴ θαμβηθῇ· προκήρυξον τὴν οἰκονομίαν,

^{PG}
^{62, 764} [...] *Mense sexto missus est archangelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazaret, ad virginem despontatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo et familia David: et nomen virginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus.*² Mense sexto, cum iam Zacharias ob incredulitatem mutus factus esset, cum iam Elisabet inexspectatum ramum germinasset, cum iam Baptista Ioannes sex mensium tempus in uteri carcere haberet, cum iam lucerna fulgeret in tenebrosis uteri locis; missus est a Sole iustitiae angelus Gabriel. Abiit, inquit, in civitatem Galilaeae Nazaret, ad virginem Mariam despontatam Ioseph fabro: ego enim faber universae creaturae, hanc virginem ad salutem hominum * despontavi. Praenuntia illi meum in illam sine tumultu adventum, ne rei inscia virgo turbetur: prius illam doce clementiam meam, qua ex illa volo ut homo in mundum prodire. Praenuntia illi oeconomiam, ne conspecto repentina ventris tumore perturbetur. Iam cursum perfice: illic enim me reperies, quo te nunc mitto, teque praeveniam hic

¹ Viri litterati attribuunt Homiliam hanc Gregorio Nysseno vel Amphilochio Iconensi (cf. RPhTh, 544).

² Lc. I, 26-28.

ίνα μὴ θεασαμένη τῆς γαστρὸς αὐτῆς τὸν δγκον ἔξαίφνης ὑψούμενον ταραχθῆ. "Ηδη τῷ δρόμῳ τὴν πορείαν ἔξανυσον· ἐκεῖ γάρ με εύρήσεις ὅπου πέμπω σε νῦν· ἐκεῖ σε προφθάνω μένων ἐνταῦθα. 'Εγὼ καὶ πρὸ σοῦ καὶ μετὰ σὲ εἰσέρχομαι πρὸς αὐτήν· σὺ κόμισον τὰ τῆς ἐμῆς ἀφίξεως εὔαγγέλια, κάγῳ παραγενόμενος ἀօράτως, τοῖς ἔργοις τὴν σὴν σφραγίσω φωνήν. Θέλω γάρ ἐν τῇ παρθενικῇ νηδύῃ τῶν ἀνθρώπων ἀνανεῶσαι τὸ γένος· θέλω συγκαταβατικῶς ἀναχωνεῦσαι, ἵν επλαστα εἰκόνα· θέλω καὶνη πλάσει θεραπεῦσαι τὴν ἀρχαίαν διάπτλασιν. 'Εκ παρθένου γῆς ἔπλασα τὸν πρωτόπλαστον ἀνθρώπον· ἐκεῖνον δὲ λαθὼν διάβολος ὡς ἔχθρὸν περιέσυρε καὶ κατέβαλε, καὶ τῆς ἐμῆς εἰκόνος πεσούσης κατέπαλε. Βούλομαι νῦν ἐγὼ ἐκ τῆς παρθένου γῆς ἐμαυτῷ περιπῆξαι νέον 'Αδάμ, ἵνα καὶ ἡ φύσις ὑπέρ ἑαυτῆς εὔπροσωπως ἀπολογήσηται, καὶ νομίμως στεφανωθῆ κατὰ τοῦ καταβάλλοντος αὐτήν, καὶ δι πολέμιος εὐλόγως καταισχυνθῇ. "Ω συγκαταβάσεως ἀμέτρητον πέλαγος! Ὡ θείας φιλανθρωπίας ἄπειρον ὕψος· οὐκ ἀπέστειλε πολλοὺς ἀγγέλους, ἢ προδρόμους πολλοὺς δι βασιλεύς· οὐκ ἐκίνησεν δι δημιουργὸς τὰ στρατόπεδα τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, ἀλλ' ἔνα μόνον ἄγγελον, προάγγελον γενέσθαι τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐκέλευσεν, ἵνα διὰ τῆς τοῦ ἑνὸς διδασκαλίας προασφαλίσηται τὴν μέλλουσαν αὐτὸν ὑποδέχεσθαι μητέρα. Παρεγένετο τοίνυν πρὸς τὴν παρθένον Μαριὰμ δι ἄγγελος, καὶ εἰσελθὼν πρὸς αὐτὴν εἶπε· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη». Προσηγόρευσε τὴν σύνδουλον ὡς δέσποιναν, ὡς ἡδη γεγενημένην τοῦ Δεσπότου μητέρα. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη». 'Η σὴ πρόγονος Εὕα παραβᾶσα τὸν νόμον, ἀπόφασιν ἔλαβεν ἐν λύπαις τέξειν τέκνα· σοὶ δὲ πρέπει

manens. Ego et ante te et post te ingredior ad illam; tu nuntius esto profectionis meae, et ego invisibiliter adveniens, vocem tuam operibus obsignabo. Volo enim in virgineo utero hominum genus renovare: volo attemperando me, iterum conflare imaginem, quam formavi: volo nova formatione veterem formationem reparare. Ex terra virgine veterem hominem formavi: quem arreptum diabolus ut inimicum detraxit et deiecit, ac meae delapsae imagini illuxit. Volo nunc ego ex virgine terra mihi effingere novum Adamum, ut et natura pro se congruentem defensionem paret, et iure coronetur ab eo qui deiecit eam, inimicusque ignominia affiliatur. O indulgentiae immensum pelagus! O divinae benignitatis altitudo infinita! Non misit rex multos nuntios aut praecursores: non movit creator exercitus incorporearum virtutum, sed unum tantum angelum sui adventus praenuntium esse iussit, ut per unius significationem matrem se suscepturam certiore faceret. Advenit igitur ad virginem Mariam angelus, et ingressus ad eam dixit, *Ave, gratia plena.* Conservam vocavit ut dominam, et ut eam quae iam esset mater Domini. *Ave, gratia plena.* Prisca illa mater tua Eva legem transgressa, sententiam accepit ut in dolore

*766

τοῦ χαίρειν ἡ πρόσρησις· ἔκεινη τὸν Κάιν ἔτεκε, φθόνον καὶ φόνον γεννήσασα· σὺ δὲ γεννήσεις * υἱὸν ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν παρέχοντα πᾶσι. Χαῖρε τοίνυν καὶ χόρευε· χαῖρε καὶ καταπάτει τὴν τοῦ ὄφεως κεφαλήν· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη». Πέπαιται γάρ ἡ κατάρα, κατήργηται ἡ φθορά, μεμάρανται τὰ στυγνά, ἀνθεῖ τὰ φαιδρά, πάρεστι τὸ πάλαι παρὰ τῶν προφητῶν κηρυττόμενον ἀγαθόν. Σὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ὑπεδείκνυε λέγον διὰ τῆς Ἡσαΐου γλώττης· «'Ιδού ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν». Ἡ παρθένος ἔκεινη σὺ εἶ. Χαῖρε τοίνυν κεχαριτωμένῃ· ἥρεσας τῷ Δημιουργῷ, ἥρεσας τῷ Ποιητῇ, ἥρεσας τῷ Κτίστῃ, ἥρεσας τῷ τερπομένῳ τοῖς κάλλεσι τῶν ψυχῶν· εὗρες νυμφίον φυλάττοντά σου τὴν παρθενίαν, οὐ φθείροντα· εὗρες νυμφίον ἐκ πολλῆς φιλανθρωπίας υἱόν σου γενέσθαι βουλόμενον. «'Ο Κύριος μετὰ σοῦ», καὶ ἐν σοὶ ὁ πανταχοῦ, καὶ μετὰ σοῦ καὶ ἐκ σοῦ· ἐν οὐρανῷ ὁ Δεσπότης, ἐν βυθῷ ὁ "Ψιστος, ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὁ Δημιουργός· ὁ Κτίστης ἐπὶ τῶν Χερουδίμ, ὁ ἡνίοχος ἐπὶ τῶν Σεραφίμ, ὁ Γίδες ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός, ὁ Μονογενῆς ἐν τοῖς κόλποις τοῖς σοῖς, ὁ Κύριος, ὃς οἶδεν αὐτός, ὅλος πανταχοῦ, ὅλος ἐν σοί. «Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν», ὅτι πασῶν ὅμοι τῶν παρθένων νῦν προκέρισαι· ὅτι κατηξιώθης ξενοδοχῆσαι τοιοῦτον Δεσπότην· ὅτι τὸν ἀχώρητον βουληθέντα κεχώρηκας· ὅτι τὸν πάντα πληροῦντα προσδέδεξαι· ὅτι τῆς θείας οἰκονομίας γέγονας ἐργαστήριον καθαρώτατον· ὅτι τῆς

pareret filios: tibi vero competit illud, *Ave*. Illa Cainum peperit, et hac prole invidiam et caedem: tu vero paries filium vitam et incorruptionem afferentem. Ave nunc et choreas age: ave et calca serpentis caput: *Ave, gratia plena*. Cessat maledictio, aufertur corruptio, tristia emarcuerunt, laeta florent, adest bonum a prophetis olim praedicatum. Te Spiritus sanetus subindicavit dicens per Isaiae linguam: *Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium.*¹ Tu es illa virgo. Ave igitur gratia plena: placuisti Conditori, placuisti Opifici, placuisti Creatori, placuisti ei qui de pulchritudine animarum delectatur: invenisti sponsum, qui tuam servet virginitatem, non corrumpat: invenisti sposum, qui ex multa benignitate filius tuus vult fieri. *Dominus tecum:* et in te ubique, et tecum et ex te: in caelo ut Dominus, in profundo Altissimus, in omni creatura Creator: Creator supra Cherubim, auriga supra Seraphim, Filius in sinu Patris, Unigenitus in sinu tuo: Dominus, ut ipse novit, totus ubique, totus in te. *Benedicta tu in mulieribus;* quia omnibus nunc virginibus praeponeris; quia digna fuisti quae tales hospitio acciperes dominum; quia illum qui comprehendendi nequit volentem comprehendisti; quia eum qui omnia implet complecteris; quia divinae oeconomiae officina purissima facta es; quia

¹ Isa. VII, 14.

εἰς τὸν βίον εἰσόδου τοῦ βασιλέως ἡμῶν πέφηνας ἀξιον δχημα· ὅτι τοῦ πνευματικοῦ μαργαρίτου θησαυρὸς ἀναδέδειξαι. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ ». Τούτων ἀκούσασα τῶν λόγων ἡ παναγία παρθένος, καὶ θεασαμένη μορφὴν ἀγγελικὴν καὶ φωνὴν, ἐλογίσατο καθ' ἔαυτὴν [λέγουσα]. Ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος; ἄρα τί βούλεται τοῦτο τὸ πρόσφθεγμα; ἄρα τί μοι προσημαίνει ταῦτα τὰ ὅρματα; Ἐμὲ ἐν πρώτοις προσηγόρευσεν ἀγγελος, τίνα οὖσαν, ἡ ποίας ἀξίας τυγχάνουσαν; ἐγὼ κεχαριτωμένη; πόθεν, ἡ διὰ τί; ὁ Κύριος μετ' ἐμοῦ; μετὰ τίνος γάρ τῶν φοβουμένων αὐτὸν οὐκ ἔστιν ὁ Κύριος; ἐγὼ εὐλογημένη ἐν γυναιξὶν; ἄρα τίνος χάριν, ἡ διὰ τί, καὶ πῶς; ἄρα ποῖον προκηρύττει δῶρον οὗτος ὁ λόγος; ἄρα ποῖον προμηνύει θαῦμα τοῦτο τὸ ὅρμα; Οὕτω δὲ ταραττομένην αὐτὴν ὁ ἀγγελος θεασάμενος λέγει πρὸς αὐτὴν· « Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ »· μὴ γάρ, ἵνα θορυβήθῃς, ἡσπασάμην σε· ἵνα πανηγυρίσῃς, προσηγόρως σοι διαλέγομαι. Μὴ τοίνυν ἔχει κατὰ τὴν ψυχὴν τάραχον, τὴν εἰρήνην τῆς οἰκουμένης κεκτημένη μεθ' ἔαυτῆς. « Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὑρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ ». Ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἐκαλλωπίσθης, ὑπὲρ τοὺς οὐρανούς ἐφαιδρύθης, ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμψας, ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους ὑψώθης· οὐκ ἀνελήφθης εἰς οὐρανούς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς γῆς ἴσταμένη, τὸν οὐράνιον Δεσπότην καὶ βασιλέα τῶν ἀπάντων ἐπεσπάσω πρὸς ἔαυτὴν. « Καὶ ίδού συλλήψῃ ἐν γαστρί ». Προέφθασε τὸν ἐμὸν λόγον τὸ ἔργον· δέκτερα τῆς ἐμῆς φωνῆς ἡ μυστικὴ σύλληψις γέγονεν· αὐτὸν ἔνδον ἔχεις ἐν τῇ κοιλίᾳ σου τὸν τῶν ὅλων δημιουρ-

ad ingressum Regis in vitam dignus fuisti currus, quia spiritualis margaritae thesaurus ostensa es. *Benedicta tu in mulieribus.* His auditis verbis sanctissima Virgo, videns angelicam formam et vocem, secum reputabat qualis esset ista salutatio. Quid sibi vult haec alloquutio? Quid mihi significant haec verba? Me primam salutat angelus, quam et cuius dignitatis virginem? ego gratia plena? unde aut quare? Dominus tecum? et cum quoniam ex timentibus eum non est Dominus? ego benedicta in mulieribus? quare, qua de causa? quomodo? quod donum praenuntiat hoc verbum, quod praesignificat miraculum? Sic turbatam videns angelus dicit ei: *Ne timeas, Maria;* non enim ut turberis te salutavi; ut festum celebres te suaviter alloquor: ne itaque animo turberis, quae pacem orbis tecum habes. *Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Dominum.*¹ Supra omnem creaturam ornata es, supra caelos decorata, plus quam sol fulges, supra angelos exaltata es; non assumpta es in caelos, sed in terra manens caelestem Dominum et Regem * omnium ad te attraxisti. *Et ecce concipies in utero.* Verbum meum res ipsa praecupavit: voce mea promptior fuit mystica conceptio: in utero habes universorum

¹ Lc. I, 30.

γὸν Κύριον, ἐκ τῆς ἀγίας σου καὶ ἀχράντου σαρκὸς ἀπόνως οἰκοδομοῦντα τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς τὸν ναόν· αὐτὸν ἔνδον ἔχεις τὸν ζωγράφον τῆς φύσεως, τὴν οἰκείαν εἰκόνα παλαιωθεῖσαν ἀναζωγραφοῦντα τῇ χάριτι. «'Ιδού συλλήψη ἐν γαστρί, καὶ τέξῃ οὐδόν, καὶ καλέσεις τὸ δόνομα αὐτοῦ 'Ιησοῦν· οὗτος ἔσται μέγας». Μέγας μὲν γάρ ἔστι τῇ θεότητι, ἔσται δὲ μέγας καὶ τῇ ἀνθρωπότητι. «Καὶ Γιός 'Υψίστου αἰληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυΐδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. "Ωμοσε γάρ ἀλήθειαν τῷ Δαυΐδ, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει αὐτήν». Ποίαν δὲ αὐτῷ ἀλήθειαν ὅμοσεν; «'Εκ καρποῦ τῆς ὀσφύος σου, φησί, θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου». 'Εκεῖνος δὲ δρκος λαμβάνει πέρας ἐν τῷ παρόντι καιρῷ. «Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον 'Ιακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος». Οὐδεὶς τούτου τοῦ βασιλέως ἀνώτερος, καὶ οὐδεμία τις ἄλλη μακαριωτέρα σοῦ τῆς τικτούσης αὐτόν. «Ἐπειδὴ Μαριὰμ πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρα οὐ γινώσκω;» 'Ιωσὴφ μνηστήρος ἔστιν ἐμός, οὐκ ἀνήρ· μέχρι γάρ τῶν ἀρραβώνων αἱ περὶ τοῦ γάμου συνθῆκαι προέβησαν· πῶς οὖν χωρὶς γάμου ἔσται μοι ἡ σύλληψις; πῶς χωρὶς φυτούργοις βλαστήσω καρπόν; ἐπ' ἐμοῦ πρώτης ὁ δρόμος τῆς φύσεως ἐναλλάττεται; ἐπ' ἐμοῦ πρώτης ὁ νόμος τῆς κυήσεως μεταγράφεται; ἐπ' ἐμοῦ μόνης ἔνην τρίδος παιδοποιίας εὑρίσκεται; ἐπ' ἐμοῦ μόνης τὰ ἀρχαῖα τῆς γονῆς ἔθη νεωτερίζεται; Δίδαξόν με φανερῶς, ὡς ἀγγελε, * τῶν λόγων τὸ αἴνιγμα, διήγησάι μοι τῶν ἕημάνων τὸν τρόπον, ἔρ-

*767

Creatorem Dominum, qui ex sacra et immaculata carne tua sine labore sanctae carnis suaे templum aedificat: intus habes pictorem naturae, qui imaginem suam vetustam per gratiam renovat. *Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum: hic erit magnus.* Magnus enim est divinitate, erit etiam magnus humanitate. *Et Filius Altissimi vocabitur: et dabit illi Dominus Deus thronum David patris eius. Iuravit enim Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam.* Quam ipsi veritatem iuravit? *De fructu lumborum tuorum ponam super sedem tuam.* Hoc iuramentum hodie finem accipit. *Et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis.* Nullus hoc Rege superior, et nulla beatior te quae pars ipsum. *Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco?* Ioseph despensus mihi est, non vir meus: nam usque ad pignora nuptiarum pacta processerunt: quomodo sine nuptiis erit mihi conceptio? quomodo sine plantante fructum proferam? an in me prima lex naturae mutatur? an in me prima lex parturitionis variat? an in me sola nova procreandi filios ratio invenitur? an in me sola vetus generandi mos innovatur? Doce me clare, o angele, dicti aenigma: narra mihi verborum modum, interpretare annuntiationis vim, deduc

μήνευσόν μοι τῶν καλῶν σου εὐαγγελίων τὴν δύναμιν, χειραγώγησόν με πρὸς τὴν ξένην λοχείαν, ἵνα μάθω κατὰ μικρὸν δι μέλλω τίκτειν μυστήριον, μάθω πῶς τὰ ἀδύνατα γενήσεται δυνατά, μάθω πῶς τὰ ἀμήχανα τυγχάνει τινὸς μηχανῆς, μάθω πῶς τὰ ἀπορα πόνον εὑρεῖν δεδύνηται, ἀκούσω πῶς τὴν φύσιν ἡ χάρις ἐπὶ τὸ κρείττον καινοτομεῖ, ἡ πῶς ἡ φύσις δουλεύει τῇ χάριτι. «Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος, εἶπεν αὐτῷ· Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ». Ἐμαθες τὸν τεχνίτην, μὴ περιεργάσῃ τὸν τρόπον· ἔμαθες τὸν πλάστην, μὴ περιεργάσῃ τὸ ποίημα· ἥκουσας περὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος, αὐτῷ λοιπὸν τῷ Πνεύματι τὴν ἔργασίαν κατάλιπε. «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὦψιστου ἐπισκιάσει σοι». Τοῦτο μόνον ἐκελεύσθην σοι προσειπεῖν, ὅτι γεννήσεις υἱόν· πῶς δὲ γεννήσεις, αὐτός σε διδάξει σαφῶς ὁ τικτόμενος παρὰ σοῦ. Ἔγὼ τὸν λόγον ὃς δοῦλος ἐκόμισα· αὐτὸς ὁ Δεσπότης τὸ ἔργον προσθήσει, ὃς καὶ τὸν τρόπον ἐπίσταται· ἐγὼ διάκονός εἰμι βασιλικῶν προσταγμάτων, οὐχ ἑρμηνευτῆς θεϊκῶν βουλευμάτων· οὐ τολμῶ διδάξαι σε ἢ μὴ μεμάθηκα, οὐ τολμῶ ἑρμηνεῦσαι ἢ μὴ παρέλαθον, οὐ τολμῶ δημοσιεῦσαι τοῦ μυστηρίου τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἴσχυώ διασαφηνίσαι τὸ εὐαγγέλιον. Τὸ θαῦμα βοῶ, τὸν δὲ τρόπον εἰπεῖν ἀτονῶ· οὐ ζητῶ τὰ πᾶσαν ζήτησιν ὑπερβαίνοντα, οὐ διώκω τὰ ἀκατάληπτα, οὐ πολυπραγμονῶ τὰ ὑπὲρ ἔμε, οὐ λογοθετῶ τὴν ὑπὲρ λόγον χάριν, οὐ λεπτολογῶ τὴν ἀνεκδιήγητον

---

me ad stupendum illum partum, ut paulatim discam mysterium quod paritura sum: discam quomodo impossibilia fiant possibilia: discam quomodo quae fieri nequeunt fiant, qua via ea, quae nullam habent viam, attingi possint: audiam quomodo naturam gratia in melius vertat, aut quomodo natura gratiae serviat. *Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te.* Didicisti artificem, ne curiose inquiras modum: didicisti formatorem, ne opus curiose inquiras: audisti de Spiritu sancto, ipsi iam Spiritui opus perficiendum relinque. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Hoc tantum tibi dicere iussus sum, te genitaram esse filium; quomodo genitura sis ipse natus te clare docebit. Ego sermonem ut servus attuli: ipse Dominus opus adiicit, qui et modum novit: ego minister sum regiorum mandatorum, non interpres divinorum consiliorum: non audeo te docere illa quae non didici, non audeo interpretari quae non accepi, non audeo publicare mysterium, non possum explicare rem annuntiatam. Miraculum exclamo, et modum dicere non valeo: non quaero ea quae omnem perquisitionem superant, incomprehensibilia non perseguor, non curiose inquiero ea quae me exsuperant, non rationi subdo gratiam quae est supra rationem, non minutatim recenseo inenarrabilem generationem. Vere mentem su-

γέννησιν. "Οντως ὑπὲρ νοῦν ἡ πνευματικὴ σύλληψις, ὑπὲρ λόγου ἡ παράδοξος κύησις καὶ ὑπὲρ διήγησιν ὁ σωτήριος τόκος. « Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ». Οἶδε τί ἔργαζεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον· οἶδεν ὁ Γεός, πῶς ἔσυντῷ κατασκευάζει τὸ πνευματικὸν οἰκητήριον. Οὐ γάρ δουλεύει φύσεως νόμοις ὁ τῆς φύσεως ποιητής· αὐτὸς μόνος ἔχει τὸ βούλευμα· αὐτός, ὃς βούλεται, περιβάλλεται τὴν τοῦ δούλου μορφήν. Οἶδεν ὁ Πατήρ τὴν τοῦ μονογενοῦς Γεοῦ ἐνανθρώπησιν· ὅπου γάρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἔκει καὶ ὁ Γεός, καὶ ὅπου ὁ Γεός ἔκει καὶ ὁ Πατήρ. 'Αχώριστος ἡ Τριάς, ἀδιαιρέτος ἡ Τριάς. 'Ως γάρ ἐν ἀρχῇ πλάττων τὸν ἀνθρώπον ὁ Πατήρ, πρὸς τὴν ἔργασίαν προετρέψατο τὸν Γεόν καὶ τὸ Πνεῦμα, εἰπών: « Ποιήσωμεν ἀνθρώποπον κατ' εἰκόνα ἡμετέρων καὶ καθ' ὅμοιωσιν». οὕτω καὶ νῦν τῆς ἀναπλάσεως γενομένης, πάρεστι πάλιν ἀπορρήτως ἡ ἀγία Τριάς. Ἡς γάρ ἡ πλάσις μία, ταύτης καὶ ἡ ἀνάπλασις πάλιν κοινή. « Διὸ καὶ τὸ γεννῶμενον ἄγιον κληθῆσεται Γεός Θεοῦ ». Τοῦτο γάρ ἀληθῶς ἄγιον γέννημα, τοῦτο ἀσπόρον βλάστημα, τοῦτο πανάγιον κύμα. Οὗτος δὲ νίδιος τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν θεότητα, οὗτος καὶ ὁ Γεός σὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα· οὗτος ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὸ νοούμενον, οὗτος ὁμοούσιός σοι κατὰ τὸ φαινόμενον· οὗτος ὁ οὐράνιος καὶ ἐπίγειος· οὗτος ὁ ἀόρατος καὶ βλεπόμενος· οὗτος ὁ ἀπαθής τῇ θεότητι, οὗτος καὶ παθητὸς τῇ ἀνθρωπότητι· καὶ ὥσπερ Θεὸς τέλειος, οὕτω καὶ ἀνθρωπος τέλειός ἐστιν ὁ Ἰησοῦς. "Ωσπερ

perat spiritualis conceptio, supra rationem est stupenda parturitio et salutaris partus. *Spiritus sanctus superveniet in te.* Novit quid operetur Spiritus sanctus, novit Filius quomodo sibi paret spirituale domicilium. Non enim legibus naturae servit naturae Conditor: ipse solus consilium habet, ipse ut vult servi formam induit. Novit Pater unigeniti Filii incarnationem. Ubi enim est Spiritus sanctus, ibi est et Filius; et ubi Filius, ibi et Pater: inseparabilis est Trinitas, indivisa Trinitas. Ut enim initio Pater hominem formans ad opus provocavit Filium et Spiritum, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram:*¹ ita et nunc cum reformatio efficitur, adest rursus arecano modo sancta Trinitas. Cuius enim formatio una est, huius quoque reformatio communis est. *Ideoque et quod nasceretur sanctum, vocabitur Filius Dei.* Hoc enim vere sacra proles est, hoc germen sine semine, hoc sanctissimus partus. Hic est Filius Dei propter divinitatem, hic filius quoque tuus propter humanitatem: hic consubstantialis Patri, ut intelligitur: hic consubstantialis tibi, ut apparent: hic caelestis et terrenus; * hic invisibilis, et videtur: hic impassibilis deitate, passibilis humanitate: ac sicut Deus perfectus, ita homo perfectus est Iesus. Ut autem homo factus mansit Deus

*767

¹ Gen. I, 26.

δὲ ἀνθρωπος γενόμενος μεμένηκε Θεὸς ἀναλλοίωτος, οὗτος καὶ σὺ μένουσα παρθένος, γενήσῃ καὶ μήτηρ ἀδιάφθορος· οὔτε γάρ ἡ παρθενία πολεμήσει τῷ τόκῳ, οὔτε κατὰ τῆς παρθενίας ὁ τόκος στρατεύεται. "Ὕμνει τοίνυν τὸ γενόμενον, καὶ μὴ πολυπραγμόνει τὴν δωρεάν· θαύμαζε τὸ μεγαλόδωρον, καὶ μὴ πρὸς τὴν χάριν ἀμφίβαλλε· προσκύνει τὸ πιστευθέν σοι μυστήριον, καὶ μὴ περιεργάζου τὸ ξένον τοῦ θαύματος. Ἐὰν πιστεύσῃς εἰλικρινῶς, αὐτὸς ὁ πιστευόμενος φωτίσει σου τὴν ψυχήν· ἐὰν δὲ περιέργως ἔρευνήσῃς, οὐχ εὐρήσεις ὁ ποθεῖς οὐδαμῶς. Θέλεις μαθεῖν; μάθε ἀπὸ φανεροῦ σημείου τοῦ κατὰ σὲ θαύματος τὴν ἀλήθειαν. Θέλεις τοῦ μυστηρίου τῆς σῆς γεννήσεως τὴν εἰκόνα θεάσασθαι; γείτονά σου καὶ συγγενῆ τὴν Ἐλισάβετ θέασαι. «'Ιδού γάρ, φησίν, 'Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου, καὶ αὐτὴ συνειληφυία υἱὸν ἐν τῷ γήρᾳ αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἔκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ· δτὶ οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ὅῆμα». Ἐλύθη παρ' ἐλπίδα τῆς Ἐλισάβετ ἡ στείρωσις, ἵνα τῆς σῆς παρθενίας τῆς μὴ λυομένης ἡ λύσις τοῦ πάθους διδάσκαλος γένηται. Συνέλαβεν ἡ στείρα καὶ γραῦς τοῦ παρὰ σοῦ τεχθησομένου βασιλέως τὸν πρόδρομον, ἵνα πιστεύσῃς δτὶ σὺ τὸν Κύριον ἔχεις ἐπὶ τῆς σῆς γαστρός. "Απελθε, κατάμαθε τὴν Ἐλισάβετ· καὶ ἐὰν μὴ οὕτως αὐτὴν εὐρήσῃς, ὡς εἶπον, μὴ πιστεύσῃς μου τῷ κηρύγματι. Τί οὖν μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ * ἀγία Μαρία, ἡ παρθένος τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ, ἡ εὐσεβής ^{*768} καὶ εὐλαβής καὶ εὐπειθής, ἡ φιλοτιμία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ πύλη τῆς

immutabilis: sic et tu manens virgo, eris mater incorrupta; neque enim virginitas partui repugnabit, neque partus virginitati. Hymnis ergo rem celebra, et ne donum curiose inquire: mirare magnum munus et ne de gratia dubites: adora creditum tibi mysterium, et ne curiose disquire stupendum miraculum. Si sincere credas, ille, cui credis, illuminabit animam tuam; sin curiose scruteris, numquam invenies quod cupis. Vis discere? Disce ex manifesto miraculo miraculi in te facti veritatem. Vis partus tui imaginem contemplari? Vicinam et cognatam tuam Elisabet contemplare: nam ait: *Ecce Elisabet cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua: et hic mensis sextus est illi, quae vocatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.*¹ Praeter spem soluta est Elisabetae sterilitas, ut haec solutio non solutam esse virginitatem tuam te doceat. Concepit sterilis et vetula regis, qui ex te nasciturus est, praecursorem, ut credas te Dominum in utero habere. Abi, Elisabetam vide; et nisi illam, ut dixi, inveneris, ne credas meae annuntiationi. Quid ergo post hos sermones sancta Maria, virgo corpore et anima, pia et obsequens, honor humanae naturae, porta vitae nostrae, quae nobis salutem

¹ Lc. I, 36-37.

ήμετέρας ζωῆς, ἡ πρόξενος τῆς σωτηρίας ἡμῶν; Τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνὴν εὔμενῶς δεξαμένη, λέγει πρὸς αὐτόν· «'Ιδού ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτο μοι κατὰ τὸ ὅγμα σου». Ὡς δούλη τῷ δεσποτικῷ πρόκειμαι νεύματι· ὡς πηλὸς ὑπόκειμαι ταῖς τοῦ κεραμέως χερσὶν· ὡς θέλει μετ' ἔξουσίας ὁ πλάστης, ἐν ἐμοὶ πραττέτω τὸ βούλημα· ὡς θέλει μετὰ φιλανθρωπίας, ἐν ἐμοὶ θαυματουργείτω τὴν παράδοξον κύησιν. Γένοιτο μοι κατὰ τὸ ὅγμα σου· γένοιτο μοι τὰ ὅγματά σου ταῦτα, καὶ πράγματα ἐναργέστατα καὶ ἀληθινά. Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, ὁ κατελθὼν οὐρανόθεν, κατήχησε, προκατήρτισε τὴν παρθένον, ἐδίδαξεν αὐτήν, δσον ἔχωρησεν· ἤκουσε καὶ αὐτὸς παρ' αὐτῆς, ἀπερ ἐσπούδαζε μαθεῖν· καὶ πάλιν ἀνῆλθεν ὅθεν κατῆλθε, κάτω καταλιπὼν τὸν ἀποστείλαντα, καὶ πάλιν ἀνω εὑρὼν αὐτὸν ἐν οὐρανοῖς προσκυνούμενον ὑπὸ πάσης ἀγγειαῆς στρατολογίας. Τί οὖν πρὸς ταῦτα λέγεις, ὦ Ἀρειε; εἰπέ μοι, ὦ ἄθλιε, πῶς ἔχωρήθη ὁ ἀχώρητος ἐν μήτρᾳ παρθενικῇ, πῶς παρθένος οὖσα συνέλαβε, καὶ παρθένος πάλιν διεψυλάχθη, καὶ τοῦ Σωτῆρος τὸν τόκον ἐπλούτησε, καὶ αὐτὴ συνεπλουτίσθη τῇ χάριτι. Ἄλλ' οὐκ ἀν ἔχοις εἰπεῖν. Εἰ γάρ ἡ μήτηρ τοῦ μυστηρίου τὸ μυστήριον, ὁ ἔτεκεν, οὐ κατέλαβε, πῶς σὺ δυνήσῃ τοῦτο καταλαβεῖν; εἰ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος ἐρωτηθεὶς παρὰ τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου· «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω», πλεῖον εἰπεῖν οὐκ ἐδυνήθη, ἀλλὰ κατέφυγεν ἐπὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ὡς οὐδὲν ἐτερον δυνάμενος ἀποφήνασθαι ἴσχυρότερον, σὺ πῶς εὑρήσεις εἰπεῖν, ὅπερ ὁ

conciliavit? Angeli vocem placide excipiens, dixit ei: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.*¹ Ut ancilla Dominico nutui subiicior; ut lutum figuli manibus subacta sum; ut vult figulus in me cum potestate operetur; ut vult cum benignitate in me operetur miraculosum partum: fiat mihi secundum verbum tuum, perficiantur in me dicta tua, et opera sint clarissima et vera. Et discessit ab ea angelus, qui descendebat de caelo, instituit et praeparavit Virginem; docuit eam quantum doceri potuit: audivit et ille ab ipsa quae discere cupiebat; et eo reversus est, unde venerat, infra relinquens eum qui se miserat; et rursus invenit eum in caelis adoratum ab omni angelorum exercitu. Quid ergo ad haec dicis, o Ari? Dic mihi, miser: Quomodo is qui comprehendi nequit, comprehensus est in utero virginali? Quomodo virgo concepit, et rursus virgo mansit? Atque divitias peperit, nempe Salvatorem, ipsa quoque per gratiam dives facta? Sed dicere non vales. Si enim mysterii mater mysterium quod peperit non intellexit, quomodo tu poteris intelligere? Si Gabriel archangelus, interrogatus a matre Domini, *Quomodo fiet mihi istud, quia virum non cognosco*, nihil amplius dicere potuit, sed ad Spiritum sanctum confugit, utpote qui nihil aliud maius posset proferre, quomodo tu

¹ Lc. I, 38.

Γαβριήλ οὐκ ἴσχυσεν ἐρμηνεῦσαι; εἰ δὲ τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν γενομένην ἐπ' ἑσχάτων τῶν ἡμερῶν, οὐδεὶς κατ' ἀξίαν δύναται διηγήσασθαι, ἐκείνην τὴν γέννησιν, τὴν οὐράνιον, τὴν ἄχρονον, τὴν ἀσώματον, τὴν ἀόρατον, τὴν ἀπαθῆ, τὴν παντελῶς ἀνέκφραστον καὶ ἀκατάληπτον, πῶς τοιμᾶς πολυπραγμονεῖν; τίς παρέσχε σοι τῆς τοιαύτης τόλμης τὰ σπέρματα;

dicere possis id, quod Gabriel non * potuit interpretari? Quod si generationem Christi secundum carnem, in novissimis temporibus factam, nemo potest digne enarrare: quomodo tu illam generationem caelestem, ante tempora, incorpoream, invisibilem, impassibilem, inenarrabilem, incomprehensibilem, audes curiose inquirere? Quis tibi tanti ausus semina indidit?

*768

IN SANCTAM DEI GENITRICEM ET SEMPER VIRGINEM MARIAM¹

- 2047** I. Quod ab hominibus nec inspici nec enarrari potest, Verbum, ^{AS} _{4, 406} quod absconditum est a saeculo generationibus ab ipso existentibus, quod solum est immortale, possidens scientiam vitae, ignota ad lucem proferens, secreta revelans, in terram delapsum vidimus ut partus maledictiones in benedictionem transmutaret, mortem occideret, creaturasque illuminaret. A Maria initium coepit incarnationis mysterium, atque qui infinita adoratione dignus erat vocatus est homo Dei.
- 2048** II. O inscrutabile prodigium! O mysterium divinum solum inexplicabile! Dei Verbum, Dei actus, Dominus coeli et terrae, consubstantiale et cooperans Patris in creatione, Filius aeternus in terrenum descendit uterum, in quo, plasmato corpore modo inintelligibili, factus est perfectus homo, natus est de muliere, remanens quod erat, Filius Dei sicut est Deus in saecula. In tempore, sibi, absque peccato dolores corporis, famem, sitim, lassitudinem, dolores, humana omnia assumpsit, etiam mortem, et nihilominus semper vivit et perdurat cum Patre, suae divinitatis fruens honore. Nihil humiliando se, vel hominis more subiiciendo se morti, imminutus est, quin imo exaltatus est, quoniam exinde sub pedibus illius positi sunt inimici eius: ² *Atque, in nomine Iesu, omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quod Dominus est Jesus Christus in gloria Dei Patris.*³
- III. Hodie absconditum a saeculo mysterium evasit manifestum. Dedecori * mortique finis impositus est, orbis autem (vivere) coepit.

AS
4, 406

*407

¹ Exstat in *Analecta Sacra*; non est *S. Gregorii Thaumaturgi* (cf. RPhTh. 551).

² Ps. CIX, 1.

³ Philipp. II, 10, 11.

Hic steterunt Lex et Prophetae, quoniam novae in Christo creaturae factae sunt, quas *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis cecidit.*¹ Hic quando enarrabimus, quae linguam excedunt, mirabilia? Stupor et terror mentem fugant, unde cor attonitum considerat quomodo os et lingua fari valeant Dominum esse Iesum Christum in gloria Dei Patris, simulque matris suae esse redemptorem thronumque coelestem.

AS
4, 407

2049

IV. O timendum ac tremendum (mysterium)! Illius, qui a serpente deceptus est, cuius causa terra maledicta est, ob quem mors hominem voravit universaque rerum natura corrupta periit; illius, inquam, filia super Cherubim, iuxta Divinitatem sedet, Mater Dei et Regina coelestis vocata! Quis vidit, quis audivit homini imbelli summeque imperfecto tanta esse possibilia? Peccato enim lapsus (homo) damnatus est, verum Dominus omnia potest. Quod olim eramus, ipse nos effecit. Et, quando (nos) fecit, immortalis creator principes et dominos creaturarum (nos) constituit; cumque periissimus, idem ipse iterum magnis et divinis signis multos sanavit. Verum et ad haec extrema accessit, ad nativitatem, ad cruem, ad resurrectionem; unde ipsius magnitudinis mysterium mirum, inexplicabile, incomprehensibile est. Maledictis benedixit, mortuos vivificavit immortalesque reddidit, terrestria coelestibus miscuit, terrenas naturas adeo elevavit ut eas paene deificaret, et, ad dexteram Patris, super Divinitatis thronum collocaret. At, cum haec omnia contra Diabolum irent, eo quod, ob invidiam suam caecitare perculsus atque in irremeabilem aeternamque perditionem actus, hominum genus perdere moliretur et perderet; Deus, qui misericordia magnus est, ob infinitum quo dilexit nos amorem, iterum nos inenarrabili renovavit, modo; unde in eamdem, quam industria sua foderat atque extruxerat, foveam cecidit Satanus. Desuper caput Diaboli invertit Christus dolores atque super cranium illius iniquitates suas coacervavit. Hic est, de quo Dominus locutus est, *inxtinguibilis ignis, qui a saeculis paratus est Satanae et angelis illius.*²

AS
4, 407

2050

V. Et nunc, o genus hominum, quid rependemus Domino pro omnibus istis? Omnimodum bonorum radicem Virginem sanctam magnificabimus! Verum quis est qui in mente sua miram continere valeat gloriam, qua una mulier, Maria, digna inventa est in celo et in terra? Attamen quae dicta sunt in Lege, Prophetis, Apostolis et Evangelii repetamus, Ecclesiae concinentes: Maria, summa prophetiae et hominum honos! Maria Deo oblatum incensum, Deoque desponsata

¹ I Cor. II, 9.² Matth. XXV, 41.

sponsa! Maria, Verbi Dei habitaculum, Altissimi thronus, exaltata inter omnes creaturas! Maria, ovile a Deo fundatum, virga florida! Maria, porta clausa, terra a Deo habitata, beatitudine donata in aeternum! Maria, virtus mundi, virtus Entis et mater Christi! Maria, Dei liber, templum et fons! Maria, regina supernorum! Maria, lucis receptaculum, lampas * refulgens! Maria, mysterium crucis et pacis initium! Maria, vita mundi, virgo sanctissima! Maria, sponsa Patris, requies Filii, Spiritu mundata! Maria, vox nuntiorum, figura mirabilis! Maria, rubus incombustus, magna inter creaturas! Maria, peccatorum advocata apud Filium suum! Maria, navis aurea, nardus fragrans! Maria, signum renovationis fidelium! Maria, oleum nardo plenum! Maria, corona Ecclesiae, murus inexpugnabilis! Maria, amphora aurea manna plena! Maria, pyxis odoramentorum suavium! Maria, gloria mundi, tuba creaturarum! Maria, laude et gloria digna! Maria, nuntia sanctitatis et gratiae! Maria, testimonii statua inter Iudeos et Ethnicos! Maria, scala coelestis, secundum Patriarchae dictum: *Dominus est in loco isto.*¹ Illud est verbum quod dixit Dominus omnium: *Multi prophetae et iusti cupierunt videre quae vos videtis et non viderunt; et audire quae auditis et non audierunt.*² Instrumentum musicale primum, petra aquam fundens, tabernaculum mosaicum testimonii nomine dictum, omnibus ornatum, in quo Sanctum sanctorum et gloriae Cherubim, ornatus sacerdotii splendidissimus in quo revelationes! Nunc, si Lex *paedagogus fuit nobis in Christo*³ et si Lex bonorum futurorum figuram⁴ possedit, ut ait beatus Paulus, quomodo culpandi essemus, ex Lege a Deo scripta hominibusque in adiutorium et in salutem data, asserentes sanctam Virginem omnium bonorum esse causam? Quae sunt enim futura bona, quorum Lex erat figura, nisi omnium bonorum causa, cherubico honore digna Maria?

O Virgo sanctissima, Dei Verbi mater, a quo illuxit divinitatis lux, Iesus Christus, qui est Deus in omnibus, cui gloria cum Patre Sanctissimoque Spiritu, in saecula saeculorum! Amen.

¹ Gen. XXVIII, 16.

² Matth. XIII, 17.

³ Gal. III, 24.

⁴ Hebr. X, 1.

DE TRANSITU VIRGINIS MARIAE¹

^{PG}
5, 1231 Cap. I. Melito, servus Christi, episcopus Ecclesiae Sardensis, venerabilibus in Domino fratribus, Laodiceae constitutis, in pace, salutem. Saepe scripsisse me memini de quodam Leucio, qui nobiscum cum apostolis conversatus, alieno sensu et animo temerario discedens a via iustitiae plurima de Apostolorum Actibus in libris suis inseruit; et de virtutibus quidem eorum multa et varia dixit; de doctrina vero eorum plurima mentitus est, asserens eos aliter docuisse, et stabiliens quasi ex eorum verbis sua nefanda argumenta. Nec solum sibi sufficere arbitratus est, verum etiam transitum beatae semper virginis Mariae Genitricis Dei, ita impio depravavit stylo, ut in Ecclesia Dei non solum legere, sed etiam nefas sit audire. Nos ergo, vobis potentibus, quae ab apostolo Ioanne audivimus, haec simpliciter * scribentes, vestrae fraternitati direximus; credentes, non aliena dogmata ab haereticis pullulantia, sed Patrem in Filio, Filium in Patre, Deitatis et indivisae substantiae Trina manente persona; neque duas hominis naturas conditas; bonam scilicet et malam, sed unam naturam bonam a Deo bono conditam, quae dolo serpentis est vitiata per culpam, et Christi est reparata per gratiam.

^{*1232} Cap. II. Igitur cum Dominus noster et Salvator Iesus Christus pro totius saeculi vita confixus clavis, crucis penderet in ligno; vidit circa crucem Matrem suam stantem, et Ioannem Evangelistam, quem prae caeteris apostolis peculiarius diligebat, eo quod ipse solus ex ipsis virgo degeret in corpore. Tradidit igitur ei curam sanctae virginis matris Mariae, dicens ad eum: *Ecce mater tua;* et ad illam inquit: * *Ecce filius tuus.*² Et ex illa hora sancta Dei Genitrix in Ioannis cura specialius permansit, quandiu vitae istius incolatum transegit. [...].

¹²³⁸ Cap. XVI. [...] Tunc Petrus, et alii apostoli dixerunt: Domine, praelegisti hanc ancillam tuam fieri immaculatum tibi thalamum, et nos servulos tuos in ministerium tuum. Omnia ante saecula prae-escisti cum Patre, et Spiritu sancto, cum quibus tibi est una deitas, aequalis et infinita potestas. Sic ergo visum nobis fuerat famulis tuis etiam rectum esse; ut sicut tu, devicta morte, regnas in gloria, ita resuscitans matris corpuseulum, tu tecum duceres eam laetam in coelum.

¹ Exstat inter spuria Melitonis (†195). Opus saec. v vel, probabiliter, ca 550. Cf. Lau 156; Qua I, 218; Al 65.

² Io. XIX, 26, 27.

Cap. XVII. Tunc Salvator ait: Fiat secundum verbum vestrum, et praecepit Michaël archangelo, ut animam sanctae Mariae deferret. Et ecce repente Gabriel archangelus revolvit lapidem ab ostio monumenti, et ait Dominus: Surge, amica mea, et proxima mea; quae non sensisti corruptionem per viri contactum, non patieris resolutionem corporis in sepulero. Et statim surrexit Maria de tumulo, et benedicebat Dominum, et provoluta ad pedes Domini, adorabat eum, dicens: Non ego tibi condignas gratias possum rependere, Domine, pro impensis beneficiis tuis, quae mihi ancillae tuae conferre dignatus es. Sit nomen tuum, Redemptor mundi, Deus Israël, benedictum in saecula.

Cap. XVIII. Et osculatus eam Dominus recessit, et tradidit eam angelis, ut deferrent eam in paradisum. Et ait apostolis: Accedite ad me. Et cum accessissent, osculatus est eos, et ait: Pax vobis; quoniam ego semper vobiscum sum usque ad consummationem saeculi. Et statim cum haec dixisset Dominus, elevatus in nube, receptus est in coelum, et angeli * cum eo, deferentes beatissimam Dei Genitricem Mariam in paradisum Dei. *1239

DE REBUS PERSICIS POST CHRISTUM NATUM¹

2052 [...] Φθασάντων δὲ ἡμῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, τὸ μὲν σημεῖον ἄμα τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν πάντας ἐκίνησε. Τί τοῦτο, φασί, Περσῶν σοφοὺς παρεῖναι μετὰ ἀστεροφανείας; [...] PG 10, 105

"Ηλθομεν δὲ ἔνθα ἀπεστάλημεν, καὶ εἴδομεν τὴν γεννήσασαν καὶ τὸν γεννηθέντα, τοῦ ἀστέρος δεικνύοντος τὸ δεσποτικὸν βρέφος. Εἴπαμεν δὲ τῇ μητρὶ· Τίς καλῆ, περιφημε μῆτερ; "Ητις λέγει· Μαριάμ, δεσπόται. Εἴπομεν δὲ αὐτῇ· Πόθεν ὁρμωμένη; 'Η δέ· 'Ἐκ ταύτης, φησί, τῆς Βηθλεωτῶν χώρας. Εἴπαμεν δέ· Οὐκ ἔσχες ἀνδρα τινά; 'Η δέ φησί· Μεμνήστευμαι μόνον πρὸς γα-

---

2052 [...] Cum Ierosolymam venissemus, signum atque adventus noster universam civitatem commovit. Quid hoc, aiebant, Persarum sapientes adesse, simulque novam super ipsos stellam apparere? [...] PG 10, 106

Tandem illuc, quo missi fueramus, pervenimus, vidimusque genitricem una cum genita ab ipsa prole, stella nobis Dominicum infantem monstrante. Diximus autem ad matrem: Quomodo vocaris, celeberrima mater? Quae ait: Maria, domini. Cui nos: Unde orta? Ad quod illa: Ex hacce Bethleemitarum regione. Habesne, inquietabamus, virum? Desponsata tantum sum, respondit illa, in speciem

¹ Exstat inter op. *Iulii Afr.* († 237), sed est opus apocryphum. Cf. Lau. 156.

μιαίων συμβόλων, μεμερισμένης δέ μου τῆς διανοίας. Οὐκ ἡδουλόμην γάρ εἰς τοῦτο ἐλθεῖν. Πάνυ δὲ ὀλιγωρούσῃς μου, σαββάτου διαφαύσαντος καὶ ἥλιου εὐθὺς ἀνατείλαντος, ἐπέστη μοι ἄγγελος, εὐαγγελιζόμενός μοι ἔξαιφνης τόκον τινά. Καὶ θορυβήθεῖσα ἀνέκραξα· Μῆδαμῶς μοι τοῦτο, Κύριε, ἄνδρα γάρ οὐκ ἔχω. Καὶ ἐπίστωσέ με, βουλήσει Θεοῦ τὸν τόκον τοῦτον ἔχειν.

*108 * 'Ημεῖς δὲ εἰπαμεν αὐτῇ· Μῆτερ, μῆτερ, ἀπαντες οἱ θεοὶ Περσῶν ἐμακάρισάν σε. Τὸ καύχημά σου μέγα. Ὑπερῆρσαι γάρ πάσας τὰς ἐνδόξους γυναικας, καὶ πασῶν βασιλίδων βασιλικωτέρα ἐφάνης.

quamdam connubii, mente longe a connubio aliena. Nolui enim ad hoc pervenire. Cum autem prorsus ab eo abhorrerem, sabbato quodam illucescente, sub ipsum fere solis ortum astitit mihi angelus, annuntians mihi subito partum quemdam. Ad quae ipsius verba ego compavescens exclamavi: Nequaquam mihi tale quid contingat, domine, virum enim non habeo. At ille fidem mihi adstruxit, divina me voluntate paritaram.

*107 * Diximus autem nos ad illam: Mater, mater, omnes Persarum dii beatam te praedicarunt. Magna est gloria tua. Cunctas illustres feminas antecellis, maiorque est dignitas tua, quam omnium totius mundi reginarum.

LIBRI GRADUUM¹

^{PS}
^{III,} 623 Sermo XXI, 16. Porro dixit angelus Mariae: *Pax tibi, benedicta mulierum*, id est, humillima mulierum. *Dominus meus tecum*,² propter humilitatem tuam. *Et dixit Maria: confiteor Deo, quia respexit humilitatem ancillae suae*,³ non * autem venustatem et divitias. Si enim alia mulier exstitisset Maria humilior, ex ea natus esset Christus, omnium hominum humilius, qui est amicus humilitatis.

2053

PRESBYTERORUM ET DIACONORUM ACHAIAE EPISTOLA DE MARTYRO S. ANDREAE⁴

^{PG}
^{2,} 1226 [...] Quoniam de immaculata terra factus fuerat homo primus, qui per ligni praevaricationem mundo mortem intulerat, necessarium fuit, ut de immaculata Virgine nasceretur, perfectus homo, Filius Dei, vitam aeternam quam per Adamum perdiderant homines, repararet, ac per lignum crucis lignum concupiscentiae excluderet.

2054

¹ Opus Ps.-Macarii continens doctrinam Messalianorum (saec. IV).

² Lc. I, 28.

³ Lc. I, 48.

⁴ Epistola apocrypha saec. V/VI. Cf. Lau 156.

• PS III, 211, 442.

VITA S. MARIAE AEGYPTIAE¹

2055 Cap. III, 23. [...] Παρθένε Δέσποινα, ἡ τὸν Θεὸν Λόγον κατὰ σάρκα γεννήσασα, οἵδα μὲν, οἵδα ὡς οὐκ ἔστιν εὐπρεπὲς οὐδὲ εὔλογον τὴν οὔτως με ρυπαρὰν οὖσαν, τὴν οὔτως πανάσωτον, εἰκόνα καθορῆν σου τῆς Ἀειπαρθένου, σοῦ, τῆς ἀγνῆς, σοῦ τῆς σῶμα καὶ ψυχὴν ἔχουσης καθαρὰν καὶ ἀμόλυντον· δίκαιον γάρ ἔστιν ἐμὲ τὴν ἀσωτὸν ὑπὸ τῆς σῆς καθαρότητος μισεῖσθαι τε καὶ βδελύττεσθαι. Πλὴν ἐπείπερ, ὡς ἥκουσα, διὰ τοῦτο γέγονεν ὁ Θεός, ὃν ἐγέννησας, ἀνθρώποις, ὅπως καλέσῃ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν· βούθησον τῇ μόνῃ, καὶ μὴ ἔχουση τινὰ πρὸς βούθειαν· ἐπίταξον κάμοι συγχωρηθῆναι τὴν εἰσοδὸν τῆς Ἐκκλησίας εἰσελθεῖν· μὴ στερήσῃς με τὸ ξύλον ἵδειν, ἐν τῷ κατὰ σάρκα προσπαγεῖς ὁ Θεός ὃν ἐγέννησας, τὸ αἷμα τὸ ἕδιον ὑπὲρ ἐμοῦ δέδωκεν εἰς ἀντίλυτρον· ἐπίταξον, ὃ Δέσποινα, κάμοι τὴν θύραν ἀνοιγῆναι τῆς θείας τοῦ σταυροῦ προσκυνήσεως, καὶ σὲ δίδωμι τῷ ἐκ σοῦ τεχθέντι Θεῷ ἐγγυηθῆν ἀξιόχρεων, ὡς οὐκέτι τὴν σάρκα ταύτην ἐνυδρίσω δι' αἰσχρᾶς οἰασδήποτε μίξεως, ἀλλ' ἡνίκα τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ τοῦ Γείου σου θεάσομαι, κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ πᾶσιν εὐθὺς ἀποτάσσωμαι, καὶ αὐτίκα ἔξέρχωμαι, ὅπου δ' ἀν αὐτῇ, ὡς ἐγγυηθῆς σωτηρίας, ὑποθῆς καὶ ὁδηγήσῃς με.

PG
87ter,
3713

2055 Cap. III, 23. [...] Domina Virgo, quae Verbum Dei secundum earnem peperisti, seio quoniam neque rationi neque decori congruit, quod ego, usque adeo sordida, tuam semper virginis intemeratam imaginem aspiciam; tuam, inquam, quae semper casta corpus et animam incoquinatam mundissimamque servasti: quin potius aequum est ut puritas tua me impuram abominetur et oderit. Quandoquidem tamen Deus, quem genuisti, ideo, sicut audivi, homo factus est, ut vocet peccatores ad poenitentiam; adiuva desolatam me et subsidio destitutam: iube etiam mihi indulgeri ingressum ad ecclesiam, neque prives me conspectu illius ligni, in quo confixus quoad carnem natus ex te Deus, proprium sanguinem dedit pro mea redemptione: iube mihi quoque, o Domina, aperiri ostium, ut divinam cruentem adorem, teque genito ex te Deo vadem susceptibilem offeram, quod carnem meam nunquam deinceps commodabo obscenae, ut antea, commixtioni, sed mox ut crucem Filii tui videro, mundo et omnibus quae in mundo sunt vale faciens, illuc ibo, quo tu ipsa, velut salutis meae mediatrix, iusseris atque duxeris me.

PG
87ter,
3714

¹ Exstat inter op. *Sophronii Hierosol.*; opus dubium, sed certe saec. vii. Cf. Lau 168.